

Lietuvos edukologijos universitetas

Socialinių mokslų fakultetas

Ekonomikos katedra

VILMA DAUGALAITĖ

**AUKŠTOS KVALIFIKACIJOS SPECIALISTŲ RENGIMAS IR
DARBO RINKOS POREIKIAI:
PROBLEMOS IR SPRENDIMO BŪDAI**

Magistro baigiamasis darbas

studijų programa *Švietimo įstaigų vadyba ir administravimas*

Vadovas: doc. dr. K. B. Paulavičius

Recenzentas: Lekt. G. Bužinskas

Vilnius, 2013

Magistro baigiamojo darbo aprašas

Vilma Daugalaite

(magistrinio baigiamojo darbo (toliau – MBD) autoriaus(-ės) vardas, pavardė)

AUKŠTOS KVALIFIKACIJOS SPECIALISTŲ RENGIMAS IR DARBO RINKOS POREIKIAI: PROBLEMAS IR SPRENDIMO BŪDAI

(MBD pavadinimas lietuvių kalba)

PREPARATION OF HIGH QUALIFIED SPECIALISTS AND NEEDS OF THE LABOR MARKET: PROBLEMS AND SOLUTIONS

(MBD pavadinimas anglų kalba)

Patvirtinu, kad MBD parašytas savarankiškai, nepažeidžiant autorinių teisių, visas MBD ar jo dalis nebuvo panaudota kitose aukštosiose mokyklose

(MBD autoriaus (-ės) parašas)

Sutinku, kad MBD būtų naudojamas neatlygintinai 5 metus Lietuvos edukologijos universiteto Socialinių mokslų fakulteto Ekonomikos katedros studijų procese

(MBD autoriaus (-ės) parašas)

MBD vadovas

MBD ginti

(įrašyti – siūlau/ nesiūlau ginti)

.....
(MBD vadovo (-ės) parašas, data)

MBD ginti.....

(įrašyti – siūlau/ nesiūlau ginti)

.....
(MBD recenzento (-ės) parašas, data)

MBD įregistruotas

(katedros pavadinimas)

.....
(katedros reikalų tvarkytojos parašas, data)

TURINYS

IVADAS	4
1. AUKŠTOS KVALIFIKACIJOS SPECIALISTŲ PASIŪLOS FORMAVIMAS AUKŠTOSIOSE MOKYKLOSE	7
1.1. Aukštos kvalifikacijos specialistų rengimas aukštosiose mokyklose	7
1.2. Specialistų rengimo profesinė struktūra ir jos pokyčiai 2005-2012 m.	18
1.3. Specialistų pasiūlos atitikimas darbo rinkos poreikiams	22
2. AUKŠTOS KVALIFIKACIJOS SPECIALISTŲ PAKLAUSOS IR PROFESINĖS ADAPTACIJOS PROBLEMOS	27
2.1. Aktyvios darbdavių socialinės partnerystės plėtojimas	27
2.2. Aukštųjų mokyklų studentų orientavimas į praktinių įgūdžių formavimą	29
2.3. Aukštųjų mokyklų dalyvavimas darbo rinkos santykiuose	31
3. AUKŠTOS KVALIFIKACIJOS SPECIALISTŲ POREIKIO TYRIMAS	36
3.1. Tyrimo organizavimas ir tikslai	36
3.2. Tyrimo metodai	36
3.3. Tyrimo duomenų analizė	37
3.4. Tyrimo rezultatai ir išvados	57
IŠVADOS	58
REKOMENDACIJOS	62
LITERATŪRA	64
SANTRAUKA	68
PRIEDAI	70

IVADAS

Po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo šalies darbo rinkoje įvyko esminiai kiekybiniai ir kokybiniai pokyčiai. Išaugo aukštos kvalifikacijos specialistų ir intelektualio darbo paklausa. Pripažįstama, kad aukštasis išsilavinimas asmeniui suteikia didesnių galimybių įsitvirtinti darbo rinkoje ir konkuruoti dėl darbo vietos. Tačiau aukštojo mokslo diplomas automatiškai dar neužtikrina sėkmingo įsitvirtinimo konkrečioje ekonomikos veikloje.

Šalies aukštosiose mokyklose specialistų rengimas dar nepakankamai siejamas su jų poreikiu darbo rinkoje ir galimybėmis baigus studijas gauti darbą, atitinkantį absolventų įgytą kvalifikaciją. Dėl to žymi dalis baigusių auštąsias mokyklas papildo bedarbių gretas arba dirba jų specialybę ar kvalifikaciją neatitinkantį darbą.

Specialistų rengimas prasilenkia ir su verslo poreikiais. Tai rodo įvairių specialistų pasiūlos neatitikimas darbdavių lūkesčiams. Todėl svarbu tyrinėti veiksnius, darančius įtaką darbo jėgos rengimui, jos profesinei struktūrai. Be to, būtina spręsti aukštos kvalifikacijos specialistų prognozavimo klausimus, dalyvaujant valstybės atstovams, aukštųjų mokyklų ir darbdavių organizacijoms. Tai leistų išspręsti ar sušvelninti specialistų rengimo ir jų paklausos darbo rinkoje problemas.

Įprasta, kad aukštos kvalifikacijos specialistais laikomi aukštųjų mokyklų absolventai, kuriems suteikta tam tikra kvalifikacija ir mokslinis laipsnis. Siekiant ištirti esamą studijų sričių situaciją, analizuojama, kokios studijų kryptys yra populiariausios ir į kurias renkasi mažiausiai abiturientų. Studijų sritys yra skirtingos, ir juose studijuoja skirtingas skaičius studentų, tad tokių duomenų vertinimas ir prognozavimas nusako ateities specialistų pasiūlą.

Pastaraisiais metais daug kalbama apie aukštos kvalifikacijos specialistų rengimą aukštosiose mokyklose. Ypatingas dėmesys turi būti skiriamas specialistų rengimui ir prognozavimui. Jeigu būtų rengiamos specialistų poreikių prognozės ir jos periodiškai atnaujinamos, būtų galima priartinti specialistų rengimą prie darbo rinkos poreikių. Tokios prognozės būtų naudingos valstybei, aukštosioms mokykloms, verslui ir visiems ūkio subjektams, valstybinėms institucijoms, moksleiviams, studentams bei asmenims, norintiems keisti kvalifikaciją.

Reikėtų pabrėžti, kad dabartiniu metu aukštųjų mokyklų ir verslo interesai išsiskiria ir dažnai nesutampa. Dėl to aukštosios mokyklos linkusios neatsižvelgti į darbo rinkos poreikius ir mažai bendradarbiauja su darbdaviais. Jau šiandien pastebimas IT (informacinių technologijų), statybos,

fizikos bei kitų specialistų trūkumas, darantis neigiamą įtaką šalies ekonominei ir socialinei raidai. Todėl reikėtų imtis tam tikrų veiksmų pritraukiant ir sudarant palankesnes studijų sąlygas šių specialybių studentams studijuoti būtent šias studijų programas. Dėl to aukštosios mokyklos ir toliau rengia populiarias studijų programas, kurios pritraukia daug abiturientų ir kurių įgyta specialybė bus nepaklausi ateities darbo rinkai. Populiarios mokymo programos padeda universitetams ir kolegijoms išsaugoti stabilesnį finansavimą ir išlikimą švietimo sistemoje. Dėl to dažnai jaunam specialistui yra sunku įsitvirtinti darbo rinkoje ir būti užtikrintam dėl savo ateities perspektyvų. Taigi, dažnos ir atnaujinamos specialistų poreikio prognozės yra labai reikalingos darbo rinkos politikos formavimui ir darbo rinkos priemonių veiksmingumo didinimui. Be to, investicijos į specialistų rengimą turi būti efektyvios ir duoti grąžą valstybei bei jos visuomenei.

Aukštos kvalifikacijos specialistų rengimo ir jų poreikio atitikimo problemas darbo rinkoje įvairiais aspektais nagrinėjo B. Gruževskis, I. Blažienė,¹ G. Maniukaitė, L. Okunevičiūtė – Neverauskienė,² A. Pocius,³ A. Šileika ir kiti šalies mokslininkai. Taip pat ir užsienio autoriai: . Borghans, A. de Grip., J. Heijke⁴. Tačiau vykstant nuolatiniais pokyčiams šalies ekonominėje bei socialinėje aplinkoje, susijusioje su verslo skatinimu, naujų investicijų pritraukimu, užimtumo skatinimo problemomis, reikalaujama detaliau tirti ir nustatyti aukštos kvalifikacijos specialistų poreikio prognozes ir jų galimybes įsitvirtinant darbo rinkoje.

Magistro baigiamajame darbe dėmesys skiriamas aukštos kvalifikacijos specialistų rengimui, jų skaičiaus tendencijoms, prognozavimui bei realaus specialistų poreikio nustatymui, siekiant numatyti aukštos kvalifikacijos specialistų poreikio prognozes, užimtumo bei įsitvirtinimo darbo rinkoje galimybes, tenkinant besiplėtojančios ekonomikos poreikius. Norint nustatyti realią situaciją darbo rinkoje įsitvirtinant aukštos kvalifikacijos specialistams, apklausų internetinėje svetainėje buvo patalpintos dvi anketinės apklausos ir atlikta darbdavių bei aukštosiose mokyklose studijuojančių/studijavusių respondentų apklausa. Remiantis respondentų apklausos duomenimis

¹ Gruževskis B., Blažienė I., Pocius A., Zabarauskaitė R. ir kt. *Aukščiausios kvalifikacijos specialistų (magistrantų) pasiūlos ir paklausos atitikimo sisteminis įvertinimas*. Vilnius. 2008. p. 256.

² Okunevičiūtė - Neverauskienė L., Pocius A. *Aukštąjį išsilavinimą turinčių specialistų poreikio vertinimas*, Verslas: teorija ir praktika. Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas. 2010. Nr.11(1)., p. 20-29; Okunevičiūtė - Neverauskienė L., Pocius A. *Aukštąjį išsilavinimą turinčių specialistų poreikio vertinimas*, [interaktyvus], 2009 m. p. 21-22 [žiūrėta 2012 m. gegužės 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.btp.vgtu.lt/index.php/btp/article/download/btp.2010.03/3>>.

³ Pocius A. *Aukštąjį išsilavinimą turinčių specialistų integravimo į darbo rinką galimybių poreikio įvertinimas*. Lietuvos statistikos darbai. Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas prie LR vyriausybės. 2008. Nr. 47, p. 4-15.

⁴ Borghans L., Grip de A., Heijke J. *Concepts and methodology for labour market forecasts by occupation and qualification in the contexts of a flexible labour market*, Thessaloniki: European Centre for the Development of Vocational Training, 1996, 34 p.

buvo atlikti tyrimai, įvertinta esama aukštos kvalifikacijos specialistų poreikio situacija, pateiktos išvados ir sprendimo būdai. Atliekant šį tyrimą, naudotasi Lietuvos statistikos departamento bei Lietuvos aukštųjų mokyklų asociacijos bendrajam priėmimui organizuoti duomenų bazėmis.

Tyrimo objektas - aukštos kvalifikacijos specialistų rengimas.

Tyrimo hipotezė - aukštos kvalifikacijos specialistų rengimas neatitinka darbo rinkos poreikių.

Darbo tikslas - ištirti aukštos kvalifikacijos specialistų rengimą ir jų atitikimą darbo rinkos poreikiams.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti aukštos kvalifikacijos specialistų rengimą šalies aukštosiose mokyklose.
2. Ištirti aukštos kvalifikacijos specialistų pasiūlos atitikimą darbo rinkos poreikiams.
3. Atskleisti pagrindines priežastis, trukdančias aukštųjų mokyklų absolventams įsitvirtinti darbo rinkoje.
4. Atlikti aukštos kvalifikacijos specialistų poreikio empirinį tyrimą, atsižvelgiant į verslo subjektų interesus.
5. Pateikti tyrimo išvadas ir rekomendacijas dėl specialistų rengimo darbo rinkos poreikiams.

Tyrimo metodai:

- Mokslinės ir statistinės literatūros peržvalga.
- Anketinė apklausa.
- Duomenų grupavimas ir analizavimas.
- Tyrimo išvados.

Darbo struktūra:

- Įvadas;
- Pirma ir antra teorinės dalys;
- Empirinis tyrimas;
- Išvados;
- Rekomendacijos;
- Literatūros sąrašas;
- Santrauka lietuvių ir anglų kalbomis;
- Priedai.

1. AUKŠTOS KVALIFIKACIJOS SPECIALISTŲ PASIŪLOS FORMAVIMAS AUKŠTOSIOSE MOKYKLOSE

1.1. Aukštos kvalifikacijos specialistų rengimas aukštosiose mokyklose

Vykstant ekonominiams pokyčiams šalyje, vienu iš prioritetinių švietimo sistemos tikslų tampa kvalifikuoto specialisto rengimas, orientuotas į darbo rinkos poreikius. Lietuva yra įsteigusi dvinarę - kolegijų ir universitetų - aukštojo mokslo sistemą. Universitetuose specialistai ruošiami dar nuo praėjusio amžiaus, kolegijose - nuo 2001 metų. Per universitetų ir kolegijų gyvavimo metus buvo parengta įvairių sričių specialistų. Tad šiandien svarbu tirti studentų paklausą aukštosiose mokyklose bei specialistų poreikį nuolat besikeičiančioje darbo rinkoje. Tokius tyrimus iš dalies lemia tai, kad nors aukštasis mokslas kaskart populiarėja, studentų daugėja, bet, nepaisant to, konkrečių specialybių darbuotojų jau dabar trūksta, o kitų specialistų paruošta net keleriems metams į priekį.

Šalyje aukštojo mokslo institucijos⁵ užima patį svarbiausią vaidmenį rengiant kvalifikuotus ir aukštos kvalifikacijos specialistus. Švietimas suteikia individui daugiau gebėjimų ir galimybių efektyviai save realizuoti bei turi labai didelę reikšmę žiūrint į žmogų ne vien kaip į atskirą socialinį vienetą, bet kaip į vieną iš pagrindinių veiksnių šalies ekonominio potencialo vystyme ir maksimaliame jo realizavime.⁶ Švietimo sistemos (ir aukštosios mokyklos) pagrindinis tikslas - išvystyti kiekvieno asmens gebėjimus, laiduojančius jam būti dabar ir ateityje reikalingu ir vertinamu visuomenės nariu bei suteikti esminį pagrindą gyventi pilnavertį gyvenimą.⁷ Aukštasis išsilavinimas suteikia absolventams žinių ir universaliųjų gebėjimų, kurie padeda užimti aukštos kvalifikacijos reikalaujančias darbo vietas. Vis dėlto neretai mokymo programos, atitinkančios kintančias ekonomikos reikmes, keičiamos per lėtai, jos neatspindi ir nepadedą tenkinti būsimų darbo vietų poreikio, o absolventams sunku rasti kokybišką jų studijų srities darbo vietą.

Besikeičiantys darbo rinkos poreikiai, keliama nauji reikalavimai mokymo ir mokymosi kokybei aukštąsias mokyklas skatina atnaujinti studijų programas, pasiūlyti naujas studijų kryptis,

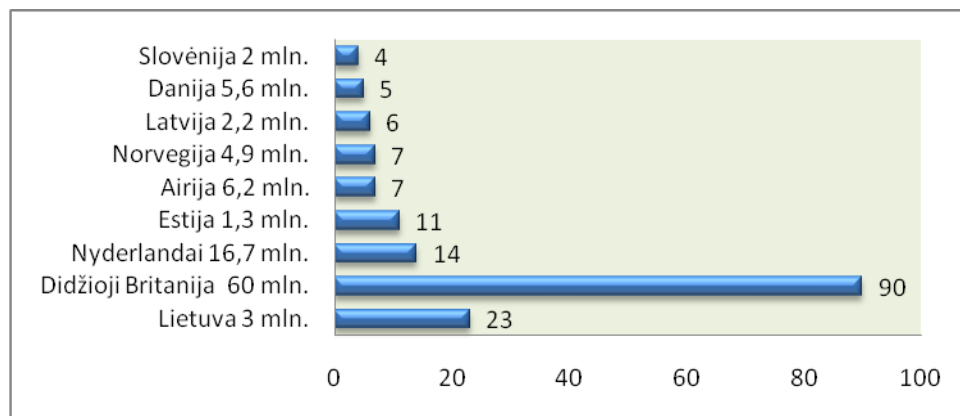
⁵ Ši sąvoka apima visas aukštojo mokslo įstaigas, įskaitant universitetus, taikomųjų mokslų universitetus, technologijų institutus, prancūzų grandes écoles, verslo mokyklas, politechnikos institutus, universitetinius technologijų institutus, kolegijas, akademijas ir kt.

⁶ Gižienė V., Barkauskas V. *Intelektinio kapitalo svarba universitetų valdymui*, Ekonomika ir vadyba, Kaunas: Kauno technologijų universitetas, 2010, 503p. ISSN 1822-6515 [žiūrėta 2012 10 04]. Prieiga per internetą: <<http://www.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/ekovad/15/1822-6515-2010-498.pdf>>

⁷ *Lietuvos mokslas ir pramonė: universitetai žinių visuomenėje*. Konferencijos pranešimų medžiaga, Kaunas, 2003, 52 p.

specializacijas ir modulius. Deja, ši veikla neužtikrina, kad visi aukštąsias mokyklas baigę absolventai tikslingai ir motyvuotai pasirinktų darbinę veiklą. Kalbama, kad darbo rinka jau perpildyta įvairių specializacijų vadybininkais ir ateityje jų įgyta profesinė kvalifikacija neturės poreikio. Darbdaviai, turėdami savo kompetencijų ir vertybių sampratą, akcentuoja, kad iki šiol nėra tarpinstitucinės sanglaudos tarp akademinės bendruomenės ir jų interesus atstovaujančių organizacijų. Nors Lietuvos švietimo sistema suteikia žinių, tačiau neskatina ir nemoko studijuojančiųjų verslumo, gebėjimo konkuruoti, siekti geriausių rezultatų, prisiimti atsakomybę už idėją ir jos įgyvendinimą, savarankiškai organizuoti savo veiklą, išsikelti joje svarbiausius prioritetus, kryptingai siekti užsibrėžto tikslo.⁸

Studijų srities pasirinkimas - svarbus žingsnis ateities ir karjeros link. Būsimam studentui reikia gerai susipažinti su Lietuvos aukštosiomis mokyklomis, kurios gali pasiūlyti studijas, rengiančias atitinkamos srities specialistus. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, šiuo metu Lietuvoje yra 47 aukštosios mokyklos, iš kurių 23 universitetai ir 24 kolegijos. Valstybinių aukštųjų mokyklų yra 27, iš jų 13 kolegijų ir 14 universitetų.⁹ Norėdami įvertinti aukštųjų mokyklų skaičių Lietuvoje reikia apžvelgti, kiek jų turi kitos Europos Sąjungos šalys¹⁰ (žr. 1 pav./ 2 pav.)

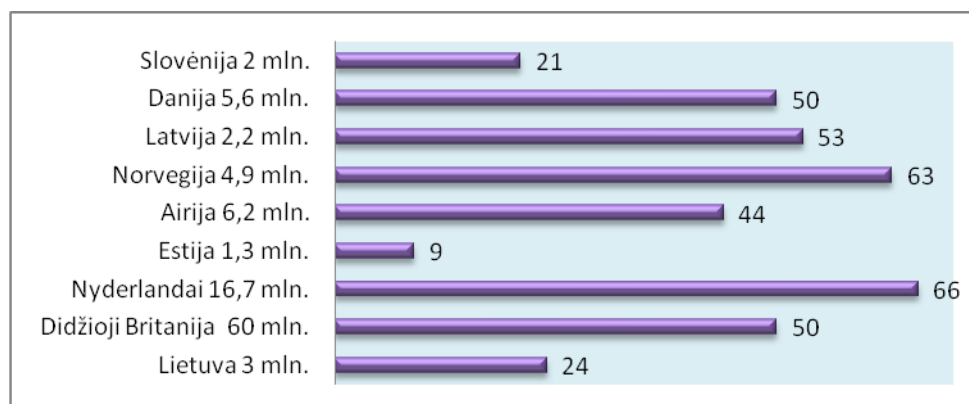

1 pav. Universitetų skaičius Europos sąjungos šalyse. (sudaryta darbo autorės)

⁸ Kokybinė ir kiekybinė kvalifikacijų pasiūlos ir paklausos analizė, Vertinamasis prognostinis verslo vadybos ir administravimo srities specialistų kvalifikacijų poreikio tyrimas, [interaktyvus], 2007, p. 9. [žiūrėta 2012 09 23] Prieiga per internetą: <http://www.smk.lt/uploads/archyvas/dokumentai/071130/Galutine_ataskaita_2.pdf>

⁹ Švietimo ir mokslo institucijos pagal grupes, tipus ir priklausomybę, [interaktyvus], [žiūrėta 2012 12 18] Prieiga per internetą: <http://www.aikos.smm.lt/aikos/Statistika/Ins4_1.html>

¹⁰ Orientavimas karjerai Lietuvoje ir Europoje [interaktyvus], [žiūrėta 2012 12 19] Prieiga per internetą: <<http://www.euroguidance.lt/svietimas-ir-orientavimas/orientavimas-karjerai-uzsienyje#sistemos%20EUR>>; Aukštasis mokslas: erdvės tobulėti daug, pokyčių mažai, Veidas, 2011 01 08, [žiūrėta 2012 12 18] Prieiga per internetą: <<http://www.veidas.lt/aukstasis-mokslas-erdves-tobuleti-daug-pokyciu-mazai>>

2 pav. **Kitų aukštųjų mokyklų, kolegijų skaičius Europos sąjungos šalyse.**
(sudaryta darbo autorės)

Apžvelgę aukštųjų mokyklų skaičių išvardintose ES šalyse galime daryti išvadą, kad Lietuvoje aukštųjų mokyklų, lyginant su kitomis ES šalimis ir jų gyventojų skaičiumi, yra ganėtinai daug. Palyginant Airiją ir Lietuvą, Airija, kaip valstybė, turėdama dvigubai daugiau gyventojų, turi tris kartus mažiau universitetų. Galime pastebėti, jog šalys, turinčios mažiau universitetų, turi daugiau kitų aukštųjų mokyklų (t.y. kolegijų ir pan.). Europos Sąjungoje Lietuva yra viena iš daugiausiai aukštąjį išsilavinimą turinčių gyventojų valstybė. 2011 - ūjų metų duomenis, Lietuvoje 10 tūkstančių gyventojų teko 537 studentai.¹¹

Universitetas yra aukštoji mokykla, kurioje vyksta studijos, atliekami moksliniai tyrimai, organizuojamos magistratūros, doktorantūros, aspirantūros studijos ir (ar) plėtojama aukšto lygio profesionali meno veikla. Šias funkcijas vykdančiai aukštajai mokyklai gali būti pripažintas universiteto statusas net ir tuo atveju, kai jos pavadinime nėra žodžio „universitetas“. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2012 mokslo metais Lietuvos universitetuose studijavo 114.115 studentų¹² (Lietuvoje universitetai parengia daugiau specialistų negu kolegijos), o studijos trunka nuo 4 iki 6 metų ir yra skirstomos į tokias pakopas (žr. 1 lentelę):

¹¹ Lietuvos statistikos departamentas. *Gyventojai ir socialinė statistika / Švietimas ir gyventojų išsilavinimas* / Rodikliai, Vilnius, 2012.

¹² Lietuvos statistikos departamentas. Valstybinės ir nevalstybinės mokymo įstaigos. [žiūrėta 2013 01 09] Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveelections.asp?MainTable>>

1 lentelė. **Studijų pakopos** (sudaryta darbo autorės)

Bakalauras	Kvalifikacinis laipsnis suteikiamas asmeniui, išėjusiam nuosekliųjų universitetinių studijų pirmosios pakopos programą, taip pat asmeniui, turinčiam bakalauro kvalifikacinį laipsnį. (Trukmė: 3-4 metai)
Magistrantūra	Asmens profesinei ir mokslinei kvalifikacijai kelti skirtos antrosios pakopos nuosekliosios universitetinės studijos (Trukmė: 1,5 -2 metai)
Meno aspirantūra	Trečiosios pakopos universitetinės studijos, skirtos aukštosios mokyklos meno dalykų dėstytojams rengti ir menininkams specializuotis, meno projekto rengimui ir jo gynimui.
Doktorantūra	Mokslininkams rengti skirtos trečiosios pakopos universitetinės studijos, į kurias priimami asmenys, baigę magistratūros ar vientisiąsias studijas, mokslinių tyrimų ir disertacijos rengimui. (trukmė: ~ 4 metai)
Rezidentūra	Trečiosios pakopos universitetinės studijos, skirtos rengti praktinei veiklai specialistus, įgijusius Vyriausybės nustatytų studijų krypties kvalifikacijas. Kiekvienos studijų krypties rezidentūros pavadinime turi būti tos studijų krypties pavadinimas.

Kolegija yra aukštoji mokykla, kurioje vyrauja profesinės pakraipos studijos. Čia plėtojami taikomieji moksliniai tyrimai ir (ar) taikomoji mokslinė veikla arba profesionalus menas. Studijos trunka nuo 3 iki 4 metų ir yra tik viena pakopa - profesinis bakalauras.

Pasirinkimas studijuoti aukštojoje mokykloje yra sąlygotas ne tik pačios aukštojo mokslo sistemos laipsniškos ar radikalios plėtros, instrumentiškai ar intelektualiai traktuojant aukštojo mokslo paskirtį, bet ir pačių individų tam tikrų įsivaizdavimų, nuostatų ir vertybių suponuotas veiksmas.¹³ Lietuvoje jaunimas noriai ir aktyviai renkasi studijas, universitetus ir siekia aukštojo mokslo. Pagal pateiktus Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2011 metais net 74,1 proc.

¹³ Leonavičius V., Rutkienė A., *Aukštojo mokslo sociologija: studijų pasirinkimas ir vertinimas*, Kaunas, 2010, p. 79

abiturientų, baigusią vidurines mokyklas, tęsia mokslus aukštosiose mokyklose, iš jų 41,3 proc. - universitetuose, kolegijose - 24, 8 proc.¹⁴

Kiekvienais metais studentų, įgyjančių tiek universitetinį, tiek neuniversitetinį išsilavinimą, skaičius daugėja arba išlieka panašus. Pateikiama statistikos lentelė¹⁵ apie aukštųjų mokyklų absolventus, įgijusius aukštąjį išsilavinimą (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Aukštųjų mokyklų absolventai įgiję išsilavinimą 2004-2012 m.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Aukštasis universitetinis	15758	18312	20609	21402	20462	21594	21062	20026	18890
Aukštasis neuniversitetinis	8750	11173	12475	11940	11949	12189	12672	13044	12633

Saltinis: Lietuvos statistikos departamentas 2013m. (sudaryta darbo autorės)

Pateiktoje lentelėje matome, kad universitetinį išsilavinimą įgijusių studentų yra daugiau negu neuniversitetinį. Reikia pripažinti, kad tiek universitetuose, tiek kolegijose absolventų skaičius kiekvienais metais yra kintantis: universitetuose nuo 2004 metų iki 2007 metų ir 2009 metais didėjo, dar vėliau, 2011 metais, mažėjo, kolegijose vyrauja neženklaus didėjimas. 2012 m. universitetuose sumažėjo apie 5-6 proc., o kolegijose - tik 3 proc. Pastarųjų populiarumui įtaką galėjo daryti žemesnis stojamasis balų koeficientas negu universitetuose, ir tai, kad daugiau mokomųjų dalykų yra susieti su praktine veikla. Iš viso universitetuose ir kolegijose nuo 2004 m. iki 2012 m., t.y. per aštuonerius metus, buvo parengta virš 270 000 tūks. specialistų.

Daugiausia universitetuose parengiama bakalauro, mažiausiai doktorantų. Analizuodama duomenis nuo 2004 m. iki 2012 m. pateikiu statistiką¹⁶ (žr.3 lentelę).

3 lentelė. Parengta bakalauro studijų specialistų universitetuose

I pakopos studijos	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	15758	18312	20609	21402	20462	21594	21062	20026	18890

Saltinis: Lietuvos statistikos departamentas 2013m. (sudaryta darbo autorės)

¹⁴ Lietuvos statistikos departamentas. Mokslo tęsimas . Požymiai: baigta mokymo įstaiga, statistiniai rodikliai ir metai [žiūrėta 2013 01 11] Prieiga per internetą:

<<http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable>>

¹⁵ Lietuvos statistikos departamentas. [žiūrėta 2013 01 12] Prieiga per internetą:

<<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?Maintable=M3110706&PLanguage=0>>

¹⁶ Lietuvos statistikos departamentas, [žiūrėta 2013 02 15] Prieiga per internetą:

<<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>

Pateiktoje lentelėje matome, kad nuo 2004 m. iki 2011 m. bakalauro studijas baigusių absolventų skaičius išaugo apie 25 proc. (išskyrus 2008 m., 2011 m. ir 2012 m.). Norą įgyti universitetinį bakalaurą galėjo skatinti šios priežastys: teigiamas darbdavių požiūris į universitetinį išsilavinimą turinčius asmenis, didesnės galimybės bei perspektyvos tobulėti, noras mokytis ne tik pirmos pakopos studijas. Mat, baigę bakalauro studijas absolventai turi galimybę tęsti mokslą magistrantūroje. Analizuodami šių baigusių specialistų skaičių nuo 2004 m. iki 2012 m., galime pastebėti panašius skaičius kiekvienais metais. Didžiausias šuolis įvyko 2005 m, kai buvo parengta 1577 magistro studijų studentais daugiau nei 2004 m. Per aštuonerius metus baigusių magistro ir bakalauro studijas absolventų skaičius išaugo apie 25 proc. Tačiau nuo 2011 m. pastebimas šių paruošiamų specialistų mažėjimas. Parengtų magistrantūros studijų specialistų universitetuose skaičiai pateikiami lentelėje (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Parengtų magistro studijų specialistų skaičius universitetuose

II pakopos studijos	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	7435	9012	8757	8883	9159	9599	9845	9485	8422

Saltinis: Lietuvos statistikos departamentas 2013m. (sudaryta darbo autorės)

Magistro studijas baigę absolventai gali toliau mokslus tęsti doktorantūroje. Šių specialistų skaičius ne toks ženklaus kaip magistrantūros studijų absolventų. Lyginant nuo 2004 m. iki 2012 m. galime pastebėti kitas tendencijas negu prieš tai analizuotose. Priešpaskutinius kelerius metus doktorantų buvo parengta dvigubai mažiau negu 2004-2008 metais. Tačiau 2012 m. jų buvo parengta daugiau negu 2011 m. Akivaizdus doktorantų mažėjimas, lems šių specialistų trūkumą ateityje. Doktorantų¹⁷ skaičius pateikiamas lentelėje (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Parengta doktorantūros studijų specialistų

III pakopos Studijos	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	772	765	754	868	914	338	374	311	370

Saltinis: Lietuvos statistikos departamentas 2013m. (sudaryta darbo autorės)

Lietuvoje universitetų pasirinkimas yra didelis. Mūsų šalis yra lyderė, nes čia didelis universitetų skaičius, tenkantis trims milijonams gyventojų. Populiariausias šalyje yra Vilniaus

¹⁷ Lietuvos statistikos departamentas. [žiūrėta 2013 02 11] Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>

Universitetas. Šiame seniausiam universitete 2011-2012 m. studijavo 21 562 studentų, tai vienu tūkstančiu mažiau negu praeitais metais. Antras pagal studentų skaičių yra Mykolo Romerio universitetas, kiekvienais metais pritraukiantis vis daugiau abiturientų, ir 2012 m. turėjęs 19 318 studentų. Trečioje vietoje Kauno technologijų universitetas, 2012 m. turėjęs virš 13 200 studentų. Ketvirtoje vietoje - Vilniaus Gedimino technikos universitetas, turintis 13 073 studentus. Penktojoje vietoje - Vytauto Didžiojo universitetas, kuriame, 2012 m. duomenimis, studijuoja daugiau kaip 9 400 studentų. Pateikiamas studentų skaičius 2010-2011 m. ir 2011-2012 m. universitetuose¹⁸ (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Visų studijų pakopų studentų skaičius universitetuose

Universitetai	2010-2011 m.	2011-2012 m.
Vilniaus universitetas	22570	21562
Mykolo Romerio universitetas	19954	19318
Kauno Technologijų universitetas	13864	13206
Vilniaus Gedimino technikos universitetas	14306	13073
Vytauto Didžiojo universitetas	9469	9409
Lietuvos edukologijos universitetas	10 075	9008
Šiaulių universitetas	9103	7198
Lietuvos sveikatos mokslų universitetas	6991	7239
Klaipėdos universitetas	7596	6843
Aleksandro Stulginskio universitetas	6147	5518
Lietuvos sporto universitetas	2458	2297
Vilniaus Dailės akademija	1975	1871

Lietuvoje kolegijų yra 24, iš jų 13 valstybinės. Daugiausia studentų turi Vilniaus kolegija, įkurta 2000 m. Joje studijuoja daugiau kaip 8 tūkstančiai studentų. Per dešimtmetį Vilniaus kolegija Lietuvai paruošė per 25 000 įvairių sričių specialistų.¹⁹ Antroje vietoje - Kauno kolegija, kurioje studijuoja 7668 studentai. Trečioje vietoje - Klaipėdos valstybinė kolegija, kurioje studijuoja 4128

¹⁸ *Lietuvos švietimas skaičiais 2012 studijos*, Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras. Statistinis leidinys, Vilnius, 2012, p.7. [žiūrėta 2013 02 12] Prieiga per internetą:

<http://www.mosta.lt/images/documents/stebesena/studijos/lietuvos_svietimas_skaiciais_2012_studijos.pdf>

¹⁹ Vilniaus kolegija, prieiga per internetą [žiūrėta 2013 01 09] <http://www.viko.lt/lt/page/Kolegija>

studentai. Ketvirtoje vietoje - Tarptautinė teisės ir verslo aukštoji mokykla, kurioje studijuoja 3852 studentai, tai 1563 studentais mažiau negu 2010-2011 m. Penktoje vietoje - Vilniaus technologijos ir dizaino kolegija, turinti 3082 studentus. Pateikiamas studentų skaičius 2010-2011 m. ir 2011-2012 m. kolegijose (žr. 7 lentelę).²⁰

7 lentelė. **Studentų skaičius pagal kolegijas 2010-2011 ir 2011-2012 mokslo metais**

Kolegijos	2010-2011 m.	2011-2012m.
Vilniaus kolegija	8183	8001
Kauno kolegija	7941	7668
Klaipėdos valstybinė kolegija	4380	4128
Tarptautinė teisės ir verslo aukštoji mokykla	5415	3852
Vilniaus technologijos ir dizaino kolegija	3327	3082
Šiaulių valstybinė kolegija	2667	2781
Utenos kolegija	2437	2398
Panevėžio kolegija	2266	2175
Socialinių mokslų kolegija	1880	1990
Marijampolės kolegija	1539	1459
Žemaitijos kolegija	1561	1228
Vilniaus kooperacijos kolegija	1504	1255

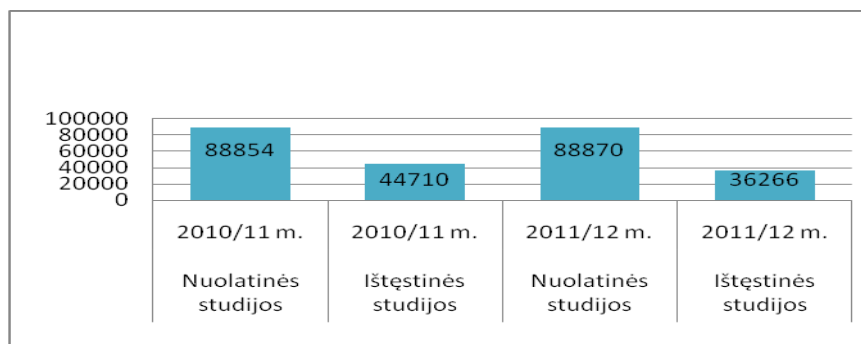
Analizuojant aukštos kvalifikacijos specialistų rengimą aukštosiose mokyklose, reikia atkreipti dėmesį į studentų skaičių ištęstinėse ir nuolatinėse studijose. Nuolatinės studijos trunka trumpiau negu ištęstinės. Nuolatinėje studijų programoje studijuojančių studentų yra daugiau, ir jas abiturientai renkasi mieliau. Ištęstines studijas dažniausiai renkasi dirbantys ir vyresni asmenys. Diagramoje vaizduojamas universitetų studentų skaičius, kurie yra pasirinkę vienokią ar kitokią studijų formą 2010/11 ir 2011/12 mokslo metais. Matoma, kad nuolatininių studijų studentų nežymiai padidėjo per vienerius metus, o ištęstinių studijų studentų sumažėjo net 8444 (žr. 3 pav.).²¹

²⁰ Lietuvos švietimas skaičiais 2012 studijos, Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras. Statistinis leidinys, Vilnius, 2012, p.7. [žiūrėta 2013 02 12] Prieiga per internetą:

<http://www.mosta.lt/images/documents/stebesena/studijos/lietuvos_svietimas_skaiciais_2012_studijos.pdf>

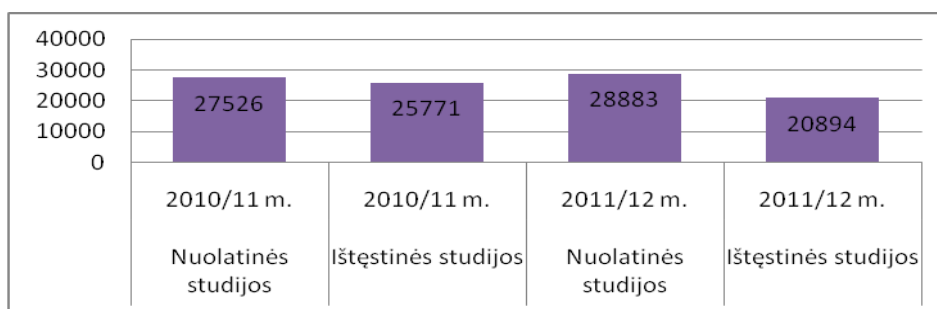
²¹ Lietuvos švietimas skaičiais 2012 studijos, Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras. Statistinis leidinys, Vilnius, 2012, p. 8. [žiūrėta 2013 02 12] Prieiga per internetą:

<http://www.mosta.lt/images/documents/stebesena/studijos/lietuvos_svietimas_skaiciais_2012_studijos.pdf>

3 pav. Universitetų studentų skaičius pagal studijų formas (sudaryta darbo autorės)

Kitokia situacija pastebima kolegijose. Čia nuolatinėse studijų programose nuo 2010/11 m. iki 2011/12 m. padidėjo net 1357 studentais. Iššęstinėje studijų formoje studentų skaičius sumažėjo 4877 (žr. 4 pav.).²²

4 pav. Kolegijų studentų skaičius pagal studijų formas (sudaryta darbo autorės)

Vis daugiau kalbame ir diskutuojame, kad šalyje 47 aukštųjų mokyklų²³ yra per daug, lyginant su mūsų gyventojų skaičiumi. Mokslas tampa vis labiau prieinamas ne tik gabiam piliečiui, bet ir dėl konkurencijos priėmimo kartes nuleidžiančioms mokykloms, kurios gali priimti ir mažiau sudėtingiems teoriniams mokslams motyvuotą studentą.

²² Lietuvos švietimas skaičiais 2012 studijos, Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras. Statistinis leidinys, Vilnius, 2012, p. 11. [žiūrėta 2013 02 12] Prieiga per internetą: http://www.mosta.lt/images/documents/stebesena/studijos/lietuvos_svietimas_skaiciais_2012_studijos.pdf

²³ Lietuvos respublikos aukštojo mokslo įstatymas. [žiūrėta 2012 12 03] Prieiga per internetą: http://www.istatymas.lt/istatymai/aukstojo_mokslo_istatymas.htm

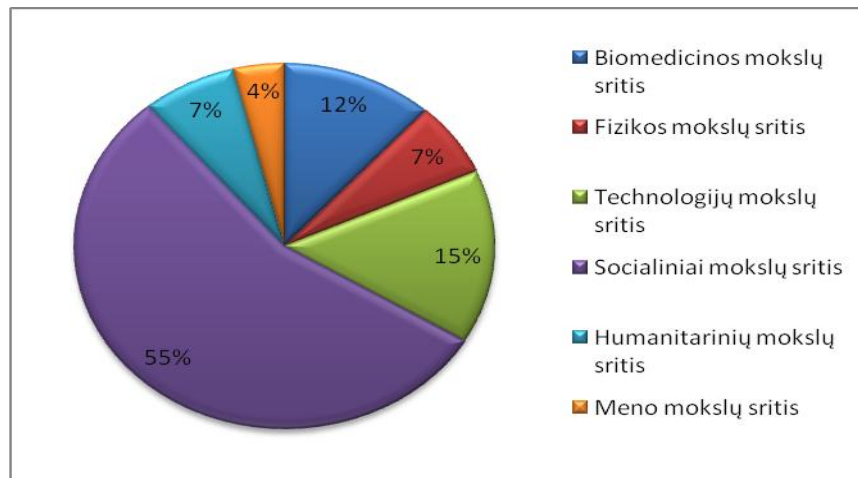
Įvertinus šiandienos situaciją šalyje, matyti, kad dėl prastėjančios demografinės padėties mažėjant abiturientų skaičiui, didėja konkurencija tarp universitetų ir kolegijų.²⁴ Vis dar populiori tendencija siekti aukštojo mokslo iš karto baigus vidurines mokyklas.²⁵

Lietuvoje studijuojančių studentų universitetuose 2011/2012 m. buvo 125 046. Iš jų daugiausia studijas buvo pasirinkę socialinių mokslų srityje, t.y. daugiau nei 69 tūkstančiai studentų, ir tai sudarė net 55 proc. visų studentų, studijuojančių universitetuose. Tokių studentų pasirinkimą lemia daugelis faktorių, pvz.: populiarios ir paklausios specialybės darbo rinkoje, lengvesnės studijų programos, lyginant su kitomis mokslo sritimis, mažesnės studijų įmokos. Per didelis tokių specialistų parengimas veda prie neigiamų pasekmių darbo rinkoje. Kadangi specialistų paklausa neatitinka pasiūlos, todėl būtent šių sričių specialistai dažnai priversti dirbti mažiau susijusius, blogiausiu atveju, išvis su įgyta specialybe nesusijusius darbus. Tai taip pat iškreipia darbo rinką. Po socialinių mokslų populiarumo yra technologijų mokslo sritis, kurioje studijuojančių yra 3,5 karto mažiau negu socialinių mokslų, ir tai sudaro 19 261 studentai, t.y. 15 proc. Daugiausia studijuojančių technologijų mokslą yra Vilniaus Gedimino technikos ir Kauno technologijų universitetuose. Trečioje vietoje studentai renkasi biomedicinos studijas. Šios specialybės studentų universitetuose yra 14 659, ir tai sudaro 12 proc. Kita sritis - humanitariniai mokslai. Juos pasirinkusių studentų yra 9064, ir tai sudaro daugiau kaip 7 proc. Penktoje vietoje yra fizinių mokslų sritis, kuriuose studijuoja 8209 studentai ir tai sudaro 7 proc. visų besimokančių studentų universitete. Lietuvoje mažiausiai studentų turi meno mokslų sritis, kurioje studijuoja 4850 studentų, ir tai sudaro tik 4 proc. (žr. 5pav.).²⁶

²⁴ Truncienė R., Samašonok K., Kulytė D. *Studijų pasirinkimo motyvai ir pasitenkinimas studijomis*, Vilniaus kolegija, p. 9 [žiūrėta 2013 02 24]. Prieiga per internetą <<http://www.viko.lt/uploads/files/2010/Straipsniai/01%20Straipsnis.pdf>>.

²⁵ *Rengiamo specialisto atitikmuo rinkos poreikiams*: respublikinės mokslinės praktinės konferencijos medžiaga. Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas, Lietuvos verslo darbdavių konfederacija, Lietuvos ekonomikos dėsytųjų asociacija, Vilnius, 2005, 305 p.

²⁶ *Lietuvos švietimas skaičiais 2012 studijos*, Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras. Statistinis leidinys, Vilnius, 2012, p.7. [žiūrėta 2013 02 12] Prieiga per internetą: <http://www.mosta.lt/images/documents/stebesena/studijos/lietuvos_svietimas_skaiciais_2012_studijos.pdf>

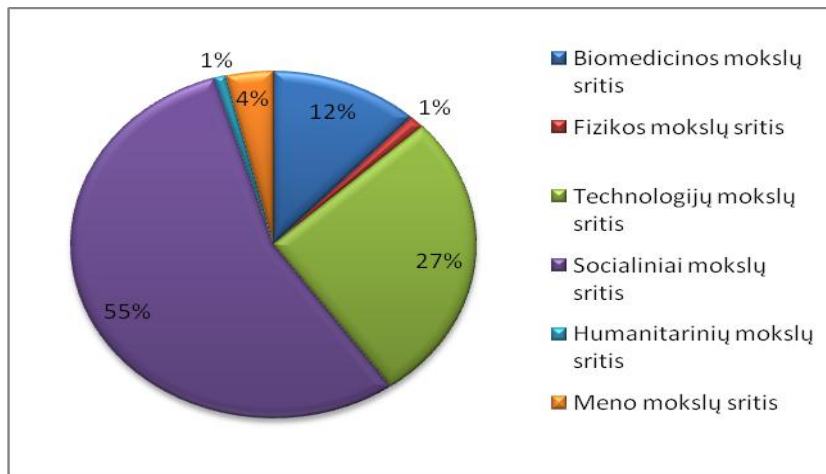

5 pav. Visų studijų pakopų universitetų studentų skaičius pagal mokslo sritis 2011/2012 m. (sudaryta darbo autorės)

Kolegijose situacija kiek skiriasi nuo universitetų. Studentų, pasirinkusių studijuoti tokias specialybes, skaičius labai panašus kaip universitetuose, išskyrus technologijų studijas (čia pastebima ženkli kita situacija).

Visų pirma, kolegijose 2012. studijavo 49 777 studentai. Socialinių mokslų sritį yra pasirinkę 27 439 studentų, ir tai sudaro 55 proc. visų studijuojančių kolegijose studentų. Antroje vietoje technologijų studijų sritis, kurioje studijuoja 27 439 studentų, ir tai sudaro 27 proc., kai tuo tarpu universitetuose tokioje studijų srityje studijuojančių yra 15 proc. Galime daryti išvadą, kad technologijų srityje daugiau yra praktinio paruošimo negu universitetuose, ir galbūt turi įtakos mažesnis stojamojo balo koeficientas. Kita studijų sritis yra biomedicinos mokslai, juos pasirinkę 5905 studentų, ir tai sudaro 12 proc., t.y. tiek pat kaip ir universitete. Toliau - meno mokslo sritis, kurią yra pasirinkę 1871 studentas, tai sudaro 4 proc. (toks pats procentas ir universitete). Fizikos mokslų srityje studijuoja 624 studentai, t.y. 1 proc. Mažiausiai pasirinkę humanitarinių mokslų sritį - 459 studentai (žr. 6 pav.).²⁷

²⁷ Lietuvos švietimas skaičiais 2012 studijos, Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras. Statistinis leidinys, Vilnius, 2012, p. 7-11. [žiūrėta 2013 02 12] Prieiga per internetą: http://www.mosta.lt/images/documents/stebesena/studijos/lietuvos_svietimas_skaiciais_2012_studijos.pdf

6 pav. Kolegijų studentų skaičius pagal studijų sritis 2011/2012m. (sudaryta darbo autorės)

1.2 Specialistų rengimo profesinė struktūra ir jos pokyčiai 2005-2012 m.

Pagal parengiamų specialistų profesinės struktūros galime įžvelgti, kokių specialistų ateityje turėsime didelę pasiūlą, kurių pritrūksime. Yra mokslo sričių, kurias tiek prieš dešimtmetį, tiek ir šiandien gausiai renkasi abiturientai. Visgi šiuo metu mūsų studijų struktūra neatitinka poreikio. Stokojama analizės, kokių specialistų trūks artimiausiais metais, daug kas palikta saviėgiai.

Abiturientai, rinkdamiesi profesiją, mažai domisi savo specialybės perspektyvomis. Jeigu daugiau skatintume, kad patys abiturientai atidžiau į tai kreiptų dėmesį, atsakingos institucijos skelbtų, kokių specialistų reikės po kelerių metų, gal tuomet profesinio rengimo struktūra akivaizdžiai keistųsi ir atitiktų darbo rinkos poreikius.

Pripažįstama, kad be tinkamo išsilavinimo, profesijos, vis sunkiau pavyksta realizuoti savo siekius, konkuruoti darbo rinkoje bei integruotis visuomenėje.²⁸ Lietuvoje nuo 1995 metų vis labiau jaučiamas aukštos kvalifikacijos specialistų trūkumas. Problema ypač paaštrėjo prasidėjus Lietuvos integracijos į Europos Sąjungą procesams. Specialistų trūkumas ypač juntamas įmonėse, susijusiose su aukštųjų technologijų panaudojimu. O ir stambių užsienio investuotojų atėjimas į Lietuvą taip pat nulemia šį poreikį.

Profesijos pasirinkimo apsisprendimą nulemia pats stojantysis. Pagal valstybės poreikius specialistus gali užsakyti ir valstybinės institucijos, t.y. valstybinis reguliavimas, skirtas tam, kad valstybė padėtų pakeisti padėtį darbo rinkoje. Toks užsakymas neprivers abiturientų stoti į

²⁸ Truncienė R., Samašonok K., Kulytė D. *Studijų pasirinkimo motyvai ir pasitenkinimas studijomis*, 2010, p. 9 [žiūrėta 2012 m. 09 17] Prieigą per internetą: <<http://www.viko.lt/uploads/files/2010/Straipsniai/01%20straipsnis.pdf>>

konkrečias studijas, o tik nepopuliarioms specialybėms suteiks didesnę finansavimą, daugiau lengvatų, labiau jas reklamuos ir taip skatins jas studijuoti. Taigi tokie užsakymai ne visada gali padėti išspręsti darbo rinkos problemas (galbūt tik sušvelninti).

Svarbu žinoti, kas lemia vienos ar kitos profesijos pasirinkimą. Mokslinėje literatūroje išskiriami socialiniai-ekonominiai, pedagoginiai ir psichologiniai veiksniai.²⁹

Studijų pasirinkimo motyvacija dažnai siejama ir su individo socialine kompetencija. Motyvacija parodo individo siekį ieškoti palankios aplinkos, padedančios įgyvendinti asmeninius tikslus, planus, priderinti juos prie savo galimybių. Aukštesnė socialinė kompetencija leidžia daugiau pasitikėti savimi, sėkmingiau spręsti problemas, pozityviau bendrauti tarpusavyje.³⁰

Šiandieninio žmogaus poreikius veikia ir keičia sparti mokslo, technologijų, informacijos, kultūros raida ir kaita. Renkantis studijų kryptį, tikslinga atskleisti tuos poreikius, kurie asmeniui turi išskirtinę reikšmę. Dažnas jaunas žmogus, stebėdamas šalyje situaciją, mato, kokių profesijų atstovai „klesti“. Aukšti kai kurių specialistų reitingai vilioja rinktis populiariausias studijas. Dalis jaunuolių net nesusimąsto, ar po penkerių, aštuonerių metų darbo rinkoje tos specialybės bus paklausios, ar nebus rinka perpildyta šių specialistų.³¹

Nuo 2005 metų specialistų paruošiama daug, o ypač socialinių mokslų srities. Ir toliau šių specialistų paruošiama bus daugiausia, nes 2012 m. tiek universitetuose, tiek kolegijose daugiau nei 50 proc. visų studijuojančių sudaro socialinių mokslų studentai. Tai reiškia, kad po ketverių penkerių metų, kai dabartiniai studentai baigs šias studijas, jų bus gerokai per daug darbo rinkoje, ir tai jiems lems sunkų įsitvirtinimą.

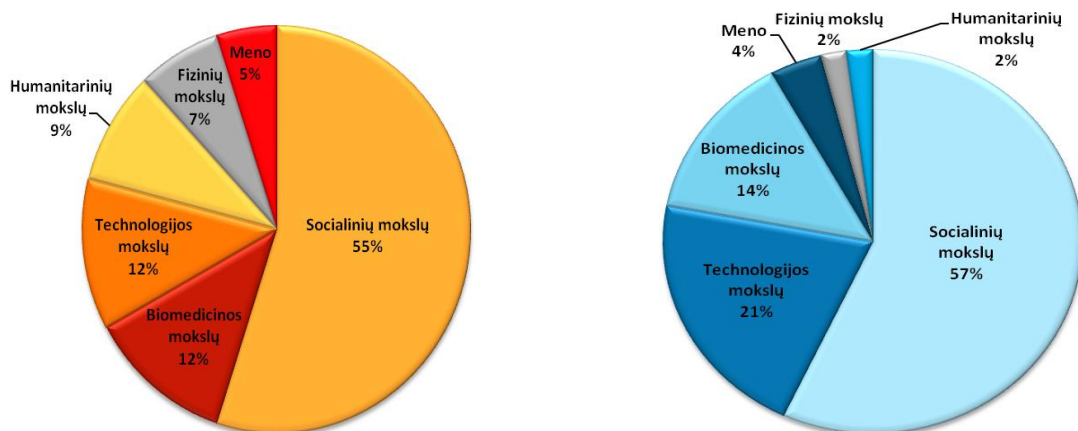
Analizuojant 2008 metus (kai buvo vienas iš didžiausių studijuojančių studentų skaičius Lietuvoje) ir 2012 metus, kai studentai aktyviai rinkosi socialinių mokslų sritį, tik 2012 metais jų skaičius buvo šiek tiek mažesnis. Įtakos galėjo turėti pastaruosius metus vis dažniau keliamos švietimo institucijų, verslo atstovų diskusijos apie šių specialistų perpildytą pasiūlą. Kitose mokslo srityse studentai rinkosi studijas panašiai kaip ir 2008 metais, taip ir 2012 metais (žr. 7/8 pav.).³²

²⁹ Truncienė R., Samašonok K., Kulytė D. *Studijų pasirinkimo motyvai ir pasitenkinimas studijomis*, [interaktyvus], 2010, p. 11 [žiūrėta 2012 09 17] Prieiga per internetą: <<http://www.viko.lt/uploads/files/2010/Straipsniai/01%20straipsnis.pdf>>

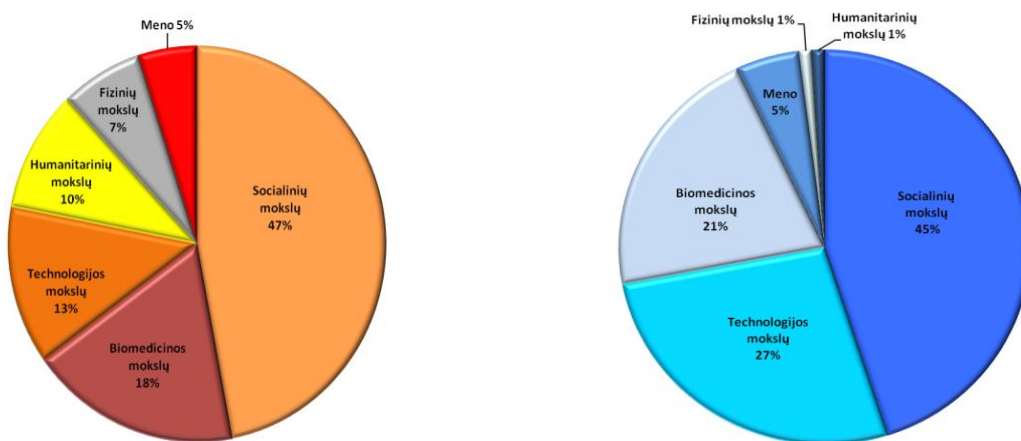
³⁰ Lekavičienė R., *Socialinės kompetencijos psichologiniai kriterijai ir vertinimas*, Kaunas, 2001. p.14-15.

³¹ Truncienė R., Samašonok K., Kulytė D. *Studijų pasirinkimo motyvai ir pasitenkinimas studijomis*, [interaktyvus], 2010, p. 12 [žiūrėta 2012 09 17] Prieiga per internetą: <<http://www.viko.lt/uploads/files/2010/Straipsniai/01%20straipsnis.pdf>>

³² *Lietuvos aukštųjų mokyklų asociacijos bendrajam priėmimui organizuoti duomenys*, [žiūrėta 2013 02 11]. Prieiga per internetą <<http://www.lamabpo.lt/turinys/bendrojo-priemimo-rezultatai/2008-bendrojo-priemimo-rez/populiariausios-studijos>>; <http://www.lamabpo.lt/turinys/bendrojo-priemimo-rezultatai/2012-bendrojo-priemimo-rez>.

7 pav. 2008 m. stojančiųjų į universitetus/kolegijas studijų sričių populiarumas

8 pav. 2012 m. stojančiųjų į universitetus/kolegijas studijų sričių populiarumas

Lietuvoje studentų profesijos pasirinkimas, kaip jau minėta, nulemia įvairūs faktoriai. Vienas iš jų - studijų kaina. Dažnai būsimus studentus aukšta studijų kaina atbaido nuo tokio pasirinkimo, nes finansinė padėtis perspektyvoje nesuteiktų galimybių už jas mokėti. Tad kai motyvuotas ir turintis sugebėjimų studentas yra priverstas studijas rinktis pagal kainą, tuomet situacija yra nepalanki šalies darbo rinkai, nors galbūt tos srities, kurioje asmuo norėtų studijuoti, specialistų ir trūksta. Nors valstybė skiria nemokamą mokslą gabiems studentams, tai dar neužtikrina, kad būtent konkrečiam dalykui gabūs studentai galėtų mokytis valstybės finansuojami. Čia dar vis yra spragų dėl pakliuvimo į tokias valstybės finansuojamas vietas. Pvz.: mokyklą bebaigiantis abiturientas, puikiai išlaikęs chemijos brandos egzaminą ir ateityje savo profesiją siejantis tik su šia mokslo šaka, Lietuvos darbo rinkai būtų naudingas specialistas. Tačiau turėdamas gabumų tiksliesiems mokslams, bet prasčiau išlaikęs kalbų egzaminus, tikimybė, kad įstos į valstybės finansuojamas studijas tampa

ženkliai mažesnė. Tokia studijų finansavimo tvarka neskatina ir netgi užkerta galimybę studijuoti perspektyvioje ir darbo rinkoje reikalingoje srityje.

Kiekvienais metais šalies aukštosios mokyklos sulaukia stojančiųjų prašymų priimti į įvairias studijų programas. Didelio stojančiųjų antplūdžio sulaukia Vilniaus universitetas, Mykolo Romerio universitetas, Vilniaus Gedimino universitetas ir Vilniaus kolegija. Ši tendencija mažai kinta ir lyginant su 2005 metais, kai mokytis VU pateikta per 83 tūkst. prašymų, Vilniaus Gedimino technikos - 49,7 tūkst. prašymų. Trečiąją vietą populiarumu užėmė neuniversitetinį išsilavinimą suteikianti Vilniaus kolegija. Pasirenkamos mokslo sritys lyginant su 2005 metais išliko labai panašios. Populiariausios 2012 m. studijos: ekonomika, teisė, medicina (žr. 7 lentelę), 2007 metais - ekonomika, teisė, medicina, politikos mokslai, kūrybinės industrijos, 2005 metais populiariausios buvo ekonomika, vadyba, teisė, politologija, viešasis bei verslo administravimas.³³ Tad rengimo profesinė struktūra tarp populiariausių studijų mažai pasikeitusi. Pateikiama lentelėje 2012 m. populiariausios universitetų studijų programos (žr. 8 lentelę).³⁴

8 lentelė. 2012 m. populiariausios universitetų studijų programos (pirmu pageidavimu)

Nr.	Studijų programa	Universitetas	Pageidavimų skaičius
1	Medicina	Lietuvos sveikatos mokslų universitetas	795
2	Ekonomika	Vilniaus universitetas	543
3	Teisė	Vilniaus universitetas	525
4	Medicina	Vilniaus universitetas	521
5	Politikos mokslai	Vilniaus universitetas	417
6	Kūrybinės industrijos	Vilniaus Gedimino technikos universitetas	417
7	Teisė ir muitinės veikla	Mykolo Romerio universitetas	378
8	Odontologija	Lietuvos sveikatos mokslų universitetas	377
9	Psichologija	Vilniaus universitetas	319
10	Transporto inžinerinė ekonomika ir vadyba	Vilniaus Gedimino technikos universitetas	313

³³ *Abiturientai renkasi vadybininko profesiją*: [žiūrėta 2013 01 14]. Prieiga per internetą <<http://www.delfi.lt/news/daily/education/abiturientai-renkasi-vadybininko-profesija.d?id=7143937>>

³⁴ *Lietuvos aukštųjų mokyklų asociacija bendram priėmimui organizuoti*, [žiūrėta 2013 01 19] Prieiga per internetą: <<http://www.lamabpo.lt/turinys/bendrojo-priemimo-rezultatai/2012-bendrojo-priemimo-rez/populiariausios-studijos>>.

Kolegijose vyrauja šios studijų sritys: higieninė ir dekoratyvinė kosmetologija, kosmetologija, turizmo vadyba, jūrų laivavedyba, turizmo ir viešbučių vadyba, tarptautinis verslas ir kitos studijų programos, kurios labiau orientuotos į konkrečią specialybę. Populiariausios kolegijų studijų programos 2012 m. pateikiama lentelėje (žr. 9 lentelė).³⁵

9. lentelė 2012 m. populiariausios kolegijų studijų programos tarp stojančiųjų (pirmu pageidavimu)

Nr.	Studijų programa	Kolegija	Pageidavimų skaičius
1	Higieninė ir dekoratyvinė kosmetologija	Vilniaus kolegija	263
2	Kosmetologija	Kauno kolegija	229
3	Turizmo vadyba	Vilniaus kolegija	210
4	Jūrų laivavedyba	Lietuvos aukštoji jūreivystės mokykla	200
5	Turizmo ir viešbučių vadyba	Kauno kolegija	197
6	Tarptautinis verslas	Vilniaus kolegija	195
7	Kineziterapija	Kauno kolegija	185
8	Transporto logistika	Vilniaus technologijų ir dizaino kolegija	183
9	Kineziterapija	Vilniaus kolegija	181
10	Viešbučių ir restoranų vadyba	Vilniaus kolegija	

1.3 . Specialistų pasiūlos atitikimas darbo rinkos poreikiams.

Vertinant specialistų pasiūlą ir santykinio jų pertekliaus ar trūkumo susiformavimą, būtina turėti galvoje, jog tai priklauso nuo daugelio veiksnių (globalių ekonominių, socialinių, politinių, kultūrinių, gamtinių ir kitokių procesų pasaulyje; procesų, vykstančių Europos Sąjungoje; padėties kaimyninėse valstybėse; Lietuvos ilgalaikės raidos strateginės krypties numatymo; Lietuvos Respublikos įstatymų pokyčių; socialinės-demografinės situacijos; migracijos, reemigracijos, imigracijos mastų; stambių projektų (pvz., Ignalinos atominės elektrinės statybos/ne statybos)

³⁵ Lietuvos aukštųjų mokyklų asociacija bendram priėmimui organizuoti, [žiūrėta 2013 01 19] Prieiga per internetą: <<http://www.lamabpo.lt/turinys/bendrojo-priemimo-rezultatai/2012-bendrojo-priemimo-rez/populiariausios-studijos>>

realizavimo; ir panašiai. Taigi adekvačiau vertinti trūksta ar yra specialistų perteklius galima tik visapusiškai apimant visą esamą situaciją.³⁶

Švietimo sistemos efektyvumą analizuojantys mokslininkai teigia, kad pakaitalo efektas švietimo sistemoje (tiek tarp skirtingų mokyklos rūšių, tiek ir tarp atskirų specialybių) yra vienas veiksmingiausių darbo rinkos paklausos ir pasiūlos koregavimo būdų. Greitai besikeičiančios ekonominės aplinkos sąlygos, paklausa atskiriems specialistams taip pat yra itin dinamiška. Todėl profesinio rengimo sistema turi būti glaudžiai susieta su ūkio raida ir atitikti pastarosios specifiką bei svyravimus. Dėl šios priežasties, prognozuojant specialistų poreikį bei siekiant įvertinti kokybinius ir kiekybinius pokyčius darbo rinkoje, yra būtina įvertinti ūkio raidos perspektyvas, atlikti išsamią ūkio veiklų ir pramonės šakų analizę, parengti jų raidos prognozes.³⁷

Analizuojant aukštąjį išsilavinimą turinčių specialistų poreikį ir jų pasiūlos atitikimą, svarbus vaidmuo tenka ir jų skaičiaus prognozavimui. Rengiamų specialistų pasiūlos atitikimas turi būti tam, kad vienos srities specialistų į darbo rinką neišleistume per daug, o kitų specialybių specialistų būtų ženklus stygius. Jau dabar verslo visuomenė išsako nuogąstavimus apie konkrečių specialybių specialistų trūkumą, tad neradę jų savo šalyje neretai tenka juos prisivilioti ir iš kitų šalių. Specialistų poreikio prognozes reguliariai rengia beveik visos Vakarų Europos valstybės. Pavyzdžiui, Švedijoje įvairios trukmės kvalifikacijų poreikio darbo rinkoje prognozės parengiamos sujungiant makroekonominę prognozavimą, darbdavių apklausas, švietimo ir statistikos duomenis. Suomijoje darbo rinkos tendencijų ir darbo jėgos prognozavimo modeliai sudaromi nuo 1970 m. ir atliekami kas 3–5 metus, Nyderlanduose – kas 2 metai, o Didžiojoje Britanijoje – kasmet. Specialistų poreikį prognozuoja ir Estija.³⁸

Darbo rinkos prognozavimą vykdo kai kurios Lietuvos ministerijos, Darbo ir socialinių tyrimų institutas, darbo birža. Reikia pažymėti, kad dažniausiai darbo rinkos prognozės apima bendruosius užimtumo ir nedarbo rodiklius, o specialistų poreikiui įvertinti yra skiriamas nepakankamas dėmesys.

³⁶ *Specialistų ir kompetencijų esamos pasiūlos ir paklausos atitikimo analizė*. Lietuvos socialinių tyrimų centras. Vilnius, 2011, p. 3. [žiūrėta 2013 02 24]. Prieiga per internetą
<http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/SMM%20EKSPERT%20ANALIZE%202011%20BALANDIS.pdf>

³⁷ Borghans L., Grip de A., Heijke J. *Concepts and methodology for labour market forecasts by occupation and qualification in the contexts of a flexible labour market*, Thessaloniki: European Centre for the Development of Vocational Training, 1996, p. 24.

³⁸ Rutkauskaitė R. *Darbo rinkos prognozė - per kietas riešutas*, Verslo žinios, Vilnius, Nr. 157, 2012, p. 7-8.

Nuo 1998 m. Darbo ir socialinių tyrimų institutas, bendradarbiaudamas su Švietimo ir mokslo ministerija, vykdė universitetų padėties darbo rinkoje tyrimus, kuriais remiantis buvo prognozuojami universitetinio išsilavinimo specialistų mokymo poreikiai pagal studijų programas. Buvo atliekama nemažai specializuotų tyrimų darbo rinkos prognozėms įvardyti. Daugumoje minėtų darbų buvo prognozuoti bendrieji darbo pasiūlos ir paklausos rodikliai, tačiau galima išskirti ir mokslinius darbus, kurie gana glaudžiai susiję su specialistų skaičiaus raidos perspektyvų įvertinimu. Tačiau šios prognozės apėmė skaičiavimus sustambintų profesijų grupių lygiu, o realios situacijos raidos perspektyvoms įvertinti būtinos labiau detalizuotos prognozės, kurias naudojant aprašomos specialistų skaičiaus raidos tendencijos. Pažymėtini svarbūs 2007 m. ir 2008 m. atlikti tyrimai bei sukurtos prognozavimo metodikos: „Vertinamasis prognostinis verslo vadybos ir administravimo srities specialistų kvalifikacijų poreikio tyrimas“ (2006–2007), „Kvalifikacijų poreikio Lietuvos darbo rinkoje vidutinės trukmės prognozavimo metodikos sukūrimas ir kvalifikacijų poreikio pagal atskirus ūkio sektorius prognozių parengimas“ (2008), „Specialistų poreikio tyrimų metodologijos rengimas ir pilotinio tyrimo įgyvendinimas aukštųjų technologijų srityse“ (2007–2008).³⁹

Visuomenėje tiek darbdaviai, tiek politikai dažnai kritikuoja aukštojo mokslo sistemą už tai, kad ši specialistus ruošia neatsižvelgdama į jų skaičiaus poreikį pagal kokybę šiandieniniams verslo poreikiams neatitinkančių specialistų kiekį. Aukštosios mokyklos, kartais turi pačios priimti įvairius sprendimus, kad galėtų išlaikyti aukštą studijų kokybės kartelę specialybių, kurios yra populiariausios ir į jas susirenka ištis nemažai studentų, o taip pat ir studijų, kuriose ruošiamų specialistų jau šiandien yra pasigendama, ir ateityje jų poreikis tik augs, tačiau studentų mokosi labai nedaug. Aukštosios mokyklos, norėdamos išlaikyti pusiausvyrą, griebiasi įvairių veiksmų, pvz.: sukuriamos naujos mokslo programos, kurias studentai noriai renka, nors tų specialistų darbo rinkoje jau yra per daug ir dar juos ruošia kitos aukštosios mokyklos, o „nepopuliarias“ studijas nebando atnaujinti, modernizuoti, populiarinti ir taip pritraukti studentų. Tiesiog vyksta piktnaudžiavimas studijų programomis.

Valstybė specialistų užsakymus išreiškia per dabar esančius studijų krepšelius, bet neanalizuoja, ar jie protingai skirstomi, ar nesukelia disproporcijų tarp specialistų paklausos ir realios pasiūlos.

³⁹ Okunevičiūtė - Neverauskienė L., Pocius A. *Aukštąjį išsilavinimą turinčių specialistų poreikio vertinimas*, Verslas: teorija ir praktika. Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas. 2010. Nr.11(1), p. 20-29; Okunevičiūtė - Neverauskienė L., Pocius A. *Aukštąjį išsilavinimą turinčių specialistų poreikio vertinimas*, [interaktyvus], 2009 m. p. 21-22 [žiūrėta 2012 05 05]. Prieiga per internetą: <<http://www.btp.vgtu.lt/index.php/btp/article/download/btp.2010.03/3>>.

Pagal dabartines valstybės užsakymo nuostatas šalies vystymosi kryptis atiduota spręsti patiems abiturientams. Tokią laisvę stoti į populiarias, jau ir taip daug studentų turinčias sritis galėtų apriboti griežtos ir apskaičiuotos pagal poreikį studentų priėmimo kvotos.

Dar vienas aspektas, kuris baugina visuomenę, darbdavius ir pakoreguoja aukštos kvalifikacijos specialistų pasiūlą, tai specialistų emigracija. Emigruoja aukštąjį išsilavinimą bei patirties turintys įvairių sričių specialistai. Pagal 2012 m. atliktą apklausą,⁴⁰ iš Lietuvos tokių žmonių išvyko apie 64 proc. Išties tai nepalankūs skaičiai specialistų pasiūlai Lietuvos darbo rinkai. Prarasdami specialistus, taip pat prarandame valstybės lėšas, kurios buvo investuojamos į žmogiškąjį kapitalą.

Daugelis ekonomikos ir finansų analitikų mano, kad Lietuvoje artimiausiu metu formaliai gali būti nesunkiai įgyvendinta visuotinio aukštojo mokslo idėja, tačiau abejoja, ar naudinga 70–80 proc. jaunuolių nukreipti į universitetus. Kaip pastebi ekonomistas R. Rudzakis, „Atvirkščiai, mūsų šalyje reikia mažinti studijuojančiųjų aukštosiose mokyklose skaičių, nes baigę mokslus žmonės neranda darbo. Be to, trūksta darbininkų“. Lietuvai nereikėtų lygiuotis į kitas Europos šalis, pavyzdžiui, Vokietiją. Mat, ten dabar dominuoja profesinis mokymas, todėl vokiečiams tikslinga didinti studijuojančiųjų aukštosiose mokyklose skaičių.⁴¹

Vakarų Europos šalyse apskaičiuota, kiek reikia žmonių, ir kiek bus sukurta darbo vietų, kad universitete įgytos žinios būtų pritaikytos. Be to, jų mokymas orientuotas į praktiką, o Lietuvoje nemažai jaunuolių pradėję dirbti meta studijas, nes jos nesiejamos su praktine veikla.

Lietuvos edukacinių tyrimų asociacijos atstovai teigia, kad įgijusieji aukštąjį išsilavinimą yra ne tik labiau apsaugoti nuo darbo netekimo, bet ir turi daugiau galimybių įsidarbinti. „Visų šalių patirtis patvirtina, kad asmenų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, įsidarbina daugiau (ES vidutiniškai 84,4 proc.) nei tų, kurių išsilavinimas bendras vidurinis ar profesinis. Daugiausia – Skandinavijos šalyse, Vokietijoje, Austrijoje, Olandijoje, Šveicarijoje, Didžiojoje Britanijoje. Šiose valstybėse ir ūkio sistema tokia, kad labiausiai pageidaujami darbuotojai, turintys aukštojo mokslo diplomą, nes orientuojamasi į žinių ekonomiką. Jeigu Lietuva nenori likti Europos ekonominiu užribiu, turi plėtoti aukštąsias technologijas.“⁴²

⁴⁰ *Emigrantai su aukštuoju išsilavinimu*, Ūkio žinios, Vilnius Publikuota 2012 05 08 [žiūrėta 2013 01 06]. Prieiga per internetą: <<http://ukiozinios.tk/emigrantai-su-aukstuoju-issilavinimu>>

⁴¹ *Ar reikalingas Lietuvai visuotinas aukštasis mokslas*, Veidas, Vilnius, 2012 02 04 [žiūrėta 2013 01 27]. Prieiga per internetą: <<http://www.veidas.lt/ar-reikalingas-lietuvai-visuotinis-aukstasis-mokslas>>.

⁴² *Ar reikalingas Lietuvai visuotinas aukštasis mokslas*, Veidas, Vilnius, 2012 02 04 [žiūrėta 2013 01 27] Prieiga per internetą: <<http://www.veidas.lt/ar-reikalingas-lietuvai-visuotinis-aukstasis-mokslas>>

Aukštojo mokslo svarbą bet kuriame verslo sektoriuje pabrėžia ir VŠĮ „Versli Lietuva“ verslumo departamento direktorius D. Varkulevičius. Anot jo, „Yra atlikta įvairių tyrimų, rodančių tiesioginę koreliaciją tarp aukštojo išsilavinimo ir atlyginimo dydžio. Kitaip tariant, kuo aukštesnį išsilavinimą turi žmogus, tuo aukštesnių pajamų jis gali tikėtis“. Anot jo, nepaprastai svarbu yra ir tai, kaip pats žmogus vertina savo studijas ir aukštojo mokslo diplomą: kaip naudingą patirtį ar tik kaip ketverių metų vargą bei už jį gautą popierėlį. Pirmiausiai žmogus turėtų suprasti, kad studijos pirmiausia yra vardan žinių, patirties bei didesnių galimybių.⁴³

Lietuva, orientuodamasi į pasaulines tendencijas, siekia, kad universitetuose studijuotų tiek jaunuolių, kiek dabar, tačiau šiuo metu svarbiau, kad abiturientai studijas labiau sietų su profesinėmis galimybėmis. Lietuvoje daugelis jaunuolių nori studijuoti aukštojoje mokykloje, nes vis dar gajus sovietiniais metais susiformavęs stereotipas, kad universiteto diplomą atveria visus kelius. Be to, vis dar nemažai abiturientų studijas renkasi pagal labiausiai patikusį dalyką mokykloje.

Valstybė turėtų atidžiai formuluoti užsakymus universitetams ir finansuoti tas studijas, kokių profesijų atstovų labiausiai reikia, o ten, kur yra studentų perteklius, skirti mažiau lėšų. Pateikiami preliminarūs duomenys, kokių specialistų reikės ir kokių bus per daug po penkerių metų.

Perspektyviausios profesijos Lietuvoje po penkerių metų (apie 2017 m.):

Prognozuojama, jog per artimiausius penkerius metus šių sričių specialistų stigs, jiems bus siūlomi geri atlyginimai, bus lengva įsidarbinti jei ne Lietuvoje, tai užsienyje: įvairių sričių informacinių technologijų specialistai, biotechnologijos specialistai, biochemikai, nanotechnologijų specialistai, įvairių sričių inžinieriai, branduolinės energetikos, atsinaujinančių elektros šaltinių specialistai, gydytojai, slaugytojai, odontologai.

Neperspektyviausios profesijos Lietuvoje po penkerių metų (apie 2017 m.):

Prognozuojama, jog per artimiausius penkerius metus šių specialistų, turinčių aukštąjį išsilavinimą darbo rinkoje bus juntamas perteklius, todėl jiems bus sunku įsidarbinti pagal specialybę ir (arba) įsidarbinus bus mokami santykinai nedideli atlyginimai, tai: teisininkai, vadybininkai, ekonomistai, ikimokyklinio ir pradinio ugdymo specialistai, socialiniai pedagogai, statybininkai, viešojo administravimo specialistai, socialiniai darbuotojai, bibliotekininkai, miškininkai.⁴⁴

⁴³ *Be aukštojo mokslo – aukštesnės ir geriau apmokamos pareigos nepasiekiamos*. Veidas, Vilnius, 2011 08 17 [žiūrėta 2013 01 27] Prieiga per internetą: <<http://www.veidas.lt/be-aukstojo-mokslo-aukstesnes-ir-geriau-apmokamos-pareigos-nepasiekiamos>>.

⁴⁴ *Lietuva po penkerių metų: perspektyviausios ir neperspektyviausios profesijos*, Veidas, 2012 02 17, [žiūrėta 2013 01 29] Prieiga per internetą: <<http://www.veidas.lt/lietuva-po-penkeriu-metu-perspektyviausios-ir-neperspektyviausios-profesijos-2>>

Tokios ir panašios profesijų ateities perspektyvos galėtų abiturientams ir asmenims, norintiems keisti kvalifikaciją, padėti atidžiau rinktis studijas.

2. AUKŠTOS KVALIFIKACIJOS SPECIALISTŲ PAKLAUSOS BEI PROFESINĖS ADAPTACIJOS PROBLEMOS

2.1. Aktyvios darbdavių socialinės partnerystės plėtojimas

Norint rengti šalyje specialistus, atitinkančius darbo rinkos poreikius, būtina atlikti ne tik tyrimus, prognozes, bet ir nuolat palaikyti ryšius su darbdaviais, siekiant efektyvaus mokslo ir verslo bendradarbiavimo. Dažna aukštųjų mokyklų problema - nepakankamas praktinis specialistų pasirengimas. Vienas iš būdų pagerinti esamą situaciją būtų aukštųjų mokyklų ir darbdavių bendradarbiavimas rengiant specialistus aukštosiose mokyklose. Didžioji dauguma darbdavių, nors ir yra nusiteikę prisidėti, bendradarbiauti, bet tai linkę daryti pasyviai. Suprantama, kad bendradarbiavimas, studentų priėmimas praktikai, yra nenaudingas žvelgiant iš darbdavio pusės, bet neatsiejama norint specialistus parengti darbui.

Vyriausybės nariai nuolat kalba, kad jie siekia, jog specialistų rengimas kuo arčiau priartėtų prie darbo rinkos poreikių. Numatoma, kad skiriant valstybės finansavimą reikia atsižvelgti į absolventų įsidarbinimo rodiklius, o ilgalaikiam specialistų poreikiui prognozuoti reikalinga patikima įsidarbinimo stebėsenos sistema.

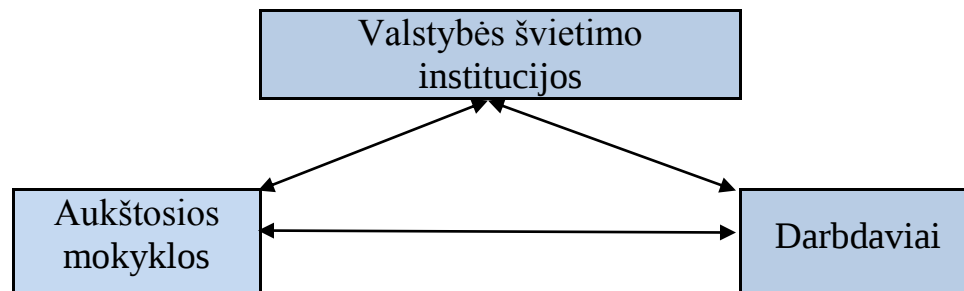
Apie jaunų specialistų nepakankamą pasirengimą dirbti pagal įgytą profesiją liudija ir žemas jaunimo verslumas. Tai ne tik Lietuvos, bet ir visos ES problema. Apie verslą galvoja 28 proc. dar jo nepradėjusių JAV gyventojų, o ES - 15 proc. gyventojų. Jaunimo verslumą užtikrina dalyvavimas įvairių organizacijų veikloje. Vakarų Europoje ir Skandinavijos šalyse į įvairią veiklą įtraukiama 50-60 proc. jaunimo. Lietuvoje, remiantis 2004 m. gegužės mėn. atlikto jaunimo situacijos tyrimo duomenimis į įvairią veiklą įtraukiama tik apie 20 proc. jaunų žmonių. Todėl jaunų specialistų įjungimas į visuomenės, verslo struktūrų veiklą - svarbi jų pasirengimo dirbti sąlyga.⁴⁵

Aukštųjų mokyklų studentai turi laipsniškai įsijungti į įvairių veikiančių organizacijų, verslo įmonių veiklą, taip pat savarankiškai jas įkurti. Steigti smulkaus verslo įmones Lietuvoje trukdo tai,

⁴⁵ Albrechtas J. Specialistų su aukštuoju išsilavinimu pasiūlos Lietuvoje retrospektyva, *Šiuolaikinių europinių aukštojo mokslo plėtros tendencijų iššūkiai Lietuvos aukštojo mokslo sistemai: tarptautinės mokslinės praktinės konferencijos pranešimų medžiaga (LR Seimas, 2005 m. vasario 25 d.)*. Klaipėda. p. 26.

kad dar nėra jų kreditavimo sistemos. Kreditų rinkos pagrindiniai dalyviai – vidutinės ir stambios įmonės. Teikti mikrokreditus smulkaus verslo atstovams rizikinga ir nepelninga dėl šiam komercinių bankų produktui būdingų santykių aukštų administravimo kaštų. Bet kuri veikla rinkoje siejama su tam tikra rizika. Lietuvoje dar nerengiami verslo rizikos specialistai (vadybininkai), kurie įvertintų rizikingus projektus, sutartis, valdymo sprendimus, todėl kai kuriais atvejais neįmanoma tiksliau nustatyti rizikos laipsnį.⁴⁶

Aukštojo mokslo indėlį į darbo vietų kūrimą ir ekonomikos augimą bei jo tarptautinį patrauklumą būtų galima padidinti užtikrinant tvirtas, veiksmingas švietimo, mokslinių tyrimų ir verslo – vadinamojo žinių trikampio – sąsajas. Perėjimas prie vadinamųjų atvirųjų inovacijų suaktyvino žinių srautus ir paskatino švietimo institucijų, mokslinių tyrimų organizacijų ir įmonių naujo pobūdžio bendradarbiavimą. (žr. 9 pav.) Vis dėlto aukštojo mokslo institucijų gebėjimai integruoti mokslinių tyrimų rezultatus ir novatorišką praktiką į mokymo programas ir išnaudoti šį potencialą paklausioms prekėms ir paslaugoms kurti, tebėra menki.⁴⁷

9 pav. **Bendradarbiavimas siekiant specialistus rengti pagal jų poreikį.** (sudaryta darbo autorės)

Norint veiksmingai susieti mokslinius tyrimus, verslą ir švietimą, reikia gilių mokslo žinių, verslumo įgūdžių, kūrybiško ir novatoriško požiūrio, aktyvaus suinteresuotųjų šalių bendradarbiavimo, kad sukauptos žinios būtų kuo geriau paviešintos ir panaudotos. Viešoji politika, skatinanti specialistų, mokslinius tyrimus atliekančių aukštųjų mokyklų, įmonių ir pažangiųjų technologijų centrų partnerystę gali padėti sutvirtinti švietimo aspektą žinių trikampyje, pagerinti

⁴⁶ Albrechtas J. Specialistų su aukštuoju išsilavinimu pasiūlos Lietuvoje retrospektyva, *Šiuolaikinių europinių aukštojo mokslo plėtros tendencijų iššūkiai Lietuvos aukštojo mokslo sistemai: tarptautinės mokslinės praktinės konferencijos pranešimų medžiaga (LR Seimas, 2005 m. vasario 25 d.)*. Klaipėda. p.28.

⁴⁷ *Europos aukštojo mokslo sistemų modernizavimo darbotvarkė*. Ekonomikos augimo ir užimtumo rėmimas, Briuselis: Europos komisija, 2011, [žiūrėta 2013 01 26] psl. 7. Prieiga per internetą <http://ec.europa.eu/education/pub/pdf/higher/modernisation_lt.pdf>

bazinių ir taikomųjų mokslinių tyrimų tęstinumą, veiksmingiau perkelti žinias į rinką. Šį procesą palengvins geresnis intelektinės nuosavybės valdymas.⁴⁸

Mūsų šalies darbdaviai dažniausiai nesuinteresuoti įdarbinti jaunų specialistų, nelinkę rūpintis jų karjera.⁴⁹ Vis dėlto darbdavių bendradarbiavimas su aukštosiomis mokyklomis turi akivaizdžių privalumų tiek darbdaviams, tiek aukštųjų mokyklų dėstytojams, tiek ir būsimiems darbuotojams – aukštųjų mokyklų absolventams. Jau minėta, kad tokie ryšiai yra vienas iš įmonių apsirūpinimo kvalifikuotais specialistais būdų. Besidomintys aukštųjų mokyklų rengiamais specialistais darbdaviai lieka labiau patenkinti savo specialistų su aukštuoju išsilavinimu kvalifikacijomis, rečiau patiria savo darbuotojų bendrojo universitetinio išsilavinimo trūkumą.⁵⁰

2.2. Aukštųjų mokyklų studentų orientavimas į praktinius sprendimų priėmimus

Asmuo, pasirinkęs aukštojoje mokykloje studijų programą, studijuodamas jau nuo pirmo kurso turi domėtis mokslo kryptimi, kad įgytas žinias vėliau galėtų pritaikyti darbe ir kasdienėje veikloje. Susidomėjimą studijuojama mokslo kryptimi iš dalies turi aktyviai skatinti dėstytojai, kurie siektų studentams įdiegti sistemingą mąstymą, padėsiantį praktinėje veikloje, ieškant informacijos ar sprendžiant iškilusias problemas. Reikėtų orientuoti studentą, kaip būsimą specialistą, taikyti praktinius metodus, leidžiančius giliau pažinti būsimą ne tik teorinę, bet ir praktinę veiklą. Dėstytojai taip pat turėtų būti puikūs praktikai, tikri savo srities specialistai, pagal galimybes kelti savo kvalifikaciją užsienyje. Tuomet paskaitose pristatomos realios situacijos būtų aktualesnės bei sukeltų įvairių diskusijų ieškant sprendimo būdų esamai problemai spręsti.⁵¹ Reikėtų pabrėžti, kad praktiniai užsiėmimai nebūtinai turėtų būti susiję su atliekama praktika, tai gali būti ir konkrečių įmonių, įstaigų problemų analizavimas, sprendimas, savo ir kitų studentų pasiūlymų apžvalgos,

⁴⁸ *Europos aukštojo mokslo sistemų modernizavimo darbotvarkė*. Ekonomikos augimo ir užimtumo rėmimas, Briuselis: Europos komisija, 2011, [žiūrėta 2013 01 26] psl. 9. Prieiga per internetą <http://ec.europa.eu/education/pub/pdf/higher/modernisation_lt.pdf>

⁴⁹ Albrechtas J. Specialistų su aukštuoju išsilavinimu pasiūlos Lietuvoje retrospektyva // *Šiuolaikinių europinių aukštojo mokslo plėtros tendencijų iššūkiai Lietuvos aukštojo mokslo sistemai: tarptautinės mokslinės praktinės konferencijos pranešimų medžiaga (LR Seimas, 2005 m. vasario 25 d.)*. Klaipėda. p.28.

⁵⁰ *Aukštųjų mokyklų absolventų konkurencingumas darbo rinkoje darbo jėgos pasiūlos ir paklausos kontekste*, Darbo ir socialinių tyrimų institutas, Vilnius, 2004, 72 p. [žiūrėta 2012 11 29] Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/smt/docs/spec_poreikis/2004.pdf>

⁵¹ *Be aukštojo mokslo – aukštesnės ir geriau apmokamos pareigos nepasiekiamos*, Veidas, 2011 rugpjūčio 17d., [žiūrėta 2013 01 27] Prieiga per internetą: <<http://www.veidas.lt/be-aukstojo-mokslo-aukstesnes-ir-geriau-apmokamos-pareigos-nepasiekiamos>>.

diskusijos. Tokiu būdu, studentai galėtų lengviau ir galbūt greičiau orientuotis įvairiuose situacijose, sparčiau ir kokybiškiau dirbti.

Kalbant apie praktiką, studentų pasirengimo nepakankamumą lemia netinkamos teisinės, ekonominės, organizacinės sąlygos. Dažnam kyla sunkumų dėl praktikos atlikimo vietos. Dalis verslininkų nesuinteresuoti, kad jų įmonėse studentai atliktų įvairią praktiką. Studentų mokymuisi sugaištas laikas įmonei nenaudingas, nes mažina jų mokymą vykdančių specialistų darbo našumą.⁵² Tad studentų praktinis orientavimas studijų metu aukštajai mokyklai yra sunkus darbas. O juk didesnis bendradarbiavimas tarp universitetų ir darbdavių, susitarimai dėl studentų praktikos būtų naudingas tiek studentams, tiek darbdaviams. Darbdaviai galėtų po studijų įdarbinti aukštos kvalifikacijos jauną specialistą, jau prieš tai susipažinus su jo gebėjimais. Jaunam specialistui būtų galimybė susipažinti su darbo specifika, reikalavimais, ir, jeigu reikėtų, patobulinti profesines žinias. Yra nemažai atliktų tyrimų, atskleidžiančių darbdavių nuomonę apie studentų praktinį pasirengimą ir trūkstamas žinias. Pasirodo, darbdaviai labiausiai vertina sprendimų priėmimo ir vadovavimo bei analitines žinias ir įgūdžius.⁵³ Šiame darbe atliktoje empirinėje dalyje tyrimas atskleidė, kad daugiau nei pusė respondentų yra patenkinti studentų atlikta praktika.

Šiandieninėje praktikoje vis daugiau imama kalbėti ne apie darbuotojo kvalifikaciją, o apie jo kompetenciją dirbti, spręsti iškilusias problemas bei efektyviai panaudoti savo sugebėjimus.. Antra, kompetencijos sąvoka padeda įvardyti žmogaus profesines galias praktinėje veikloje. Tai:⁵⁴

1. Dalykinė kompetencija, kurią sudaro labai specifinės žinios - . finansinės, matematinės, vadybinės - ir įgūdžiai, reikalingi konkrečiai vienai profesijai.
2. Praktinis pasirengimas veiklai, kurį sudaro keli lygiai:
 - asmeninio lygmens dalykai - tai yra bazinės kvalifikacijos, žmogaus aukščiausio lygio gebėjimai: kritinis, analitinis, kūrybinis mąstymas, savarankiškas darbas, laiko planavimas, užsienio kalba, - tai yra ilgą laiką naudotinos žinios, gebėjimai, įgūdžiai, požiūriai ir vertybinės orientacijos, lemiančios visapusišką asmenybės ugdymąsi, jos profesinį lankstumą ir mobilumą;

⁵² Albrechtas J. Specialistų su aukštuoju išsilavinimu pasiūlos Lietuvoje retrospektyva, *Šiuolaikinių europinių aukštojo mokslo plėtros tendencijų iššūkiai Lietuvos aukštojo mokslo sistemai*: tarptautinės mokslinės praktinės konferencijos pranešimų medžiaga (LR Seimas, 2005 m. vasario 25 d.). Klaipėda. p. 22-25.

⁵³ Martinaitis Ž. *Specialistų poreikio prognozės bemaž bevertės*, Vilnius, 2010 06 16. [žiūrėta 2012 10 15] Prieiga per internetą: <http://www.technologijos.lt/n/svietimas/kurstoti/kur_ir_ka_studijuoti/S-13525/straipsnis/Z-Martinaitis-Specialistu-poreikio-prognozes-bemaz-bevertes?l=3&p=1>

⁵⁴ *Aukštųjų mokyklų absolventų konkurencingumas darbo rinkoje darbo jėgos pasiūlos ir paklausos kontekste*. Darbo ir socialinių tyrimų institutas, Vilnius, 2004, p.15. [žiūrėta 2013 01 29] Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/smt/docs/spec_poreikis/2004.pdf>

- organizacijos lygmens dalykai – tokie įgūdžiai ir gebėjimai, kurie žmogui padeda lengviau įsijungti į naują darbo kolektyvą bei tapti naudingą organizacijos gyvenimo dalyviu, - tai komunikacinio pobūdžio žinios ir įgūdžiai;
 - visuomenės lygmens dalykai – tokios žinios ir mokėjimai, kurie padeda suprasti žmogų supančią aplinką, joje galiojančius įstatymus. Tai - politologija, teisės pagrindai, kt.
3. Bendras aukštasis universitetinis parengimas. Kaip parodė Darbo ir tyrimų instituto bei kitų tyrėjų atlikti tyrimai, bendrasis darbuotojų išsilavinimas, t.y. asmens gebėjimas kritiškai mąstyti,⁵⁵ priimti sprendimus, būti atsakingu ir nepriklausomu, darbdavių yra vis labiau vertinamas. Siekiant išugdyti įgudusius ir išsilavinusius specialistus darbo rinkai, būtina ne tik kuo geriau diegti specialybės žinias ir praktinius įgūdžius, bet tuo pačiu ugdyti išsilavinusius ir gerai informuotus specialistus.⁵⁶

2.3. Aukštųjų mokyklų dalyvavimas darbo rinkos santykiuose

Darbdavių ir darbo rinkos institucijų įtraukimas į mokymo programų sudarymo ir įgyvendinimo veiklą, darbuotojų mainų rėmimas, profesinės praktikos propagavimas galėtų padėti geriau derinti mokymo programas su dabartinių ir būsimų darbo rinkų reikmėmis, didinti galimybes įsidarbinti ir stiprinti verslumą. Jeigu aukštosios mokyklos ar švietimo institucijos atidžiau stebėtų tolesnę savo absolventų profesinę veiklą, būtų lengviau sudaryti mokymo programas ir padidinti jų aktualumą. Būtina sukurti lanksčius, inovatyvius mokymosi ir mokymo metodus, gerinti kokybę ir aktualumą drauge didinant besimokančių asmenų skaičių, į mokymosi procesą įtraukti įvairesnių visuomenės grupių atstovus, mažinti mokyklos nebaigiančių asmenų skaičių. Vienas iš būdų, kuriuo būtų galima to siekti, yra išnaudoti informacinių ir ryšių technologijų bei kitų naujųjų technologijų teikiamą naudą, patobulinti ir gerinti mokymo procesą, remti konkrečiam asmeniui pritaikytą mokymą, racionalizuoti administravimą ir teikti naujų galimybių atlikti mokslinius tyrimus.⁵⁷

Norint patenkinti augančią specialistų paklausą, reikėtų geriau derinti mokslininkų rengimą aukštosiose mokyklose su žinių reikalaujančios darbo rinkos reikmėmis ir visų pirma su MVĮ (mažų

⁵⁵ Samalavičius A. *Universiteto idėja ir akademinė industrija*, Vilnius, 2010, 178p.

⁵⁶ *Aukštųjų mokyklų absolventų konkurencingumas darbo rinkoje darbo jėgos pasiūlos ir paklausos kontekste*. Darbo ir socialinių tyrimų institutas, Vilnius, 2004. p.16 [žiūrėta 2012 11 27] Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/smt/docs/spec_poreikis/2004.pdf

⁵⁷ *Europos aukštojo mokslo sistemų modernizavimo darbotvarkė*. Ekonomikos augimo ir užimtumo rėmimas, Briuselis: Europos komisija, 2011, p. 5 [žiūrėta 2013 01 26]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/education/pub/pdf/higher/modernisation_lt.pdf

ir vidutinių įmonių) reikalavimais. Kokybiškas, pramonei aktualių sričių mokslo daktarų rengimas yra būtinas norint patenkinti kvalifikuoto žmogiškojo kapitalo paklausą. Susiejusi finansavimą ir ES novatoriškos doktorantūros principus, Europa galės geriau ir sparčiau parengti kuo daugiau mokslininkų. Lietuvos aukštojo mokslo pertvarkymas ir modernizavimas priklauso nuo dėstytojų ir mokslininkų kompetencijos ir motyvacijos. Vis dėlto gausėjant besimokančių asmenų, dėstytojų ar mokslininkų skaičius auga žymiai lėčiau. Tai dar labiau mažina ir taip nedidelius pajėgumus.⁵⁸

Studentų bendravimui ir bendradarbiavimui su darbdaviais reikia sudaryti tinkamas sąlygas ir galimybes. Kaip anksčiau minėta, studentams patiems susirasti praktikos atlikimo vietą dažnai būna sunku. Tad šioje situacijoje turėtų pagelbėti aukštosios mokyklos, kurios labiau galėtų padėti studentui susirasti praktikos atlikimo vietą. Taip pat reikia skatinti aukštąsias mokyklas bei pratinti studentus, kad praktika būtų atliekama dažniau negu yra šiuo metu, t.y. kiekvienais mokslo metais, o ne, kaip dažniausiai vyksta, vieną ar du kartus per visą studijų laikotarpį.

Darbdavių bendradarbiavimas su aukštosiomis mokyklomis turi akivaizdžių privalumų tiek darbdaviams, tiek aukštųjų mokyklų dėstytojams, tiek ir būsimiems darbuotojams – aukštųjų mokyklų absolventams. Tokie ryšiai yra vienas iš įmonių apsirūpinimo kvalifikuotais specialistais būdų. Besidomintys aukštųjų mokyklų rengiamais specialistais darbdaviai labiau patenkinti savo specialistų su aukštuoju išsilavinimu kvalifikacija, rečiau patiria bendrojo universitetinio išsilavinimo spragas.⁵⁹

Šio darbo apklausos duomenimis, darbdaviai dažniausiai bendradarbiauja su Vilniaus universitetu, Kauno technologijos universitetu bei Vilniaus Gedimino technikos universitetu. Remiantis Darbo ir socialinių tyrimų institutu, tai tos pačios aukštosios mokyklos, kurių absolventų pasirengimą darbdaviai vertina palankiausiai. Tikėtina, kad šios aukštosios mokyklos pasižymi ne tik kokybišku specialistų rengimu, bet ir aktyviai palaikomais ryšiais su darbdaviais. Remiantis Darbo ir socialinių mokslų tyrimų duomenimis, paaiškėja, kad darbdaviai ir aukštosios mokyklos praktikoja įvairias bendravimo formas, kurias galima suskirstyti į keletą pagrindinių grupių.⁶⁰

⁵⁸ *Europos aukštojo mokslo sistemų modernizavimo darbotvarkė*. Ekonomikos augimo ir užimtumo rėmimas, Briuselis: Europos komisija, 2011, p. 5 [žiūrėta 2013 01 26]. Prieiga per internetą <http://ec.europa.eu/education/pub/pdf/higher/modernisation_lt.pdf>

⁵⁹ *Aukštųjų mokyklų absolventų konkurencingumas darbo rinkoje darbo jėgos pasiūlos ir paklausos kontekste*, Darbo ir socialinių tyrimų institutas, Vilnius, 2004, p. 70. [žiūrėta 2012 11 29] Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/smt/docs/spec_poreikis/2004.pdf>

⁶⁰ *Aukštųjų mokyklų absolventų konkurencingumas darbo rinkoje darbo jėgos pasiūlos ir paklausos kontekste*, Darbo ir socialinių tyrimų institutas, Vilnius, 2004, p. 70. [žiūrėta 2012 11 29] Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/smt/docs/spec_poreikis/2004.pdf>

Tarp darbdavių ir aukštųjų mokyklų bendradarbiavimo formų dominuoja aktyvus dalyvavimas rengiant specialistus (žr. 11 lentelę).⁶¹ Šiame procese dalyvauja tiek darbdaviai, pritaikydami savo praktinį patyrimą akademiniam mokymui, tiek ir aukštosios mokyklos, padėdamos įmonių darbuotojams tobulinti savo kvalifikacijas. Kaip buvo pastebėta, šios bendradarbiavimo formos naudingos ir darbdaviams, ir aukštosiomis mokykloms, ir jauniems specialistams.

11 lentelė. Svarbiausios darbdavių ir aukštųjų mokyklų bendradarbiavimo formos

Bendradarbiavimo formos	Aprašymas
Dalyvavimas, rengiant specialistus	• tai tiesioginis ir netiesioginis darbdavių dalyvavimas specialistų rengime; darbdaviai vadovauja studentų praktikai, vadovauja diplominiams darbams ir dalyvauja jų gynime, dalyvauja profesinio mokymo metodikos centro veikloje, rengia mokymo programas, dalyvauja, vertinant mokymo kursus, nustato reikalavimus specialistams ir t.t. • įmonių darbuotojai patys kelia savo kvalifikaciją aukštosiose mokyklose, kviečiasi dėstytojus seminarams, skirtiems darbuotojų kvalifikacijai kelti.
Darbdavių dalyvavimas, įdarbinant specialistus	• darbdaviai kreipiasi į aukštąsias mokyklas ieškodami jaunų specialistų; šiuo tikslu kartais dalyvauja karjeros mugėse, skiria tikslines stipendijas studentams.
Įvairūs projektai, tyrimai, (abipusės) konsultacijos	• įmonės ir aukštosios mokyklos bendradarbiauja abipusiai naudingais pagrindais rengdamos projektus, pasirašydamos bendradarbiavimo sutartis, organizuodamos bendrus tyrimus ir t.t.

Kita, gana dažna darbdavių ir aukštųjų mokyklų bendradarbiavimo forma - studijas baigusių specialistų įdarbinimas. Darbdaviai teigia, jog jie ne tik tikslingai skiria stipendijas besimokantiejiems, bet ir kreipiasi į aukštąsias mokyklas, ieškodami jaunų specialistų. Deja, tokių

⁶¹ *Aukštųjų mokyklų absolventų konkurencingumas darbo rinkoje darbo jėgos pasiūlos ir paklausos kontekste*, Darbo ir socialinių tyrimų institutas, Vilnius, 2004, p. 70. [žiūrėta 2012 11 29] Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/smt/docs/spec_poreikis/2004.pdf>

darbdavių, užtikrinančių darbo vietas didžiajai daliai aukštųjų mokyklų absolventams, nedaug. Darbdaviai ir aukštosios mokyklos bendradarbiauja realizuodami įvairius projektus, tyrimus bei užsiimdami kita panašia veikla. Bendrų projektų metu susiformuoja ryšiai, galintys duoti pagrindą rasti pirmosioms dviems bendradarbiavimo formoms.⁶²

Iš šiame darbe empirinės dalies atlikto tyrimo paaiškėjo, kad 50 proc. respondentų priima studentus atlikti praktiką ir 12,5 proc. respondentų lieka labai patenkinti jų atliktu darbu, o anketoje pažymėjusių „iš dalies patenkinti“ - net 52,5 proc. respondentų. Galima teigti, kad darbdaviai pakankamai noriai priimtų studentus praktikai, tik reikėtų pačių aukštųjų mokyklų didesnio skatinimo ir aktyvumo. Mano nuomone, jeigu būtų sukurta tinkama informavimo sistema, darbdaviai galėtų dažniau informuoti aukštąsias mokyklas apie laisvas praktikos ir darbo vietas.

Šiuo metu Lietuvoje aukštųjų mokyklų absolventai dar nėra tinkamai parengiami šiuolaikinės darbo rinkos sąlygoms. Aktualios problemos - nepakankama specialistų kvalifikacija, o ypač nepakankamas praktinis pasirengimas. Vienas iš būdų pagerinti esamą situaciją būtų aukštųjų mokyklų ir darbdavių bendradarbiavimas rengiant specialistus aukštosiose mokyklose. Tačiau tyrimas parodė, kad aktyvesnis darbdavių ir aukštųjų mokyklų bendradarbiavimas vyksta tik su keliomis Lietuvos aukštosiomis mokyklomis.

Darbo ir socialinių tyrimų institutas yra atlikęs tyrimą, kur darbdavių buvo klausiama, kaip reikėtų sutvarkyti studijų sistemą, kad absolventai ateitų dirbti su pakankamu praktiniu patyrimu? Dažniausiai darbdavių atsakymuose buvo pasiūlyta į studijų programas įtraukti daugiau praktinių užsiėmimų, studijų metu teoriją derinti su praktika. Buvo net siūloma atskirai ruošti studentus praktiniam darbui ir mokslinei tiriamajai veiklai (žr. 2 priedas).⁶³ Tačiau praktiniai užsiėmimai aukštojoje mokykloje iš esmės iškreipia aukštojo akademinio mokymo idėją. Todėl manytina, kad priimtinesnis yra darbdavių siūlymas geriau sutvarkyti ir organizuoti praktiką, gerinti jos kokybę, o ir praktinis mokymas turėtų būti privalomas ir neformalus. Tai būtų galima realizuoti įvairiausiomis priemonėmis: skatinti darbdavius priimti studentus į praktiką, iš kitos pusės, skatinti studentus atsakingai žiūrėti į praktinę veiklą. Darbdavių nuomone, lankstesnės studijų programos bei

⁶² *Aukštųjų mokyklų absolventų konkurencingumas darbo rinkoje darbo jėgos pasiūlos ir paklausos kontekste*, Darbo ir socialinių tyrimų institutas, Vilnius, 2004, p. 71. [žiūrėta 2012 11 29] Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/smt/docs/spec_poreikis/2004.pdf

⁶³ *Aukštųjų mokyklų absolventų konkurencingumas darbo rinkoje darbo jėgos pasiūlos ir paklausos kontekste*, Darbo ir socialinių tyrimų institutas, Vilnius, 2004, p. 72. [žiūrėta 2012 11 29] Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/smt/docs/spec_poreikis/2004.pdf

studentų darbas studijų metu taip pat padėtų sukaupti praktinį patyrimą, reikalingą jų būsimam darbui.

Suinteresuotųjų aukštuoju mokslu grupių įvairovė yra svarbi dimensija apibrėžiant ir vertinant aukštojo mokslo kokybę, todėl skirtingos kokybės aukštajame moksle sampratos gali priklausyti ne tik nuo to, koks veiklos aspektas (mokslinė veikla, dėstymas ir studijavimas, parama studentams ir pan.) yra vertinamas, bet ir nuo skirtingų suinteresuotų aukštuoju mokslu grupių poreikių ir interesų. Vienokius kokybės vertinimo kriterijus renka dėstytojai, kitokius studentai, dar kitokius būsimieji absolvento darbdaviai. Todėl neretai mokslininkai⁶⁴ ir specialistai⁶⁵, analizuodami aukštojo mokslo kokybės sampratą bei kokybės vadybos aukštojo mokslo institucijose problemas, skiria dėmesį aukštojo mokslo „klientams“, teigdami, kad aukštajame moksle apibrėžiant, diegiant ir vertinant kokybę, svarbiausia suvokti kokybės sampratą vartotojų požiūriu. Aukštosios mokyklos priklauso nuo viešojo pasitikėjimo ir turėtų suprasti esamus ir būsimus visuomenės poreikius ir viršyti visuomenės lūkesčius. Todėl pirmasis etapas, siekiant į klientus orientuoto požiūrio, turi būti pripažinimas, kad aukštasis mokslas turi klientus, lygiai taip pat, kaip ir pramonės ar paslaugų sektorius.

Neabejotinai, aukštosios mokyklos, siekdamos įvertinti savo veiklą, tobulinti silpnąsias ir išlaikyti stiprias veiklos puses, tiria suinteresuotųjų aukštuoju mokslu grupių nuomones, pasitelkdami vieną iš kokybės vadybos metodų – vartotojų apklausas.⁶⁶

Apibendrinant galima teigti, jog darbdaviai su aukštosiomis mokyklomis yra atradę ir praktikuoja daug įvairių bendravimo ir bendradarbiavimo formų. Tikėtina, kad dominuojantis darbdavių ir aukštųjų mokyklų bendradarbiavimas, dalyvavimas darbo rinkos santykiuose, rengiant bei įdarbinant specialistus, įgijusius aukštąjį išsilavinimą, galėtų plėstis ir kitomis abipusio bendravimo ir bendradarbiavimo formomis, kaip, pavyzdžiui, bendri projektai, bendri tyrimai ir pan.⁶⁷

⁶⁴ Adomaitienė R., Ruževičius J. *Visuotinės kokybės vadybos diegimo ypatumai Vakarų šalių universitetuose*, Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, Kaunas: Kauno technologijų universitetas, 2002, Nr. 22, p. 7-21.

⁶⁵ Žekevičienė A. *Total quality management at university*, Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, Kaunas: Kauno technologijų universitetas, 2003, Nr. 28, p. 237-253.

⁶⁶ Marčinskas A., Kirlaitė R. *Vadybos metodai*. Mokomoji knyga. Vilnius: VU leidykla, 2001. - 166p

⁶⁷ *Aukštųjų mokyklų absolventų konkurencingumas darbo rinkoje darbo jėgos pasiūlos ir paklausos kontekste*, Darbo ir socialinių tyrimų institutas, Vilnius, 2004, p. 71. [žiūrėta 2012 11 29] Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/smt/docs/spec_poreikis/2004.pdf>

3. AUKŠTOS KVALIFIKACIJOS SPECIALISTŲ POREIKIO TYRIMAS ŠALIES DARBO RINKAI

3.1 Tyrimo organizavimas

Vertinant aukštos kvalifikacijos specialistų rengimą ir analizuojant darbo rinkos poreikius, buvo pasirinktas kiekybinis tyrimo metodas- anketinė apklausa ir apklausos duomenų statistinis apdorojimas.⁶⁸ Anketos klausimai buvo sudaryti atsižvelgiant į magistrinio darbo temą ir turinį bei iš anksto numatyta respondentų tikslinė grupė. Pateikiama anketa struktūrizuota pagal iš anksto pateiktą klausimyną. Respondentų anketavimas yra svarbiausia šio tyrimo praktinė dalis. Gauta informacija galima pagrįsti teorinius samprotavimus dėl susidariusios situacijos darbo rinkoje, dėl darbuotojų pasiūlos ir/ar paklausos realios situacijos. Anketinės apklausos duomenys buvo susisteminti ir analizuojami remiantis rekomenduojamomis metodikomis, kurias pateikia mokslinių tyrimų specialistai: K. Kardelis, R. Tidikis, B. Bitino ir kt.⁶⁹

Tyrimo tikslas - apklausti Lietuvos darbdavių asociacijos ir Lietuvos pramoninkų konfederacijos narius, atskleisti jų, kaip darbdavių, nuomonę apie aukštos kvalifikacijos specialistų parengimą šalies darbo rinkai. Išsiaiškinti, su kokiomis aukštosiomis mokyklomis labiausiai linkę bendradarbiauti, sužinoti, kokius specialistus įvardija, kaip labiausiai šiuo metu trūkstamus.

3.2. Tyrimo metodai ir metodologija

Pirmame etape buvo parengta anketa, kurios klausimynas atitiko magistro baigiamajame darbe iškeltus tikslus ir uždavinius. Anketa išplatinta interneto svetainėje www.apklausa.lt. Šis anketavimo būdas buvo pasirinktas dėl to, kad metodas yra populiarus, leidžiantis apklausti daug respondentų bei matyti dėsningumą. Taip pat, kad darbdaviai į anketą galėtų atsakyti jiems patogiu metu. Gauti atsakymai apdoroti Microsoft Office Excel 2007 programa.

Antrajame etape anketinės apklausos metu surinkti duomenys buvo susisteminti ir sugrupuoti taikant statistinio grupavimo metodus.

⁶⁸ Dikčius V. *Marketingo tyrimai: teorija ir praktika: mokomoji knyga*, Vilnius, 2006, 187p.

⁶⁹ Kardelis K. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*, Kaunas, 2007, 398p.; Tidikis R. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius, Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003, 626p; Bitinas B., Rupšienė L., Žydžiūnaitė V. *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda, S. Jokužio leidykla-spaustuvė, 2008, 303 p. ISBN 978-9986-31-267-3; Čekanavičius V., Murauskas G. *Statistika ir jos taikymai: vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams*, Vilnius: TEV, 2009, T. 1, 238 p.

Trečiame etape susisteminti duomenys buvo analizuojami remiantys statistiniais ir matematiniais metodais, Microsoft Office Excel 2007 programa. Gauti rezultatai buvo apibendrinti, padarytos išvados.

Anketinės apklausos vykdymas, kuris truko nuo 2013-02-11 iki 2013-03-25 d. imtinai. Respondentų anketa buvo pildoma anonimiškai, siekiant, kad respondentų atsakymai būtų atviri ir kiek įmanoma tikslūs. Anketoje buvo užduodami klausimai ir pateikiami atsakymų variantai, iš kurių respondentai turėjo pasirinkti jų nuomonę geriausiai atskleidžiantį atsakymą. Tyrimo pradžioje tiriamieji buvo supažindinti su tyrimo tikslu, kas jį atlieka, tyrimo svarba ir kur ir kam apibendrinti rezultatai bus naudojami. Anketai sudaryti remtasi Kęstučio Kardelio metodologiniais nurodymais.⁷⁰ K. Kardelis išskyrė pagrindinius tyrimo etikos principus, pagal kuriuos buvo laikomasi tyrimo metu: garantuotas anonimiškumas, suteikta galimybė neatsakyti į klausimus, kurie nepriimtini respondentui.

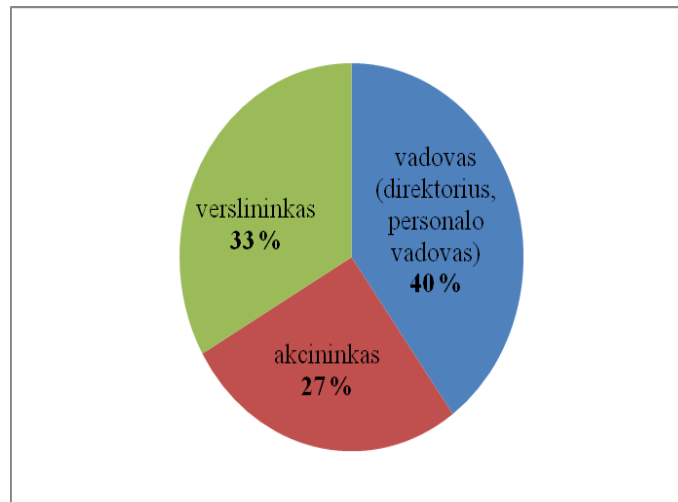
Apklausos rezultatų analizė ir išvadų rengimas. Į pateiktą anketą atsakė 92 įvairių tipų įmonių ir bendrovių savininkai, direktoriai, personalo vadovai, iš didžiųjų ir didesnių Lietuvos miestų. Atliktos internetinės anketinės apklausos duomenys buvo išanalizuoti ir grafiškai iliustruoti bei pateikti darbe. Remiantis gautais tyrimo rezultatais pateikiamos konkrečios išvados.

3.3. Tyrimo duomenų analizė ir apibendrinimas

Respondentams buvo pateikta anoniminė anketa su dvidešimt aštuoniais uždais ir 1 atviru klausimu. (žr. 1 priedas). Respondentai buvo atrinkti atsitiktine tvarka ir pasinaudojant asmeniniais ryšiais. Anketos klausimai buvo suskirstyti į pogrupius. Pirmoji grupė klausimų buvo skirta išsiaiškinti bendrus duomenis apie respondentus (t. y. darbdavius) - jų amžių, įmonės tipą, veiklos kryptį. Antrosios grupės klausimai buvo susieti taip, kad atskleistų respondentų nuomonę apie aukštos kvalifikacijos specialistų rengimą aukštosiose mokyklose ir padėtų suprasti, ar aukštosios mokyklos specialistus rengia atsižvelgdamos į darbo rinkos poreikius. Trečios grupės klausimai siekė atskleisti, darbdavių manymu, geriausius universitetus ir kolegijas; studentų praktiką įmonėse; trūkstamas absolventų žinias, svarbiausius kriterijus priimant į darbą jauną specialistą, specialistų paiešką. Paskutiniaisiais klausimais norėta sužinoti darbdavių nuomonę apie trūkstamus specialistus ir jų poreikį.

⁷⁰ Kardelis K. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*, Kaunas, 2007, 398p.

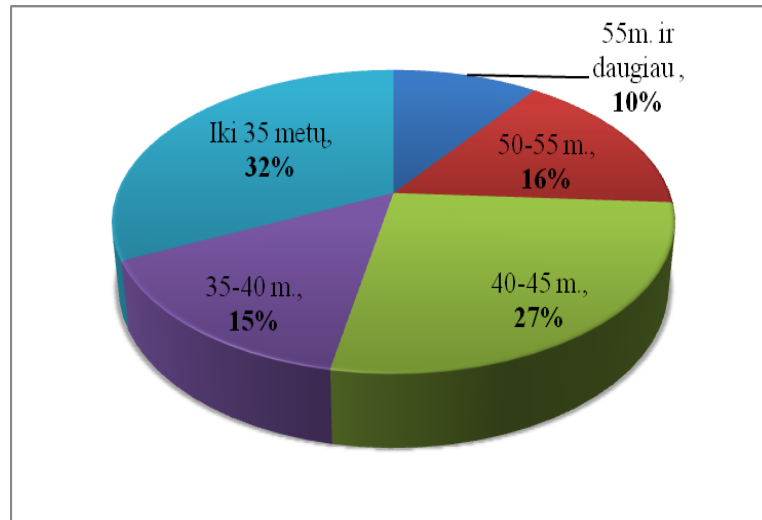
Pirmos grupės klausimai. Šios grupės klausimai susiję su respondentų socialinėmis charakteristikomis. Apklauso metu išsiaiškinta, kas atsako į pateiktus klausimus, amžius, verslo veiklos kryptis, įmonės dydis, verslo vykdymo vieta. Pirmuoju apklausos klausimu išsiaiškinta, kuris tiksliai iš darbdavių dalyvauja apklausoje. Buvo pateikti trys galimi atsakymai: verslininkas; akcininkas; vadovas (direktorius, personalo vadovas). Daugiausiai iš atsakiusių respondentų užėmė vadovo (direktoriaus, personalo vadovo) pareigas, tai sudarė 40 proc. visų apklaustųjų. Kiti respondentai save įvardijo pasirinkdami verslininko variantą, ir tai sudarė 33 proc. apklaustųjų. Mažiausiai buvo akcininkų, tai sudarė 27 proc. Verta pabrėžti, kad į šį klausimą buvo galima atsakyti keliais variantais, dėl to, kad įmonėje direktoriai gali būti ir personalo vadovai, ir akcininkai. (žr. 10 pav.) Galime teigti, kad šios anketos pagrindiniai respondentai yra vadovai, kurie patys vykdo personalo paieškas ir atrankas.

10 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal užimamas pareigas

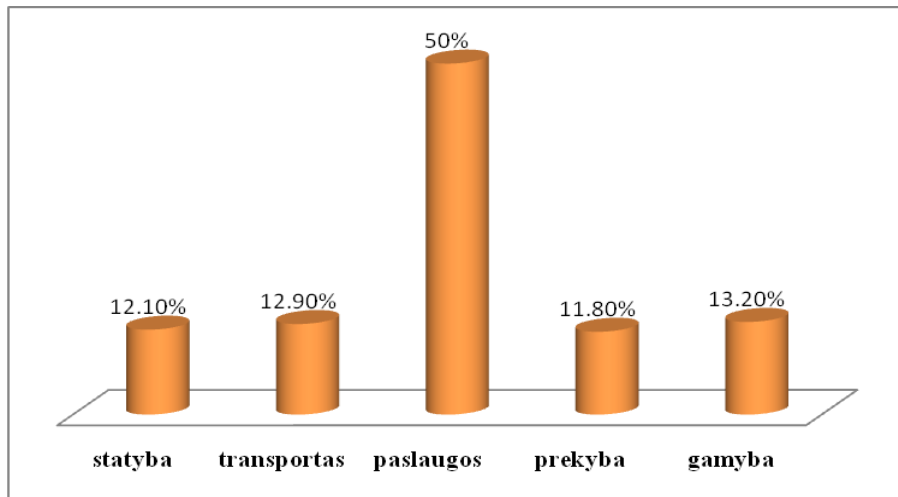
Toliau buvo detalizuojamas respondentų amžius, priskiriant jį vienai iš amžiaus grupių. Šių grupių buvo penkios. Į pirmąją amžiaus grupę pateko asmenys iki 35 metų. Šią amžiaus grupę pažymėjo daugiausiai, net 32 proc. respondentų. Kita amžiaus grupė 35-40 m. Šią amžiaus grupę pažymėjo 15 proc. apklaustųjų. Trečioji amžiaus grupė 40-45 m., ją pasirinko 27 proc. respondentų. Kita amžiaus grupė 50-55 m. Šia amžiaus grupę sudarė 16 proc. apklaustųjų. Paskutinė penktoji amžiaus grupė 55 m. ir daugiau, ją pažymėjo 10 proc. respondentų. Remiantis šios dalies rezultatais, galima teigti, kad apklausoje daugiausiai dalyvavo jaunesnio, t.y. iki 35 m. amžiaus ir vidutinio, t.y. 40-45 m. amžiaus respondentai, kurie iš visų apklaustųjų sudarė net 59 proc. Mažiausiai respondentų

buvo sulaukę 55 ir daugiau metų. (žr. 11 pav.) Verta paminėti, kad pagal anksčiau atliktus tyrimus, Lietuvoje įmonių vadovų amžiaus vidurkis buvo 42-43 metai.

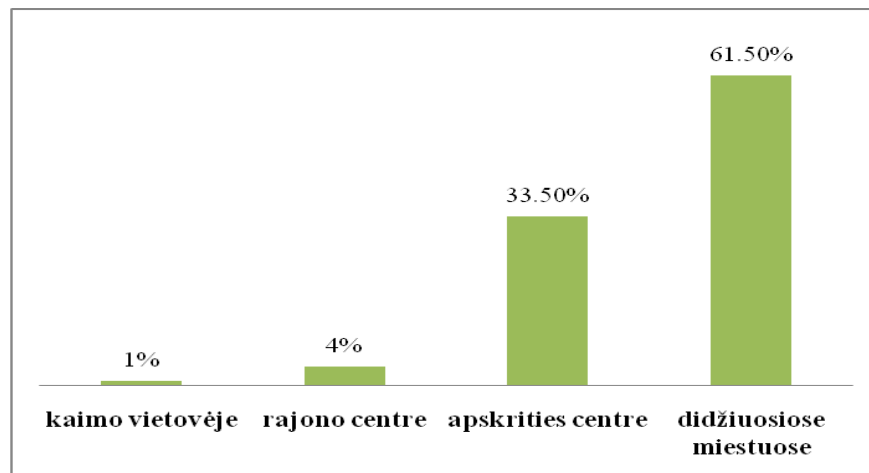
11 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes

Kita analizuojama sritis - veiklos kryptis. Apklausoje buvo pateiktos penkios kryptys, t.y. gamyba, prekyba, paslaugos, transportas, statyba. Svarbu buvo sužinoti, kokiose veiklos srityse apklaustieji dirba. Tolimesni atsakymai į pateiktus anketos klausimus yra glaudžiai susiję su veiklos sritimi, nes respondentas, pvz. dirbantis statybos srityje turės kitą nuomonę apie specialistų rengimą negu respondentas, dirbantis prekybos srityje. Daugiausia respondentų dirbo paslaugų sferoje, ir tai sudarė net 50 proc. visų respondentų. Kiti atsakiusieji pasiskirstė labai panašiomis procentinėmis išraiškomis. Gamybos sritį sudarė 13,2 proc. respondentų, transporto srities - 12,9 proc., beveik tiek pat ir statybos srityje dirbančių (12,1 proc.) respondentų. Mažiausiai respondentų, dalyvavusių apklausoje, buvo dirbantieji prekybos srityje, tai sudarė tik 11,8 proc. visų apklaustųjų (žr. 12 pav.). Galima teigti, kad aktyviausiai apklausoje dalyvavo paslaugų srities vadovai. Tai gali lemti tolimesnių atsakymų pagrindinius rezultatus, susijusius su būtent šios srities specialistais.

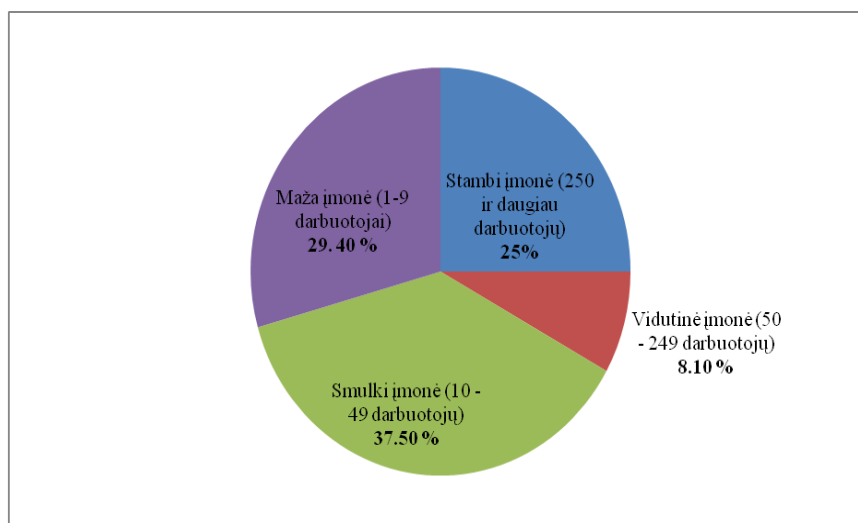
12 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal veiklos kryptis

Apklausoje buvo analizuojama respondentų veiklos vykdymo vieta. Pateikti keturi pasirinkimo variantai: dirbantieji didžiuosiuose miestuose, apskrities centre, rajono centre, kaimo vietovėse. Šie rezultatai turėjo atkleisti tolimesnius didžiuosiuose ir mažesniuosiuose miestuose specialistų esamus poreikius, lemti nuomonę apie jų parengimą ir kitus rodiklius. Atsakymai parodė, kad daugiausia respondentų buvo iš didžiųjų miestų, tai sudarė net 61,5 proc. visų apklaustųjų. Kiti 33,5 proc. apklaustieji veiklą vykdė apskrities centre. Rajono vietovėje veiklą vykdė 4 proc. respondentų, kaimo vietovėje - tik 1 proc. visų apklaustųjų. (žr. 13 pav.) Galima teigti, kad daugiausia apklaustųjų dirbo penkiuose Lietuvos didžiuosiuose miestuose.

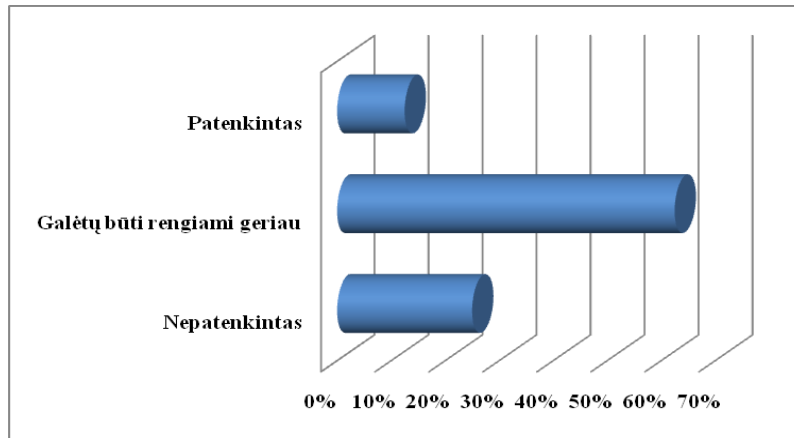
13 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal įmonės veiklos vietą

Buvo aktualu sužinoti, kokio dydžio įmonėms apklaustieji vadovauja ar atstovauja. Anketoje buvo pateikti keturi įmonės tipai; maža įmonė, smulki įmonė, vidutinė įmonė, stambi įmonė. Pagal šių įmonių tipus. Daugiausia respondentų pažymėjo vadovaujantys ar atstovaujantys smulkiai įmonei (10 - 49 darbuotojai), ir tai sudarė 37,5 proc. visų respondentų. Kita grupė respondentų pasirinkę mažą įmonę (1 - 9 darbuotojai) sudarė 29,4 proc. apklaustųjų. Stambią įmonę (250 ir daugiau darbuotojų) pasirinko 25 proc. respondentų. Mažiausiai respondentų dalyvavo pasirinkę vidutinę įmonę (50 - 249 darbuotojai). Galima teigti, kad daugiausiai šioje apklausoje dalyvavo vadovaujantieji smulkioms įmonėms (žr. 14 pav.).

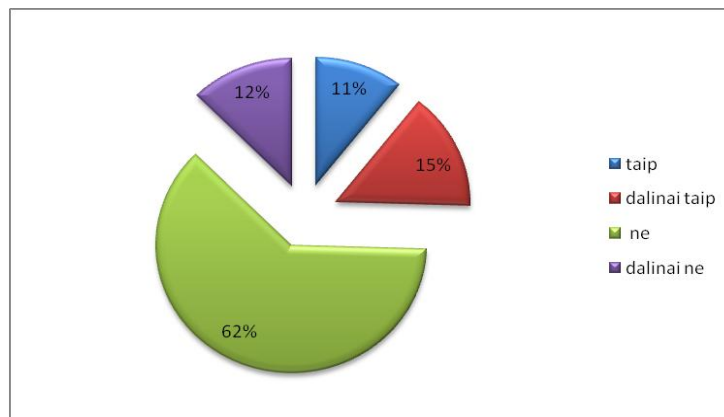
14 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal įmonės tipą, kuriai jie vadovauja

Antrosios grupės klausimai. Šios grupės apklausos klausimai susiję su specialistų rengimu, aukštosiomis mokyklomis, aukštos kvalifikacijos specialistų įdarbinimu. Šioje grupėje pirmas klausimas buvo, ar respondentai patenkinti specialistų rengimo kokybe šalies aukštosiose mokyklose. Buvo pateikti trys atsakymo variantai: patenkintas, galėtų būti ir rengiami geriau, nepatenkintas. Respondentai į šį klausimą atsakė įvairiai, visgi teigdami, kad specialistai galėtų būti rengiami geriau, atsakė net 62,5 proc. respondentų. Atsakiusiųjų, kad yra patenkinti specialistų rengimu buvo 12,5 proc. respondentų. Nepatenkintų iš apklaustųjų sudarė 25 proc. respondentų. Galima teigti, jog šie apklaustieji respondentai mano, kad mūsų aukštosioms mokykloms reiktų gerokai pasistengti, kad specialistai būtų ruošiami geriau (žr. 15 pav.).

15 pav. Respondentų nuomonė apie specialistų rengimo kokybę šalies aukštosiose mokyklose

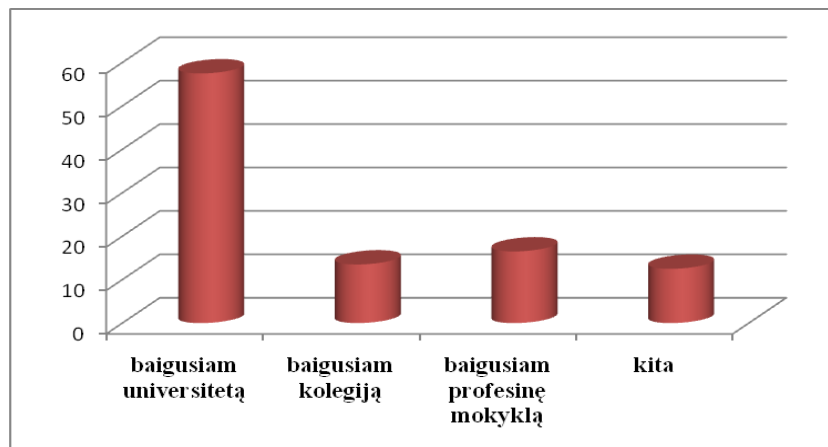
Kitas klausimas, aktualus ir glaudžiai susijęs su šio magistrinio darbo tema, ar aukštosios mokyklos specialistus rengia atsižvelgdamos į darbo rinkos poreikius. Atsakymus buvo galima pasirinkti iš keturių variantų: taip, dalinai taip, ne, dalinai ne. Dauguma respondentų mano, kad aukštosios mokyklos rengia specialistus neatsižvelgdamos į darbo rinkos poreikius ir tokį atsakymo variantą pasirinko net 62 proc. visų apklaustųjų. Kiti respondentai, pasirinkę atsakymą „dalinai taip“ ir manantys, kad aukštosios mokyklos šiek tiek atsižvelgia į rinkos poreikius, buvo 15 proc. Pasirinkusių atsakymą „dalinai ne“ buvo 12 proc. respondentų. Respondentų, manančių, kad aukštosios mokyklos specialistus rengia atsižvelgdamos į darbo rinkos poreikius, yra tik 11 proc. Remiantis gautais rezultatais, galima teigti, kad respondentų, dalyvavusių apklausoje, nuomonė apie specialistų rengimą atsižvelgiant į darbo rinkos poreikius yra beveik neigiama (žr. 16 pav.).

16 pav. Respondentų nuomonė ar specialistai rengiami atsižvelgiant į darbo rinkos poreikius

Respondentams buvo pateiktas ir atviras klausimas. Reikėjo įvardyti, su kuriais universitetais, kolegijomis ar profesinio rengimo mokyklomis tenka bendradarbiauti, rengiant jų vadovaujamai ar atstovaujamai įmonei reikalingus specialistus, ir kokia vyrauja bendradarbiavimo forma. Į šį klausimą respondentai savo nuomonę reiškė vangiai. Iš devyniasdešimt dviejų respondentų dešimt jų paminėjo, kad studentus į įmonę atlikti praktiką kviečiasi iš Vilniaus universiteto, septyni respondentai - iš Vilniaus Gedimino technikos universiteto. Dar trys respondentai paminėjo, kad kviečiasi studentus iš Kauno technologijos universiteto ir du - iš Vytauto Didžiojo universiteto. Galima teigti, jog reikėtų skatinti darbdavius kviestiti studentus atlikti praktiką, kad pastarieji įgautų taip vertinamos patirties, o pačiai įmonei, įvertinus studento sugebėjimus, po studijų pasikviesti jauną specialistą įsidarbinti.

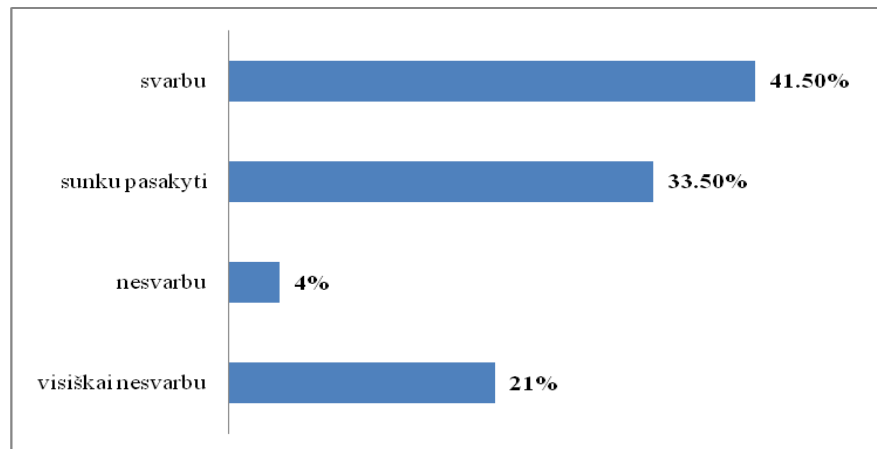
Kitas klausimas respondentams buvo susijęs su įdarbinimu. Norėta sužinoti, kuriam specialistui teikia pirmenybę įdarbindami. Pateikti keturi variantai: baigusiam universitetą, baigusiam kolegiją, baigusiam profesinę mokyklą, kita. Paskutinis atsakymo variantas suteikė į šį klausimą neatsakyti. Šio klausimo apklausoje net 57,5 proc. respondentų pažymėjo, kad pirmenybę teikia įdarbindami baigusius universitetą. Nustebino, kad buvo atsakymų, jog respondentai geriau pirmenybę teiktų baigusiam profesinę mokyklą (tokių buvo 16,5 proc.) negu kolegiją (13,5 proc.). Taigi, galima teigti, kad vadovai pirmenybę visgi teikia asmenims, baigusiems universitetą (žr. 17 pav.).

17 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal teikiamą pirmenybę įdarbinant

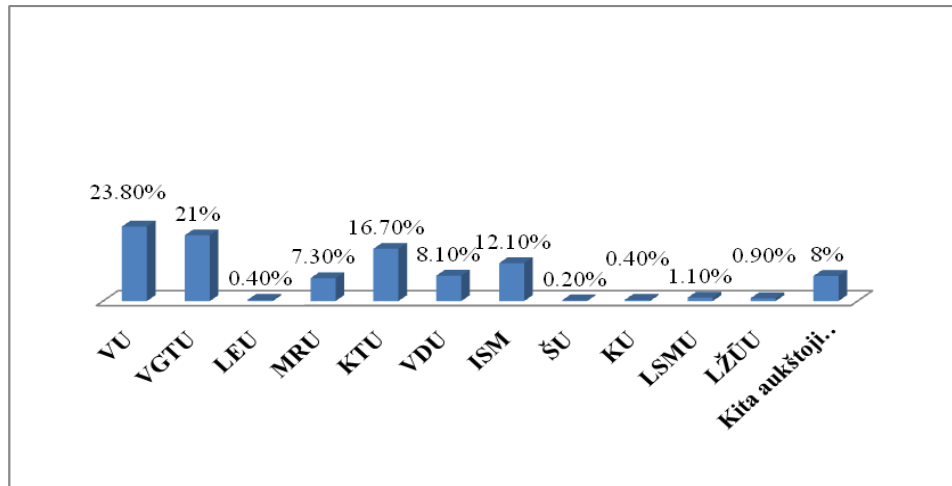
Į klausimą „Ar rengiant atranką į darbo vietą svarbus institucijos vardas (aukštosios mokyklos reitingas), kurioje kandidatas įgijo aukštojo mokslo diplomą?“ Buvo pateikti keturi atsakymo variantai: svarbu, sunku pasakyti, nesvarbu, visiškai nesvarbu. Didžioji dauguma

pasirinko, kad tai yra svarbu, ir tai sudarė net 41,5 proc. visų respondentų. Daug respondentų pasirinko atsakymo variantą „sunku atsakyti“ (tokių buvo 33,5 proc.). Kitiems respondentams mokslo institucijos vardas yra visiškai nesvarbus (tai teigė 21 proc.) ir nesvarbus (4 proc. visų respondentų). Vadinasi, šiai respondentų grupės didžiajai daliai apklaustųjų visgi yra svarbus aukštojo mokslo institucijos vardas (žr. 18 pav.).

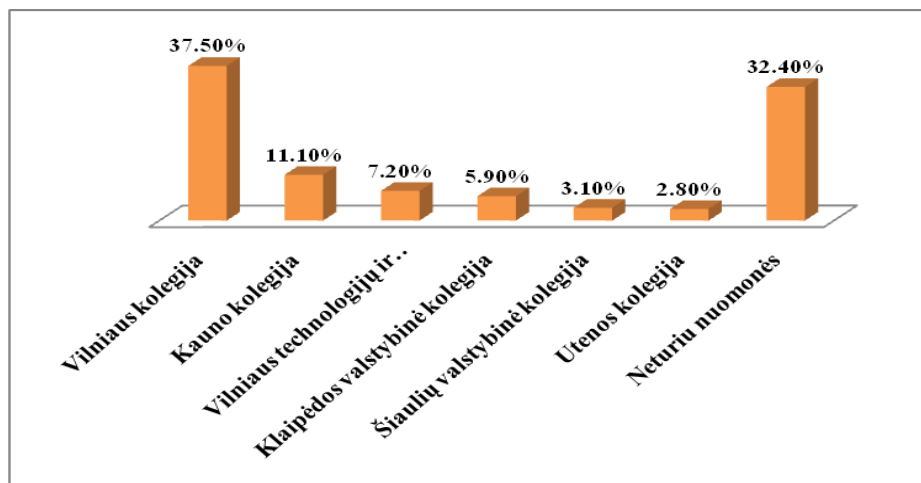
18 pav. Respondentų požiūris į aukštosios mokyklos reitingą renkantis darbuotoją

Nagrinėjant atsakymus į klausimą „Jeigu pasirinkote „svarbu“, kurios aukštosios mokyklos rengiamų specialistų įgyta kompetencija pasitikite labiausiai?“ Atsakyti buvo galima keliais pasirinktais variantais. Iš viso buvo galimi trylika atsakymo variantų, iš kurių vienuolika universitetų, kita aukštoji mokykla, užsienio aukštoji mokykla. Daugiausiai respondentų palankumo sulaukė Vilniaus universitetas (23,8 proc. visų respondentų). Antroji vieta pagal parengtų specialistų pasitikimą kompetencija atiteko Vilniaus Gedimino technikos universitetui (21 proc.). Trečioje vietoje buvo Kauno technologijų universitetas (16,7 proc.), ketvirtoje vietoje - ne valstybinė aukštoji mokykla, t.y. vadybos ir ekonomikos universitetas, (12,1 proc. respondentų). 8 proc. respondentų nurodė kitą aukštąją mokyklą. Lentelėje pateikiami visi apklausos rezultatai (žr. 19 pav.).

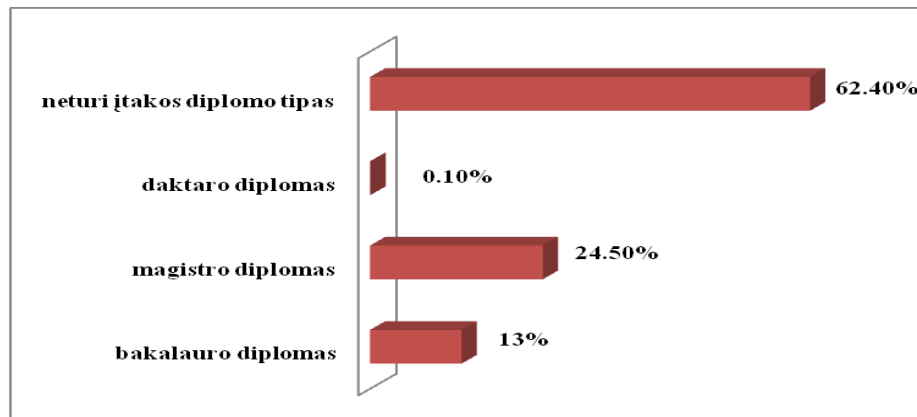
19 pav. Respondentų nuomonės pasiskirstymas pagal kurios aukštosios mokyklos parengtų specialistų įgyta kompetencija pasitiki labiausiai

Atliekant tyrimą įdomu buvo sužinoti nuomonę ne tik apie universitetus, bet ir apie kolegijas. Buvo pateiktas klausimas: kurios kolegijos rengiamų specialistų įgyta kompetencija pasitikite labiausiai? Galimų atsakymo variantų buvo aštuoni, t.y. pateiktos šešios kolegijos; kita kolegija; neturiu nuomonės. Daugiausia respondentų palankumo sulaukė Vilniaus kolegija (net 37,5 proc. visų respondentų). Net 32,4 proc. respondentų pažymėjo atsakymą „neturiu nuomonės“. Trečioji vieta yra Kauno kolegija (11,1 proc.). Kiti rezultatai pateikiami paveiksle (žr. 20 pav.). Vadinasi, apie rengiamų studentų kolegijose kompetenciją apklausti respondentai mažai išmano arba tiesiog mažai turėjo specialistų, baigusių kolegijas.

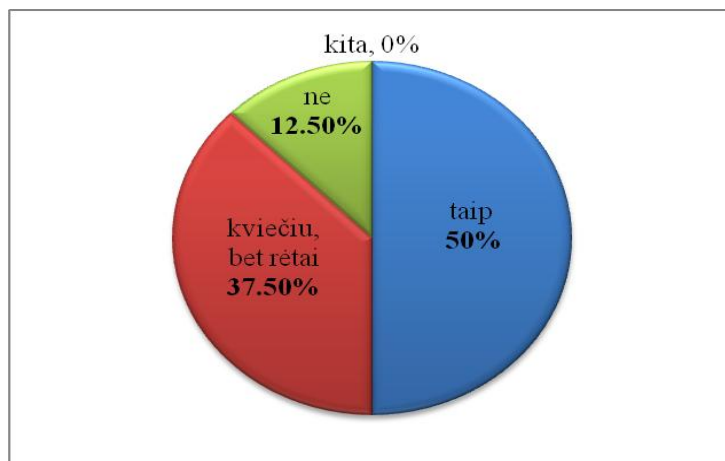
20 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal kurios kolegijos specialistų rengimu pasitiki labiausiai

Klausimo „Kokio tipo diplomą įgyję jauni specialistai geriausiai atitinka Jūsų įmonės poreikius?“ atsakymai nustebino, nes net 62,4 proc. visų respondentų atsakė, kad diplomo tipas įtakos neturi. Pažymėjusių, kad geriausiai jų įmonės poreikius atitinka absolventai, turintys magistro diplomą, buvo 24,5 proc. respondentų. Apie 13 proc. pasirinko bakalauro diplomą, ir mokslų daktaro tik 0,1 proc. visų respondentų. Pagal šios apklausos duomenis, galima teigti, kad respondentai mažai kreipia dėmesio į įgytą diplomą. Didesnę jiems reikšmę turi pats faktas, kad studijuota universitete, ir mokslo institucijos vardas (žr. 21 pav.).

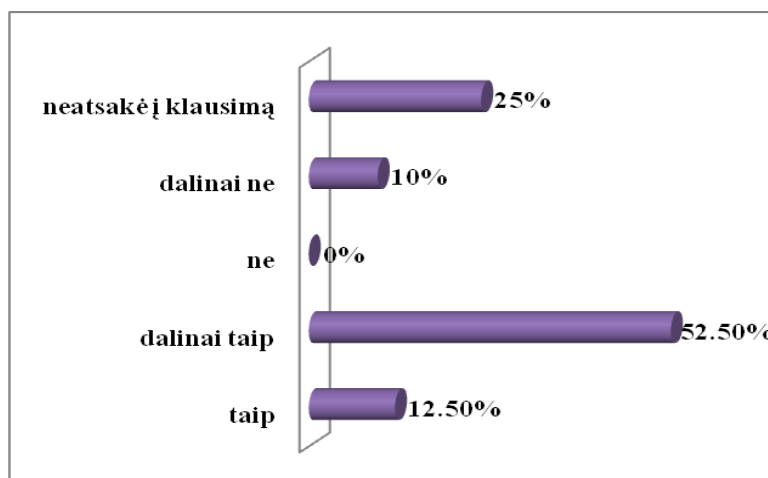
21 pav. Respondentų nuomonė, kokio tipo diplomą įgyję jauni specialistai geriausiai atitinka jų įmonės poreikius

Tyrimo svarbu buvo sužinoti, ar respondentai kviečia studentus atlikti praktiką. Respondentai turėjo keturis pasirinktino atsakymo variantus: taip, kviečiu, bet retai, ne, kita. Pusė visų respondentų, t.y. 50 proc., atsakė į klausimą teigiamai. Kita didžioji respondentų daugumą (37,5 proc.) atsakė „kviečiu bet retai“. Nekviečiančių į praktiką studentus iš apklaustų atsakiusiųjų buvo 12,5 proc. Variantą „kita“ nepasirinko nei vienas respondentas. Taigi galima teigti, kad respondentai teigiamai žiūri į studentų praktiką ir kviečia ją atlikti jų įmonėse (žr. 22 pav.).

22 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal kvietimą studentams atlikti praktiką

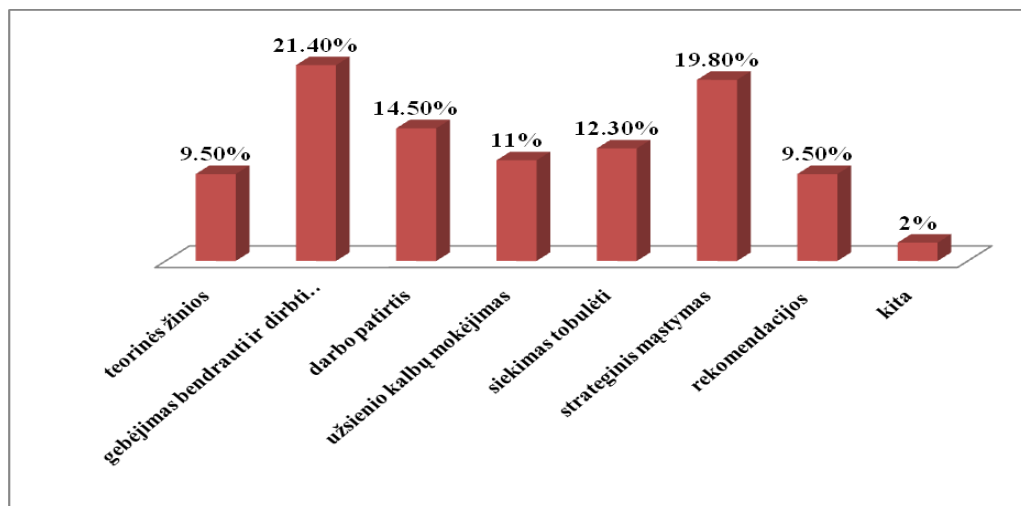
Svarbu išsiaiškinti ar respondentai lieka patenkinti studentų praktikomis į klausimą jeigu atsakėte „taip/ kviečiu bet retai“, ar liekate patenkinti studentu darbu?“ buvo pateikti keturi atsakymo variantai: taip; dalinai taip; ne; dalinai ne. Dauguma respondentų į šį klausimą atsakė dalinai taip, ir tai sudarė 52,5 proc. visų respondentų. Neatsakiusių į šį klausimą buvo 25 proc. Patenkinti studentų praktikomis buvo 12,5 proc. respondentų. Atsakiusių dalinai ne buvo 10 proc., nepatenkintų ir atsakiusių ne, nebuvo. Galime teigti, kad respondentai yra daugiau patenkinti negu nepatenkinti studentų atliktomis praktikomis (žr. 23 pav.).

23 pav. Respondentų nuomonės pasiskirstymas ar patenkinti studentų atliktomis praktikomis.

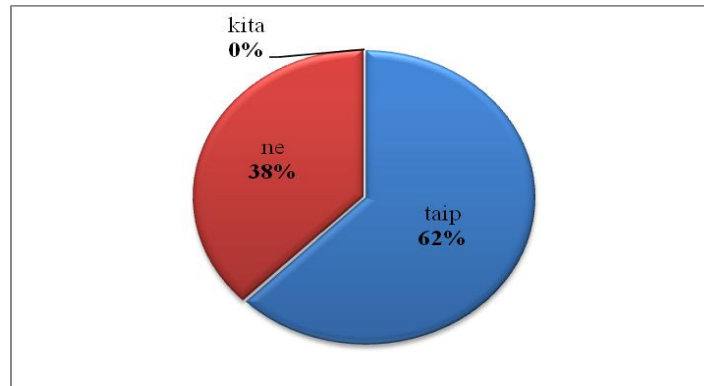
Į klausimą „Kokie kriterijai Jums svarbūs priimant į darbą aukštosios mokyklos absolventą“ buvo pateikti aštuoni galimi atsakymo variantai: teorinės žinios, gebėjimas bendrauti ir dirbti

kolektyve, darbo patirtis, užsienio kalbų mokėjimas, siekimas tobulėti, strateginis mąstymas, rekomendacijos, kita. Daugiausia respondentų (21,4 proc.) pasirinko gebėjimą bendrauti ir dirbti, kaip svarbiausią kriterijų priimant į darbą absolventą. Kitas svarbus kriterijus buvo strateginis mąstymas (19,8 proc.). Trečias kriterijus - darbo patirtis (14,5 proc. respondentų), Ketvirtas - siekimas tobulėti (jį pasirinko 12,3 proc. respondentų). Penktoje vietoje - užsienio kalbų mokėjimas (11 proc. respondentų), teorinės žinias ir rekomendacijas pažymėjusių buvo mažiau nei 10 proc. Atsakymą „kita“ pažymėjo 2 proc. Vadinasi, jauno absolvento gebėjimas bendrauti ir dirbti bei strateginis mąstymas yra svarbiausi kriterijai (žr. 24 pav.).

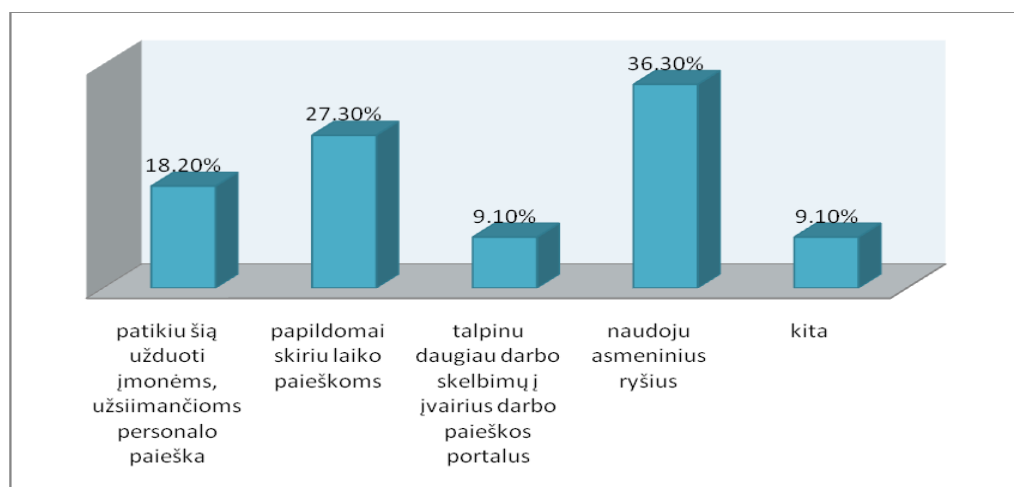
24 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal svarbiausius kriterijus priimant į darbą aukštosios mokyklos absolventą.

Trečiosios grupės klausimai. Šioje klausimų grupėje respondentų klausiama apie specialistų paiešką, trūkumą, poreikį, trūkstamas žinias. Į klausimą „Ar Jūsų įmonė susiduria su specialistų paieškos problemomis?“ buvo pateikti trys atsakymo variantai: taip, ne, kita. Didžioji respondentų dalis (62 proc.) į šį klausimą atsakė teigiamai, kad susiduria su specialistų paieškos problemomis. Neigiamai į šį klausimą atsakė 38 proc. Variantas „kita“ nepasirinktas. Pagal atliktą apklausą, galima teigti, kad respondentams ieškant specialistų visgi tenka susidurti su problemomis (žr. 25 pav.).

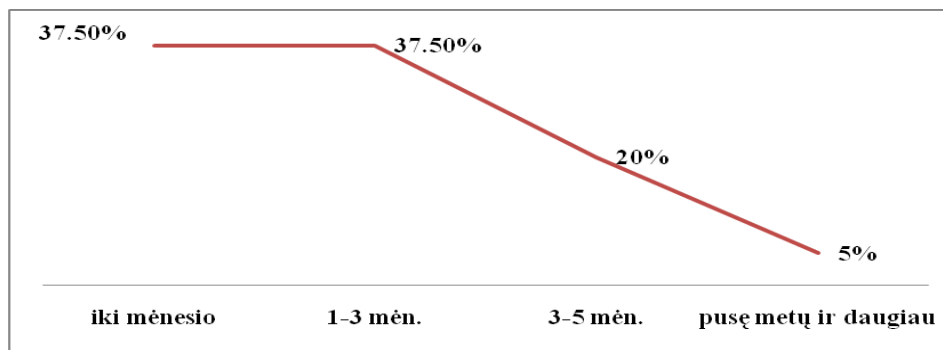
25 pav. Respondentų nuomonė apie specialistų paiešką

Svarbi nuomonė ir šio klausimo: „Jeigu Jums sunkiai sekasi/sektusi ieškoti reikiamo specialisto, kaip Jūs sprendžiate/spręstumėte šią problemą?“ Buvo pateikti penki atsakymo variantai: patikiu šią užduotį įmonėms, užsiimančioms personalo paieška, papildomai skiriu laiko paieškoms, talpinu daugiau darbo skelbimų į įvairius darbo paieškos portalus, naudoju asmeninius ryšius, kita. Daugiausiai respondentų pažymėjo, kad naudojasi asmeniniais ryšiais (36,30 proc.). Papildomai skiria laiko paieškoms 28,3 proc. respondentų. Patikinčių šią užduotį įmonėms, užsiimančioms personalo paieška, - 18,2 proc. 9,1 proc. respondentų, kuriems sunkiai sekasi ieškoti reikiamo specialisto, talpina skelbimus į įvairius darbo paieškos portalus. Pasirinkusių atsakymą „kita“ buvo taip pat 9,1 proc. Vadinasi, dažniausiai respondentai reikiamo specialisto ieško pasitelkdami asmeninius ryšius (žr. 26 pav.).

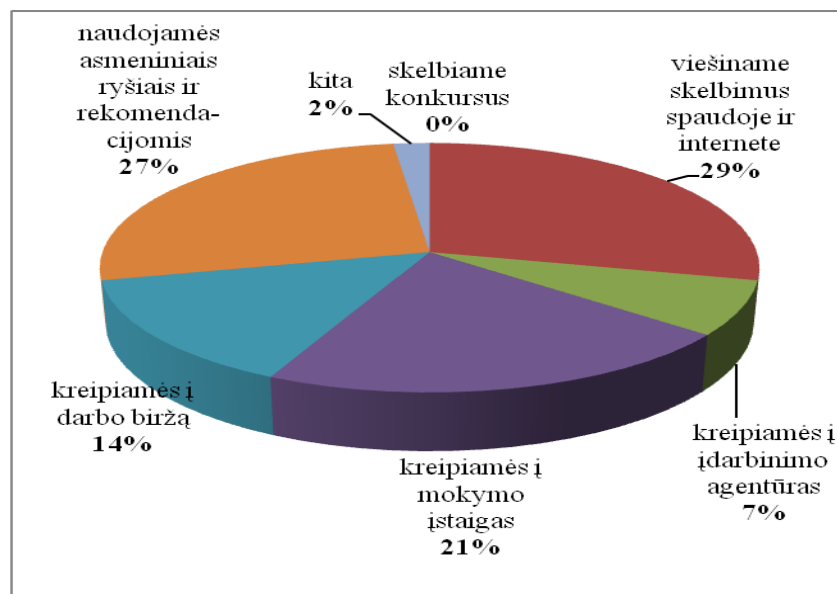
26 pav. Respondentų pasiskirstymas sprendžiant specialisto paieškos problemas

Aktualus anketoje pateiktas klausimas „Kiek vidutiniškai laiko užtrunka surasti reikiamą aukštos kvalifikacijos specialistą?“ Buvo pateikti keturi atsakymo variantai: iki mėnesio, 1-3 mėn., 3-5 mėn., pusę metų ir daugiau. Respondentai pažymėjo, kad surasti reikiamą specialistą jiems užtrunka iki vieno mėnesio (tai sudarė 37,5 proc. visų apklaustųjų). 37,5 proc. respondentų pažymėjo, kad surasti užtrunka nuo vieno iki trijų mėnesių. Ieškančių nuo trijų iki penkių mėnesių buvo 20 proc., o pusę ir daugiau metų ieškančių - tik 5 proc. Vadinasi, specialistą susirasti vidutiniškai užtrunka apie vieną, du mėnesius (žr. 27 pav.).

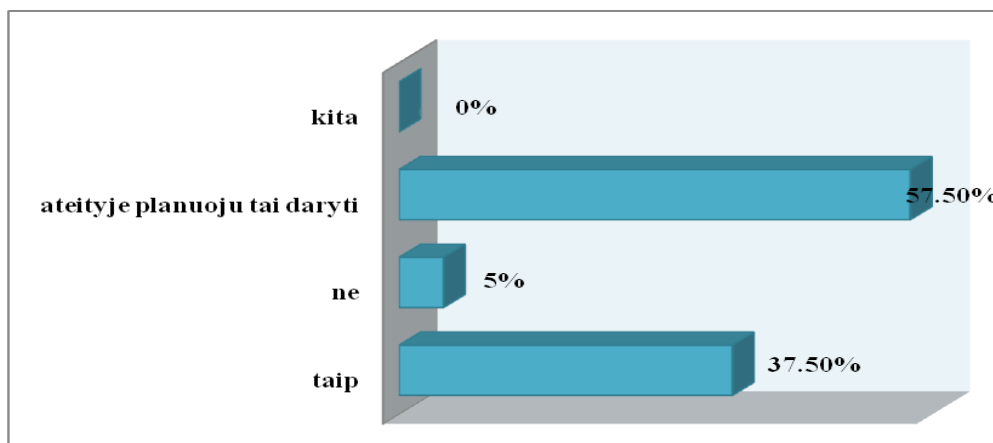
27 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal laiką, užtrunkantį ieškant specialistų

Svarbu sužinoti apie būdus, kuriais respondentai ieško naujų specialistų. Buvo pateikti septyni atsakymo variantai: skelbiame konkursus, viešiname skelbimus spaudoje ir internete, krepiamės į įdarbinimo agentūras ir konsultacines įmones, krepiamės į mokymo įstaigas, krepiamės į darbo biržą, naudojamesi asmeniniais ryšiais ir rekomendacijomis, kita. Daugiausia respondentų viešina skelbimus internete ir spaudoje (29 proc.) 27 proc. respondentų naudojasi asmeniniais ryšiais. 21 proc. respondentų kreipiasi į mokymo įstaigas, į darbo biržą - 14 proc., atsakymą „kita“ pasirinko 2 proc. Konkursų neskelbia nei vienas respondentas. Galime teigti, kad populiariausia specialistų ieškoti virtualioje erdvėje ir spaudos pagalba (žr. 28 pav.).

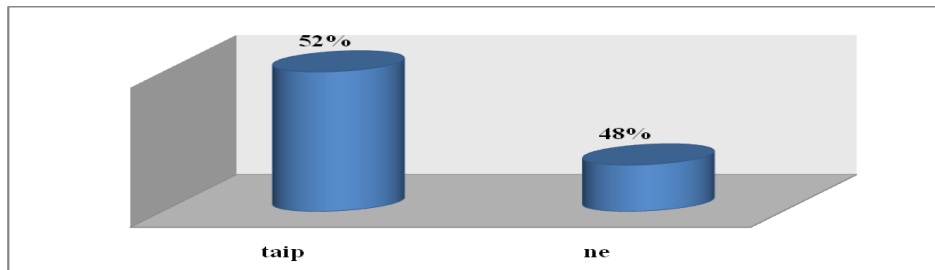
28 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal būdus ieškant specialistus

Tiriant auštos kvalifikacijos specialistus darbo rinkoje, aktualus klausimas: „Ar Jums teko užsiimti aukštos kvalifikacijos specialistų perviliojimu iš vienos įmonės į savo, siūlant geresnes darbo sąlygas ir/ar atlyginimą („galvų medžioklė“)?“ Buvo nurodyti keturi atsakymo variantai: taip, ne, ateityje planuoju tai daryti, kita. Daugiausia respondentai pažymėjo, kad ateityje planuoja tai daryti (jų buvo net 57,5 proc.). Respondentų, kurie jau tuo užsiima, sudarė 37,5 proc. Tų, kuriems nėra teką pervilioti specialistą/ą į savo įmonę, buvo vos tik 5 proc. Atsakymą „kita“ nebuvo pažymėjusių. Galima teigti, kad respondentai teigiamai žiūri į specialistų perviliojimą ir tuo užsiima (žr. 29 pav.).

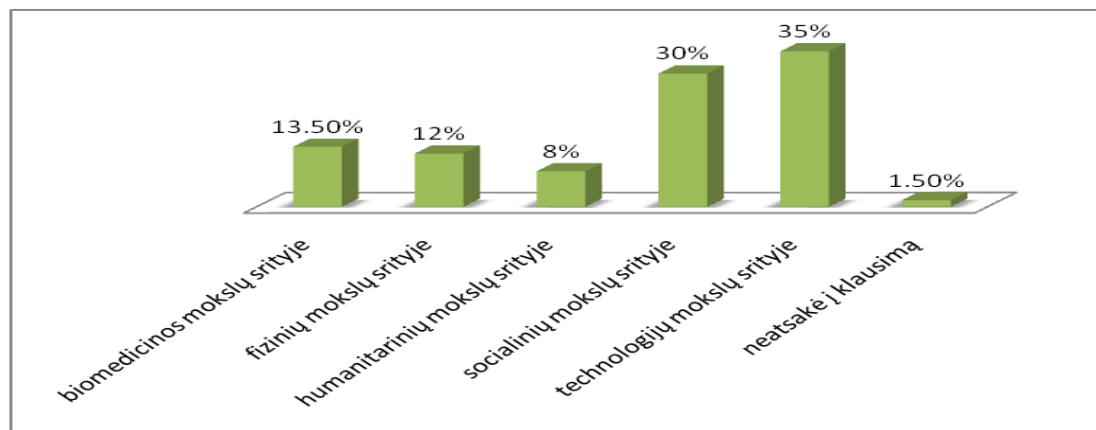
29 pav. Respondentų pasiskirstymas užsiimančiais specialistų perviliojimu iš kitų įmonių

Ypač aktualus klausimas „Ar respondentams šiuo metu trūksta aukštos kvalifikacijos specialistų?“ Pateikti du konkretūs atsakymai: taip ir ne. Respondentų, kuriems trūksta aukštos kvalifikacijos specialistų buvo 52 proc., kuriems netrūksta specialistų - 48 proc. Galima teigti, kad panašus procentinis pasiskirstymas nusako specialistų poreikio pusiausvyrą (žr. 30 pav.).

30 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal specialistų trūkumą.

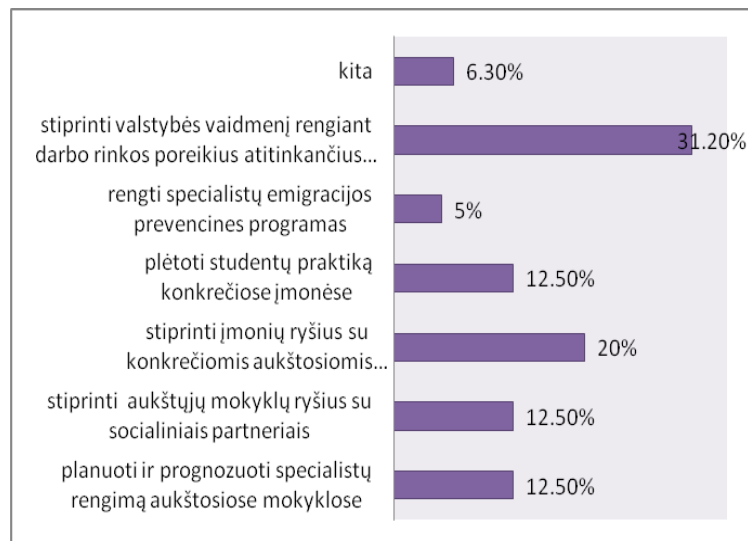
Ne mažiau svarbus klausimas buvo: su koku išsilavinimu specialistų respondentams trūksta. Atsakyme - penkios mokslo sritys: biomedicinos mokslų sritis, fizinių mokslų sritis, humanitarinių mokslų sritis, socialinių mokslų sritis, technologijų mokslų sritis. Respondentai labiausiai išskyrė dvi - tai technologijų sritį (35 proc.) ir socialinių mokslų sritį (30 proc.), kuriose trūksta specialistų. Kiti trys atsakymų variantai pasiskirstė panašiomis procentinėmis išraiškomis: biomedicinos - 13,5 proc., fizinių - 12 proc. ir humanitarinių - 8 proc. Taigi respondentai jaučia didžiausią trūkumą ieškodami technologijų ir socialinių mokslų specialistų (žr. 31 pav.).

31 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal specialistų poreikį

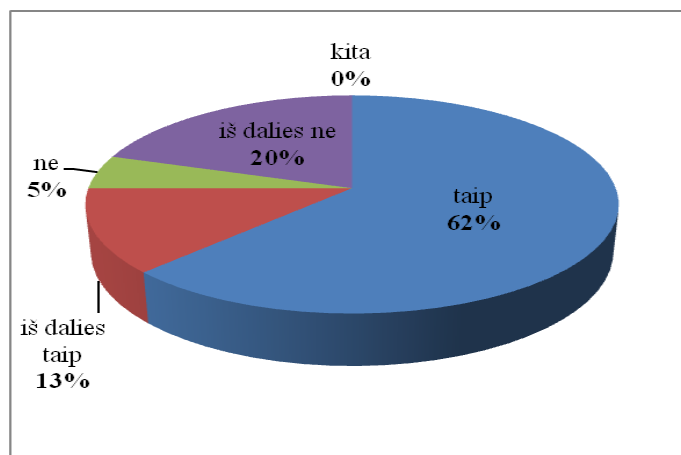
Į klausimą „Jeigu trūksta arba ateityje trūktų aukštos kvalifikacijos specialistų, kas, Jūsų nuomone, galėtų padėti spręsti šią problemą?“ Pateikti septyni galimi atsakymų variantai: planuoti ir

prognozuoti specialistų rengimą aukštosiose mokyklose, stiprinti aukštųjų mokyklų ryšius su socialiniais partneriais, stiprinti įmonių ryšius su konkrečiomis aukštosiomis mokyklomis, plėtoti studentų praktiką konkrečiose įmonėse, rengti specialistų emigracijos prevencines programas, stiprinti valstybės vaidmenį rengiant darbo rinkos poreikius atitinkančius specialistus, kita. Respondentai šią problemą spęstų stiprindami valstybės vaidmenį rengiant darbo rinkos poreikius atitinkančius specialistus (tai pasirinko net 31,2 proc. visų respondentų). Dar vieną būdą, kaip spręsti šią problemą, apklaustieji pažymi stiprinimą įmonių ryšius su konkrečiomis aukštosiomis mokyklomis (20 proc.). Plėtoti studentų praktiką konkrečiose įmonėse, planuoti ir prognozuoti specialistų rengimą aukštosiose mokyklose ir stiprinti aukštųjų mokyklų ryšius su socialiniais partneriais numato 12,5 proc. respondentų. Rengti emigracijos prevencines programas numatytų tik 5 proc. apklaustųjų. Atsakymą „kita“ pasirinko 6,3 proc. apklaustųjų (žr. 32 pav.).

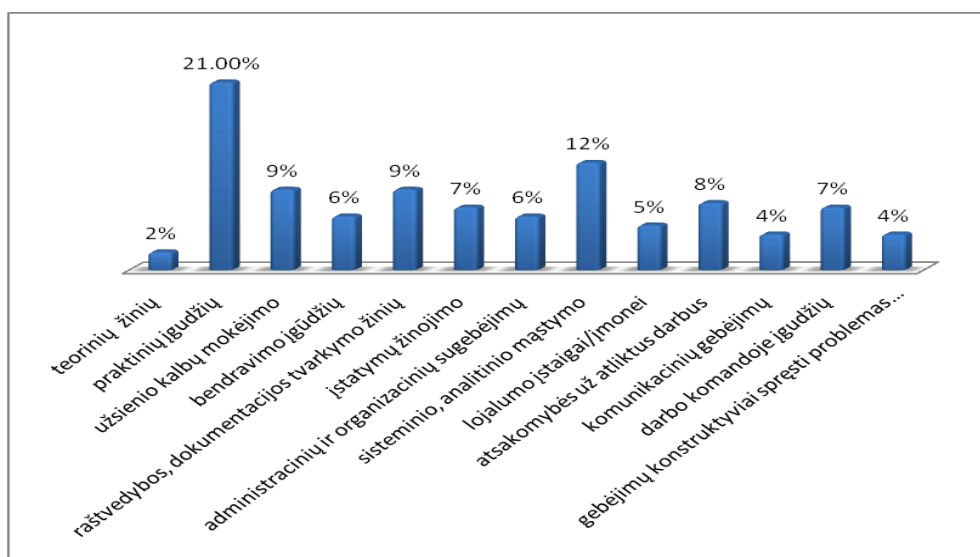
32 pav. Respondentų nuomonės pasiskirstymas, kas galėtų padėti spręsti specialistų trūkumo problemą

Į klausimą „Ar baigusiems absolventams stinga darbo žinių, atsineštų iš aukštosios mokyklos“ buvo pateikti penki atsakymo variantai: taip, iš dalies taip, ne, iš dalies ne, kita. Didžioji respondentų dalis (net 62 proc.) atsakė, kad stinga žinių, atsineštų iš aukštosios mokyklos. Atsakymą „iš dalies netrūksta“ pažymėjo 20 proc., o „iš dalies trūksta“ - 13 proc. Respondentų atsakiusių, kad netrūksta žinių, buvo tik 5 proc. Variantas „kita“ nepasirinktas. Vadinas, didžioji respondentų dalis yra nusprendusi, kad absolventams žinių visgi trūksta (žr. 33 pav.).

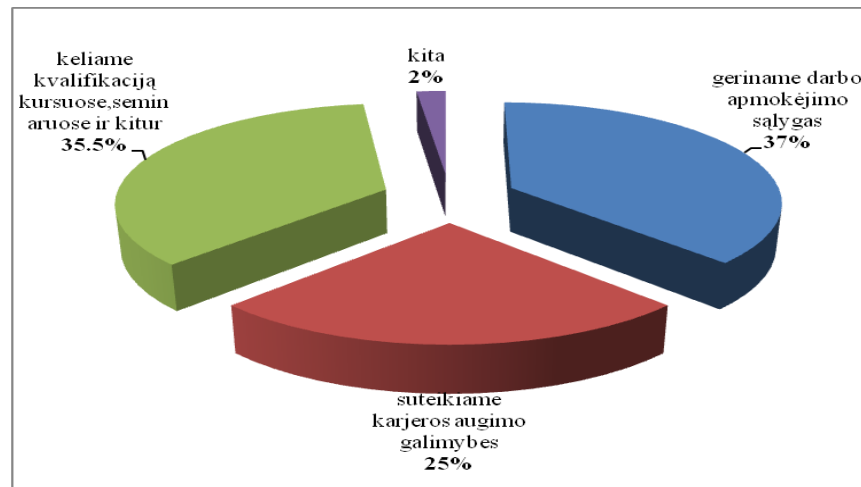
33 pav. Respondentų nuomonės pasiskirstymas ar absolventams trūksta žinių

Kitu klausimu siekta išsiaiškinti, kokių žinių labiausiai trūksta neseniai studijas baigusiems specialistams. Į šį klausimą respondentai galėjo atsakyti pasirinkdami ne vieną, jų manymu, tinkantį variantą. Iš viso buvo pateikti trylika galimų atsakymo variantų. Daugiausia (21 proc.) respondentų pažymėjo, kad baigusiems specialistams trūksta praktinių įgūdžių. Antroje vietoje pagal pasiskirstymą galima būtų išskirti sisteminį ir analitinį mąstymą (12 proc.). Kad jauniems specialistams trūksta užsienio kalbų ir rašvedybos bei dokumentacijos tvarkymo žinių, pažymėjo 9 proc. respondentų. Visi kiti variantai surinko mažiau negu 8 proc. visų respondentų pasirinkimo (žr. 34 pav.).

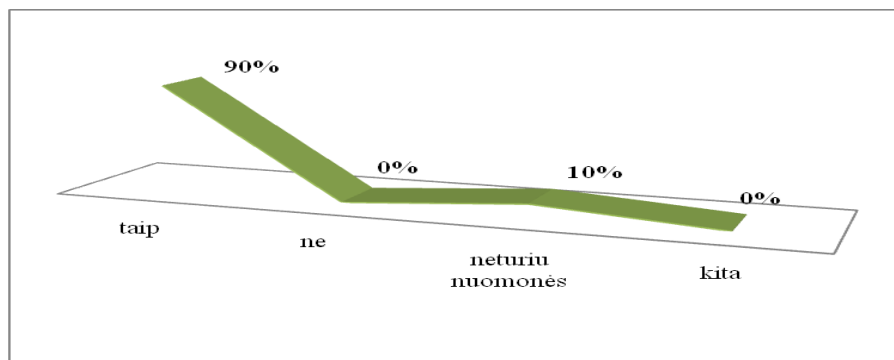
34 pav. Respondentų nuomonė, kokių žinių trūksta labiausiai studijas baigusiems specialistams

Apklausoje buvo klausiama, kokiais būdais motyvuoja aukštos kvalifikacijos specialistus. Pateikti keturi atsakymo variantai: geriname darbo apmokėjimo sąlygas, suteikiame karjeros augimo galimybes, keliame kvalifikaciją kursuose, seminaruose ir kitur, kita. Didžioji dauguma respondentų pažymėjo, kad motyvuoja specialistus gerindami darbo apmokėjimą (37 proc.), keldami specialistų kvalifikaciją kursuose ir seminaruose (35,5 procentų respondentų), ketvirtadalis respondentų suteikdami karjeros augimo galimybes ir kitais būdais skatina tik 2 proc. visų respondentų. Galima teigti, kad dažniausiai savo specialistus darbdaviai motyvuoja gerindami darbo apmokėjimą ir keldami jų kvalifikaciją. Tai padeda išlaikyti dirbančiuosius savo įmonėje (žr. 35 pav.).

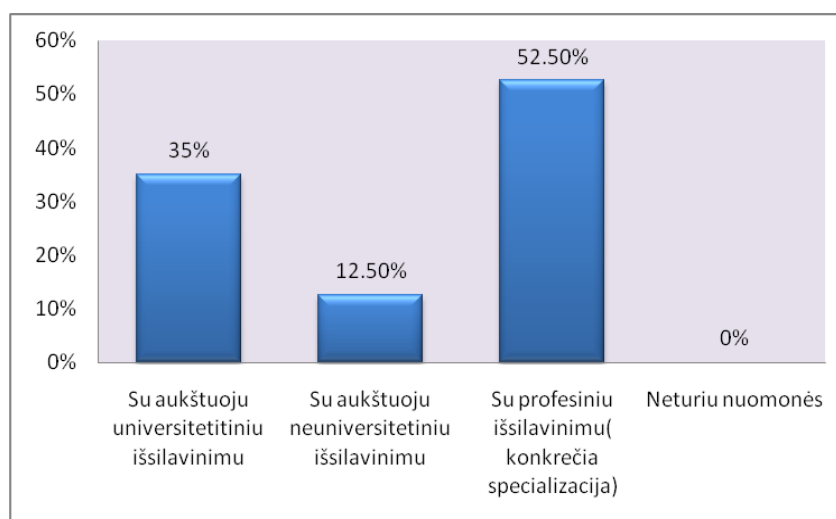
35 pav. Respondentų pasiskirstymas kokiais būdais motyvuoja specialistus

Svarbus klausimas buvo pateiktas, tikslu sužinoti respondentų nuomonę apie aukštos kvalifikacijos specialistų poreikį ateityje. Pateikti keturi galimi atsakymo variantai: taip, ne, neturiu nuomonės, kita. Net 90 proc. respondentų pažymėjo, kad šių specialistų poreikis ateityje tik didės. 10 proc. šiuo klausimu nuomonės neturėjo (žr. 36 pav.).

36 pav. Respondentų nuomonė dėl specialistų poreikio ateityje

Paskutiniame apklausos klausime respondentams reikėjo pažymėti jų nuomonę, koki išsilavinimą turinčių specialistų daugiausia reikia šiandieninėje darbo rinkoje. Pateikti keturi variantai: su aukštuoju universitetiniu išsilavinimu, su aukštuoju neuniversitetiniu išsilavinimu, su profesiniu išsilavinimu (su konkrečia specializacija), neturi nuomonės. Šio klausimo apklausos rezultatai stebino, nes didžioji respondentų dauguma (52,5 proc.) pažymėjo, kad šiandieninėje darbo rinkoje reikalingiausi asmenys, turintys profesinį išsilavinimą. Su aukštuoju universitetiniu išsilavinimu specialistų rinkai šiandien mano, jog reikia 35 proc. atsakiusiųjų. Pažymėjusių, kad labiausiai darbo rinkai reikia turinčių aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą buvo 12,5 proc. visų respondentų. Taigi šios grupės respondentai yra įsitikinę, kad labiausiai šiuo metu darbo rinkai reikia ne aukštos kvalifikacijos specialistų, o asmenų, turinčių profesinį išsilavinimą, konkrečią specializaciją (žr. 37 pav.).

37 pav. Respondentų nuomonė apie specialistų poreikį pagal išsilavinimą

3.4. Tyrimo rezultatai ir išvados

Remiantis šio tyrimo dalies rezultatais, nustatyta, jog didžioji dalis respondentų mano, kad aukštosios mokyklos specialistus rengia neatsižvelgdamos į darbo rinkos poreikius. Tai leidžia teigti, kad šią situaciją jaučia ne tik patys absolventai, bet ir įdarbinti juos galintys asmenys. Taip pat aukštos kvalifikacijos specialistu rengimu nėra pilnai patenkinti daugiau nei pusė respondentų. Tai leidžia daryti išvadą, jog mūsų aukštosios mokykloms yra kur pasistengti. Nors didžioji dauguma yra atsakę, kad priimdami absolventus į darbą, mieliau priimtu universitetą baigusį absolventą. Tai

leidžia teigti, jog nors ir nėra pilnai respondentai patenkinti specialistų rengimu, bet jeigu tektų rinktis iš galimų kandidatų, rinktųsi būtent universitetą baigusį specialistą. Taip pat didžioji dalis respondentų susiduria su specialistų paieškos problemomis ir tai užtrunka maždaug nuo vieno iki trijų mėnesių. Tik penktadalis respondentų ieškodami specialistų kreipiasi į aukštąsias mokyklas. Respondentai labiausiai pasitiki Vilniaus universiteto, Vilniaus Gedimino technikos universiteto bei Kauno technologijos universiteto rengiamais specialistais. Kolegijų rengiamais specialistais pasitikima Vilniaus kolegijoje paruoštais specialistais. Pusė respondentų kviečia studentus atlikti praktikos ir didžioji dauguma dalinai patenkinti jų atliktu darbu. Galime daryti išvadą, kad aukštųjų mokyklų studentai praktikai atlikti yra daugiau ar mažiau pasirengę.

Tyrimas atskleidė, kad respondentai specialistų trūkumą jautė ieškodami technologijų ir socialinių mokslų srityje, mažiausiai humanitarinių mokslų srityje. Galime daryti išvadą, kad nors ir socialinių mokslų specialistų paruošiama daugiausiai, tačiau darbdavių nuomone jų trūksta. Taip pat respondentai mano, kad neseniai baigusiems aukštųjų mokyklų absolventams labiausiai trūksta praktinių įgūdžių bei sisteminio, analitinio mąstymo.

Didžioji dauguma respondentų mano, kad aukštos kvalifikacijos specialistų ateityje tik didės. Taip pat tyrimas atskleidė respondentų nuomonę apie šiandieninėje darbo rinkoje labiausiai trūkstamus specialistus ir tai ne su aukštuoju išsilavinimu specialistai, bet specialistai, turintys profesinį išsilavinimą su konkrečia specializacija.

IŠVADOS

Remiantis magistriniame darbe iškeltais tikslais ir uždaviniais, susijusiais su aukštos kvalifikacijos specialistų rengimu ir darbo rinkos poreikiais, remiantis darbo pirmąja ir antrąja teorijos dalimis bei atliktu aukštos kvalifikacijos specialistų poreikio tyrimu ir gautų rezultatų apibendrinimu, parengtos šios išvados.

1. Parengtų aukštos kvalifikacijos specialistų skaičius universitetuose nuo 2004 iki 2010 m. turėjo aiškias augimo tendencijas ir studentų, baigusių universitetines studijas, skaičius išaugo maždaug 34 procentais. Analogiška situacija aptariamam laikotarpiu būdinga ir kolegijose, jose parengtų specialistų skaičius nuo 2004 iki 2012 m. išaugo ~ 44 proc. Priešinga situacija susiklostė universitetuose nuo 2010 iki 2012 metų, kuomet akivaizdžiai pastebimas studentų mažėjimas ~10 proc. Mažėjantį parengtų aukštos kvalifikacijos specialistų skaičių lėmė sumažėjęs stojančiųjų skaičius.

2. Specialistų rengimas aukštosiose mokyklose neatitinka darbo rinkos poreikių. Tai rodo atlikta duomenų analizė, kurioje socialinių mokslų studentų skaičius yra nepagrįstai didelis, kai tuo tarpu darbo rinkoje trūksta įvairių inžinerinių, biomedicinos, informacinių technologijų ir kitų aukštos kvalifikacijos specialistų, kurių stojančiųjų ir studijuojančių procentinė išraiška lyginant su šalies poreikiais yra santykinai nedidelė. Per didelis aukštųjų mokyklų ir jas baigusių absolventų skaičius turi neigiamas pasekmes ekonominei ir socialinei raidai: specialistai dirba ne pagal įgytą kvalifikaciją, atlieka darbą, nereikalaujantį auštojo mokslo diplomo, vyksta didelė konkurencija darbo rinkoje, emigracija.

3. Specialistų rengimo profesinė struktūra nuo 2005 iki 2012 metų yra mažai pakitusi. Daugiausia stojusiųjų į universitetus ir kolegijas rinkosi socialinių mokslų krypties studijų programas, ir tai sudarė apie 55 proc. visų stojančiųjų skaičiaus. Nuo 2010 iki 2012 m. stojančiųjų į socialinių mokslų krypties programas skaičius aukštosiose mokyklose išliko didžiausias, tačiau realiai studentų pasirinkimas studijuoti socialinių mokslų krypties programas sumažėjo iki 47 proc. Gauta duomenų analizė rodo, kad nuo 2010 metų technologijos mokslų krypties pasirinkimas nepakito, kai tuo tarpu kolegijose pastebimas 6 proc. augimas. Visa tai lėmė didesnis praktinių valandų skaičius studijų procese. Tarp besirenkančiųjų biomedicinos mokslų krypties studijų programas universitetuose ir kolegijose pastebimas 7 proc. augimas. Šiuos stojančiųjų pasirinkimus

nulėmė ekonominės padėties silpnėjimas, paslaugų sektoriuje dirbančiųjų darbuotojų paklausos sumažėjimas.

4. Atliekant empirinį tyrimą respondentams buvo pasiūlytos septynios alternatyvos, kurios leistų spręsti darbuotojų trūkumo problemas darbo rinkoje. Gauti duomenys parodė, jog efektyviausiai problemą spręsti padėtų didesnis valstybės reguliavimas rengiant darbo rinkos poreikius atitinkančius specialistus (tai nurodo net 31,2 proc. visų respondentų). Kaip kitą alternatyvą spręsti šią problemą 20 proc. respondentų nurodė įmonių ryšių stiprinimą su konkrečiomis aukštosiomis mokyklomis. Šiai problemai spręsti 12,5 proc. respondentų kaip alternatyvą pasirinko studentų praktikos atlikimą konkrečiose įmonėse.

5. Atlikus stojančiųjų studijų programų pasirinkimo ir aukštųjų mokyklų siūlomų studijų programų struktūros analizę, galima konstatuoti, kad populiariausių (socialinių mokslų) studijų programų teikėjai nelinkę atsižvelgti į darbo rinkos poreikius ir mažinti populiarių studijų programas bei į šias studijas priimamų studentų skaičių. Esama situacija dešimties metų perspektyvoje yra nepalanki tiek įgijusiems aukštąjį išsilavinimą, tiek šalies darbo rinkai, tiek ir tarpusavyje konkuruojančioms aukštosioms mokykloms. Viena to priežastis - didelis skaičius besidubliuojančių studijų programų aukštosiose mokyklose.

6. Aukštųjų mokyklų absolventai sunkiai integruojasi į darbo rinką, kadangi studijų metais mažai valandų skiriama mokomajai praktikai atlikti ir profesinių įgūdžių formavimui. Universitetų vadovybė, kaip ir studentai, į praktiką žiūri tik kaip į formalią studijų proceso dalį, nesudaro tinkamų sąlygų studijuojantiems praktiką atlikti verslo įmonėje ar valstybinėje įstaigoje, kadangi neturi pasirašę bendradarbiavimo ar kitos formos sutarčių. Aukštosios mokyklos mažai linkusios bendradarbiauti su darbdaviais rengiant aukštos kvalifikacijos specialistus, kadangi privalėtų kardinaliai pertvarkyti savo studijų programas, o tai reikalautų papildomų finansinių resursų, kurių didžioji dalis šalies aukštųjų mokyklų neturi. Todėl aktyvesnis darbdavių ir aukštųjų mokyklų bendradarbiavimas vyksta tik su keliomis Lietuvos aukštosiomis mokyklomis.

7. Aukštųjų mokyklų studentai neturi tinkamos aplinkos, kurioje galėtų pritaikyti įgytas teorines žinias praktinėse situacijose. Baigę studijas aukštųjų mokyklų absolventai nėra įgiję tinkamų sisteminio mąstymo įgūdžių konkrečios situacijos ar problemos sprendimams priimti, kurie labai svarbūs šių dienų darbo rinkoje, ypač verslo sektoriuje, kur vyksta nuolatinė situacijų kaita. Aukštosios mokyklos rengdamos specialistus visų pirma neatsižvelgia į mažų ir vidutinių įmonių reikalavimus. Atlikus gauto tyrimo analizę 21 proc. respondentų pažymėjo, kad baigusiems

specialistams trūksta praktinių įgūdžių, 12 proc. teigia, jog trūksta sisteminio ir analitinio mąstymo, 9 proc. konstatuoja, kad nepakankamos absolventų užsienio kalbų žinios bei trūksta raštvedybos ir dokumentacijos tvarkymo įgūdžių.

8. Pramonininkų ir smulkaus bei vidutinio verslo susivienijimo atstovai neturi glaudaus bendradarbiavimo su aukštosiomis mokyklomis, todėl galėtų praktikuoti daug įvairių bendravimo ir bendradarbiavimo formų. Tikėtina, kad dominuojantis darbdavių ir aukštųjų mokyklų bendradarbiavimas, rengiant bei įdarbinant specialistus, įgijusius aukštąjį išsilavinimą, leistų plėstis ir remiantis įvairiomis abipusio bendravimo ir bendradarbiavimo formomis įgyvendinti bendrus projektus bei vykdyti bendrus tyrimus. Gauti tyrimo duomenis rodo, kad 50 proc. darbdavių dažnai noriai priima studentus atlikti mokomąją praktiką įmonėse, 37 proc. priima rečiau, o 13 proc. apklaustųjų teigė, jog studentų nepriima.

9. Rengiant specialistus dažnai iškyla jų rengimo kokybės probleminiai aspektai. Tyrimas parodė, kad nėra vieningos nuomonės dėl specialistų teorinių ir praktinių žinių lygio. Vienokius kokybės vertinimo kriterijus renkasi dėstytojai, kitokius - studentai, dar kitokius - verslo įmonės ar valstybinės institucijos. Tyrimas leidžia daryti išvadą, kad aukštosios mokyklos neatsižvelgia į esamus bei būsimus visuomenės poreikius ir visuomenėje keliamus lūkesčius. Duomenys, gauti atlikus tyrimo analizę, konstatuoja, kad 35 proc. verslo subjektų šiandien pageidautų įdarbinti specialistus su aukštuoju išsilavinimu, o net 52 proc. apklaustųjų darbdavių pageidautų įdarbinti profesinį išsilavinimą su konkrečia specializacija turinčius darbuotojus. Šie empiriniai duomenys konstatuoja situaciją, kuri parodo, jog valstybė, skirdama savo lėšas aukštos kvalifikacijos specialistų rengimui, neturės efektyvios grąžos ateinančių dešimtmetį.

10. Statistiniai duomenys, gauti iš Lietuvos statistikos departamento, rodo, jog studijuojančių studentų universitetuose 2011/2012 m. buvo 125 046. Iš jų daugiausia studijas buvo pasirinkę socialinių mokslų srityje (daugiau nei 69 tūkstančiai studentų, ir tai sudarė net 55 proc. visų studijuojančių universitetuose). Atlikus empirinius tyrimus, gauti duomenys parodė, jog net 62 proc. respondentų šiuo metu trūksta aukštos kvalifikacijos specialistų. Per didelis ir neproporcingas vienos studijų krypties rengiamų specialistų skaičius veda prie neigiamų pasekmių šalies darbo rinkoje.

11. Atlikto empirinio tyrimo rezultatai parodė, jog darbdaviams šiuo metu labiausiai trūksta technologijų srities specialistų (35 proc.), kita dalis pažymėjo socialinių mokslų srities specialistų stygių (30 proc.). kiti gauti respondentų duomenys pasiskirstė panašiomis procentinėmis išraiškomis:

biomedicinos srityje trūksta 13,5 proc., fizinių mokslų - 12 proc. ir humanitarinių mokslų srityje - 8 proc. specialistų. Galima konstatuoti, jog respondentai jaučia didžiausią technologijų ir socialinių mokslų srities specialistų stygių.

12. Daugiausiai specialistų auštosiose mokyklose parengiama socialinių mokslų srityje, mažiausiai biomedicinos, fizinių ir meno mokslų srityse. Populiariausios yra šios universitetų studijų programos: medicina, teisė, ekonomika, vadyba, politikos mokslai; kolegijose: kosmetologija, turizmo vadyba, kineziterapija ir tarptautinis verslas. Tokį studentų pasirinkimą lemia daugelis faktorių, tai: populiarios ir paklausios specialybės darbo rinkoje, lengvesnės studijų programos, lyginant su kitomis mokslo sritimis, mažesnės studijų įmokos.

13. Magistriniame darbe iškelta hipotezė „Aukštos kvalifikacijos specialistų rengimas pilnai neatitinka darbo rinkos poreikių“ pasitvirtino.

REKOMENDACIJOS

- ❖ Norint Lietuvos aukštųjų mokyklų specialistų rengimą priartinti prie darbo rinkos poreikių, reikalinga imtis realių veiksmų ir nedelsiant keisti susiklosčiusią padėtį. Rekomenduojama įvertinti, kokią situaciją turime dabar ir ką norime pasiekti. Specialistų poreikius darbo rinkoje nustatyti galėtų padėti darbdavių apklausos. Būtina akcentuoti, kad šio metodo taikymas ne visada galėtų tiksliai atspindėti realią situaciją. Neretai darbdavių lūkesčiai dėl darbo vietų kūrimo perspektyvų nepasiteisina, ir tai komplikuoja efektyvias šio metodo taikymo galimybes. Jeigu ekonominė situacija šalyje yra pakankamai stabili, remiantis apklausų metodu, galima objektyviai vertinti atskirų profesijų specialistų poreikį darbo rinkoje. Bet koku atveju apklausos metodas būtų pakankamai tinkamas būdas nustatant darbo pasiūlos ir paklausos atitikimo padėtį. Specialistų poreikį būtų tikslinga operatyviai koreguoti atsižvelgiant į ūkio raidos prognozes.
- ❖ Tyrimai, apklausos dėl specialistų poreikio turi būti atliekami profesionaliai, nes dažniausiai gauti duomenys nėra palyginami. Todėl rekomenduojama suformuoti pastovų esminių palyginamųjų klausimų darbdaviams bloką, kuris būtų naudojamas įvairių ūkio sektorių darbdavių apklausoms. Tokių tyrimų tikslas juos rengti periodiškai ir sistemingai. Šių apklausų rezultatai galėtų nustatyti specialistų poreikio tendencijas ir galimas raidos perspektyvas.
- ❖ Rekomenduojama atsakingoms institucijoms vykdyti aukštos kvalifikacijos specialistų pasiūlos ir paklausos stebėjimus, kurie būtų nuoseklūs, sistemingai tiriami, analizuojami bei viešai publikuojami. Jie neturėtų būtų trumpalaikiai ir epizodiniai.
- ❖ Nustatant specialistų darbo pasiūlą bei paklausą rekomenduojama derinti skirtingus duomenų šaltinius – oficialius statistinius duomenis (Statistikos departamento, Darbo biržos) su sociologinių apklausų duomenimis. Oficialūs statistiniai šaltiniai suteikia galimybę ištirti darbo pasiūlą bei paklausą šiandienos gyvenime, o atliekami tyrimai leistų plačiau panagrinėti esamas problemas.
- ❖ Priartinant specialistų rengimą darbo rinkos poreikiams, rekomenduojama rengti ne siauros specializacijos atstovus, o vadinamuosius generalistus – plataus profilio ir požiūrio, didelės kompetencijos profesionalus.

- ❖ Kadangi darbo struktūra tampa vis labiau neapibrėžta, o jo turinys labai greitai kinta, rekomenduojamas specialistų perkvalifikavimas, kuris būtų vienas iš būdų gerinant darbo pasiūlos ir paklausos atitikmenį.
- ❖ Rekomenduojamas glaudus mokslo ir verslo bendradarbiavimas, kuris būtų naudingas abiems pusėms. Mokslo institucijos turėtų jausti, kuo iš tiesų šiandien alsuoja verslo įmonės, kokių žinių reikia studentams, kad greičiau galėtų integruotis į darbo rinką, tuo tarpu verslininkai, tapę lygiagrečiais mokslinių tyrimų partneriais, pagerintų inovacinius gebėjimus, „užsiaugintų“ būsimus darbuotojus, vadovus.
- ❖ Specialistų poreikio nustatymui rekomenduojama integruoti visas suinteresuotas puses: ūkio subjektus, valstybės institucijas, aukštąsias mokyklas. Aukštosios mokyklos, kartu su kitais partneriais turėtų stebėti darbo rinką, jos poreikius ir specialistų įsidarbinimo galimybes. Aukštoji mokykla turėtų būti valstybės įpareigota stebėti darbo rinką, jos poreikius, savo paruoštų specialistų įsidarbinimo lygį. Pagal tokius duomenis aukštosios mokyklos galėtų paskirstyti priimamų studentų į studijų programas skaičių.
- ❖ Rekomenduojama, kad aukštųjų mokyklų administracija ir jų mokymo bei mokslo padaliniai peržiūrėtų studijų programas ir objektyviai įvertintų šių programų poreikį, rengiant aukštos kvalifikacijos specialistus.
- ❖ Rekomenduojama plėtoti ryšius tarp aukštųjų mokyklų ir konkrečių darbdavių, priskiriant studentus prie konkrečių veiklų mokomosios praktikos metu ir taip planuoti būsimo specialisto profesinę ateitį.

LITERATŪRA

1. Adomaitienė R., Ruževičius J. *Visuotinės kokybės vadybos diegimo ypatumai Vakarų šalių universitetuose*, Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, Kaunas, 2002, Nr. 22, p. 7-21.
2. Albrechtas J. Specialistų su aukštuoju išsilavinimu pasiūlos Lietuvoje retrospektyva, *Šiuolaikinių europinių aukštojo mokslo plėtros tendencijų iššūkiai Lietuvos aukštojo mokslo sistemai: tarptautinės mokslinės praktinės konferencijos pranešimų medžiaga (LR Seimas, 2005 m. vasario 25 d.)*. Klaipėda. 251 p.
3. *Ar reikalingas Lietuvai visuotinas aukštasis mokslas*, Veidas, Vilnius, 2012 02 04 [žiūrėta 2013 01 27]. Prieiga per internetą: <<http://www.veidas.lt/ar-reikalingas-lietuvai-visuotinis-aukstasis-mokslas>>.
4. *Aukštųjų mokyklų absolventų konkurencingumas darbo rinkoje darbo jėgos pasiūlos ir paklausos kontekste*, Darbo ir socialinių tyrimų institutas, Vilnius, 2004, 72 p. [žiūrėta 2012 11 29] Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/smt/docs/spec_poreikis/2004.pdf>
5. *Be aukštojo mokslo – aukštesnės ir geriau apmokamos pareigos nepasiekiamos*. Veidas, Vilnius, 2011 08 17 [žiūrėta 2013 01 27] Prieiga per internetą: <<http://www.veidas.lt/be-aukstojo-mokslo-aukstesnes-ir-geriau-apmokamos-pareigos-nepasiekiamos>>.
6. Bitinas B., Rupšienė L., Žydzūnaitė V. *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda, S. Jokužio leidykla-spaustuvė, 2008, 303 p. ISBN 978-9986-31-267-3
7. Borghans L., Grip de A., Heijke J. *Concepts and methodology for labour market forecasts by occupation and qualification in the contexts of a flexible labour market*, Thessaloniki: European Centre for the Development of Vocational Training, 1996, 34 p.
8. Čekanavičius V., Murauskas G. *Statistika ir jos taikymai: vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams*, Vilnius: TEV, 2009, T. 1, 238 p.
9. Dikčius V. *Marketingo tyrimai: teorija ir praktika: mokomoji knyga*, Vilnius, 2006, 187p.
10. *Europos aukštojo mokslo sistemų modernizavimo darbotvarkė*. Ekonomikos augimo ir užimtumo rėmimas, Briuselis: Europos komisija, 2011, 21 p. [žiūrėta 2013 01 26]. Prieiga per internetą <http://ec.europa.eu/education/pub/pdf/higher/modernisation_lt.pdf>
11. Gižienė V., Barkauskas V. *Intelektinio kapitalo svarba universitetų valdymui*, Ekonomika ir vadyba, Kaunas: Kauno technologijų universitetas, 2010, 503p. ISSN 1822-6515 [žiūrėta 2012 10

- 04]. Prieiga per internetą: <<http://www.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/ekovad/15/1822-6515-2010-498.pdf>>.
12. Glinskienė V. (2005). Praktinis mokymas – specialistų ruošimo garantas. Rengiamo specialisto atitikimo rinkos poreikiams: Respublikinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga. [Žiūrėta 2008-05-17]. Prieiga per internetą: <http://www.elibrary.lt/resursai/Konferencijos/EKF_VIKO_21/pranesimai/35.pdf>.
13. Gruževskis B., Okunevičiūtė-Neveauskienė L., Bagdžiūnienė ir kt. (2006). Darbo rinkos profesinio mokymo ekonominis ir socialinis efektyvumas bei rekomendacijos profesinio mokymo vykdymo didinimui bei praktinio mokymo kokybės gerinimui. [Žiūrėta 2008-11-12]. Prieiga per internetą: <http://www.ldb.lt/Informacija/Apie/Documents/prof_mok.pdf>.
14. Gruževskis B., Okunevičiūtė-Neveauskienė L., Bagdžiūnienė ir kt. (2007). Darbo rinkos profesinio mokymo atitikimas darbo rinkos poreikiams ir darbdavių reikalavimams. [Žiūrėta 2008-06-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.ldb.lt/Informacija/DarboRinka/Publikacijos/UserDispForm.aspx?ID=2837>>.
15. Gruževskis B., Zabarauskaitė R., Moskvina J. ir kt. (2006). Profesinio konsultavimo esamos būklės šalyje analizė. [Žiūrėta 2008-05-17]. Prieiga per internetą: <http://www.ldb.lt/ldb_use/pub_docs_prof_konsl_bukl_salyje_analize_DSTI.pdf>.
16. Kardelis K. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*, Kaunas, 2007, 398p.
17. *Kokybinė ir kiekybinė kvalifikacijų pasiūlos ir paklausos analizė*, Vertinamasis prognostinis verslo vadybos ir administravimo srities specialistų kvalifikacijų poreikio tyrimas, [interaktyvus], 2007, p. 9. [žiūrėta 2012 09 23] Prieiga per internetą: <http://www.smk.lt/uploads/archyvas/dokumentai/071130/Galutine_ataskaita_2.pdf>.
18. Lekavičienė R., *Socialinės kompetencijos psichologiniai kriterijai ir vertinimas*, Kaunas, 2001. 186 p.
19. Leonavičius V., Rutkienė A., *Aukštojo mokslo sociologija: studijų pasirinkimas ir vertinimas*, Kaunas, 2010, 79 p.
20. *Lietuvos aukštųjų mokyklų asociacijos bendrajam priėmimui organizuoti duomenys*, [žiūrėta 2013 02 11]. Prieigą per internetą <<http://www.lamabpo.lt/turinys/bendrojo-priemimo-rezultatai/2012-bendrojo-priemimo-rez>>.
21. *Lietuvos statistikos departamento informacinė sistema*, <http://www.stat.gov.lt>.

22. *Lietuvos švietimas skaičiais 2012 studijos*, Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras. Statistinis leidinys, Vilnius, 2012, p.7. [žiūrėta 2013 02 12] Prieiga per internetą: <http://www.mosta.lt/images/documents/stebesena/studijos/lietuvos_svietimas_skaiciais_2012_studijos.pdf>
23. *Lietuvos mokslas ir pramonė: universitetai žinių visuomenėje*. Konferencijos pranešimų medžiaga, Kaunas, 2003, 52 p.
24. Navickas V., Ruškytė D. *Magistro baigiamojo darbo rengimo metodiniai nurodymai: metodinė priemonė*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2010. 146 p. ISBN 978-9955-20-500-5
25. Navickienė L., Navikienė Ž. (2005). Profesinio konsultavimo paslaugų efektyvumas. Problemos ir jų sprendimo būdai. Karjeros konsultavimas tarpkultūrinėje Europos erdvėje: Tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga. [Žiūrėta 2009-01-05]. Prieiga per internetą: <http://www.elibrary.lt/resursai/Konferencijos/KSMK_0907/Pranesimai/Lijana%20Navickiene%20Zivil%20Navikiene.pdf>
26. Marčinskas A., Kirlaitė R. *Vadybos metodai*. Mokojoji knyga. Vilnius: VU leidykla, 2001. p. 166.
27. *Rengiamo specialisto atitikmuo rinkos poreikiams*: respublikinės mokslinės praktinės konferencijos medžiaga. Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas, Lietuvos verslo darbdavių konfederacija, Lietuvos ekonomikos dėstytojų asociacija, Vilnius, 2005, 305 p.
28. Rutkauskaitė R. *Darbo rinkos prognozė - per kietas riešutas*, Verslo žinios, Vilnius, Nr. 157, 2012, p. 7-8.
29. Okunevičiūtė-Neveauskienė L., Pocius A. *Aukštųjų išsilavinimą turinčių specialistų poreikio vertinimas*, Verslas: teorija ir praktika. Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas. 2010. Nr.11(1), p. 20-29;
30. Pocius A. *Aukštųjų išsilavinimą turinčių specialistų integravimo į darbo rinką galimybių poreikio įvertinimas*. Lietuvos statistikos darbai. Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas prie LR vyriausybės. 2008. Nr. 47, p. 4-15.
31. *Specialistų ir kompetencijų esamos pasiūlos ir paklausos atitikimo analizė*. Lietuvos socialinių tyrimų centras. Vilnius, 2011, 58 p. [žiūrėta 2013 02 24]. Prieigą per internetą <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/SMM%20EKSPERT%20ANALIZE%202011%20BALANDIS.pdf>

32. *Švietimo ir mokslo institucijos pagal grupes, tipus ir priklausomybę*, [interaktyvus], [žiūrėta 2012 12 18] Prieiga per internetą: <http://www.aikos.smm.lt/aikos/Statistika/Ins4_1.html>
33. Tidikis R. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius, Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003, 626p.
34. Truncienė R., Samašonok K., Kulytė D. *Studijų pasirinkimo motyvai ir pasitenkinimas studijomis*, Vilniaus kolegija, p. 9 [žiūrėta 2013 02 24]. Prieigą per internetą <<http://www.viko.lt/uploads/files/2010/Straipsniai/01%20straipsnis.pdf>>.
35. Žekevičienė A. *Total quality management at university*, Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, Kaunas, 2003, Nr. 28, p. 237-253.
36. Žibėnienė G., Kavaliauskienė E. *Darbo rinkos profesinio mokymo kokybės išorinis vertinimas 2007*. [Žiūrėta 2009-01-07]. Prieiga per internetą <<http://www.vpu.lt/pedagogika/PDF/2007/85/zk173-182.pdf>>.

SANTRAUKA

Vilma Daugalaitė

AUKŠTOS KVALIFIKACIJOS SPECIALISTŲ RENGIMAS IR DARBO RINKOS POREIKIAI: PROBLEmos IR SPRENDIMO BŪDAI.

Magistro darbo vadovas doc. dr. K. B. Paulavičius

Darbo apimtis 79 puslapiai, 11 lentelių, 37 paveikslai

Vykstant ekonominiams pokyčiams šalyje, vienu iš prioritetinių švietimo sistemos tikslų tampa aukštos kvalifikacijos specialisto rengimas, orientuotas į darbo rinkos poreikius. Šalies aukštosiose mokyklose specialistų rengimas nepakankamai siejamas su jų poreikiu darbo rinkoje ir galimybėmis baigus studijas gauti darbą, atitinkantį absolventų įgytą kvalifikaciją.

Magistriniame darbe pagrindinis dėmesys skiriamas aukštos kvalifikacijos specialistų prognozavimui bei realaus specialistų poreikio nustatymui. Todėl būtina numatyti aukštos kvalifikacijos specialistų poreikio prognozes, užimtumo bei įsitvirtinimo darbo rinkoje galimybes, tenkinant besiplėtojančios ekonomikos poreikius. Šiame darbe išanalizuotas aukštos kvalifikacijos specialistų rengimas šalies aukštosiose mokyklose. Ištirtas aukštos kvalifikacijos specialistų pasiūlos atitikimas darbo rinkos poreikiams. Atskleistos pagrindinės priežastys, trukdančios aukštųjų mokyklų absolventams įsitvirtinti darbo rinkoje. Atliktas aukštos kvalifikacijos specialistų poreikio empirinis tyrimas, atsižvelgiant į verslo subjektų interesus.

Darbo tikslas - Ištirti aukštos kvalifikacijos specialistų rengimą ir jų atitikimą darbo rinkos poreikiams.

Tyrimo hipotezė - Aukštos kvalifikacijos specialistų rengimas neatitinka darbo rinkos poreikių.

Remiantis išvadamis galima teigti, jog darbdavių ir darbo rinkos tyrimų institucijų įtraukimas į mokymo programų sudarymo procesą, tikslingas profesinės praktikos skatinimas galėtų sudaryti palankesnes sąlygas rengiamiems specialistams įsidarbinti, o darbdaviams turėti kvalifikuotus darbuotojus.

Raktiniai žodžiai: aukštos kvalifikacijos specialistai, specialistų rengimas, darbo rinka, specialistų poreikio prognozavimas, tyrimas, rezultatai.

SUMMARY

Vilma Daugalaitė

PREPARATION OF HIGH QUALIFIED SPECIALISTS AND NEEDS OF THE LABOR MARKET: PROBLEMS AND SOLUTIONS

Master's supervisor: doc. dr. K. B. Paulavičius

Paper coverage 79 pages, 11 tables, 37 pictures

During the economic changes in the country, one of the priority objectives of the education system becomes a highly qualified professional development geared to the needs of the labor market. Country's higher education professionals are lack of trainings, linked to their labor market needs and opportunities after graduation to obtain employment-graduate qualification.

This master thesis focuses on the high-skilled professionals, and forecasting systems in the real demand for specialists setting. It is therefore necessary to provide highly skilled professionals demand forecasts of employment and stay in the labor market opportunities for meeting the evolving needs of the economy. In this paper the preparation of highly qualified specialists in the country's higher education institutions are analyzed. The preparation of high qualified specialist in country's high schools is analyzed in this paper. The main reasons hindering the high school graduates in the labor market are revealed. An empirical study of business entities' interests of highly skilled professionals need was made.

The aim - to investigate the training of highly qualified specialists and their relevance to the labor market needs.

The hypothesis - Highly qualified specialists not fully fit for labor market needs.

Based on the findings it can be said that the employers and the labor market research institutions in the curriculum process, targeted promotion of professional practice, should facilitate the organization of professional employment, and employers would have the skilled workers.

Keywords: highly qualified, professional training, labor market, the need for specialist's prediction, test results.

PRIEDAI

Gerbiamas Respondente,

esu Lietuvos Edukologijos Universiteto, švietimo įstaigų vadybos ir administravimo magistrantė Vilma Daugalaitė. Atlieku tyrimą, kurio tikslas - įvertinti aukštos kvalifikacijos specialistų rengimo atitikimą darbo rinkos poreikiams. Maloniai prašau Jūsų atsakyti į pateiktos anketos klausimus. Anketa yra anoniminė ir tyrimo rezultatai bus naudojami tik mano magistriniame darbe „Aukštos kvalifikacijos specialistų rengimas ir darbo rinkos poreikiai: problemos ir sprendimo būdai“. Jūsų nuomonė man yra labai svarbi.

Atsakydami į klausimus pažymėkite tuos atsakymus, kurie labiausiai atspindėtų Jūsų nuomonę.

1. Jūs esate: (galimi keli atsakymo variantai)

- ☐ verslininkas;
- ☐ akcininkas;
- ☐ vadovas (direktorius, personalo vadovas).

2. Jūsų amžius:

- ☐ iki 35 metų;
- ☐ 35-40 m.;
- ☐ 40-45 m.;
- ☐ 50-55 m.;
- ☐ 55 m. ir daugiau.

3. Jūsų veiklos kryptis:

- ☐ gamyba;
- ☐ prekyba;
- ☐ paslaugos;
- ☐ transportas;
- ☐ statyba.

4. Įmonės veiklą vykdomė:

- ☐ didžiuosiuose miestuose;
- ☐ apskrities centre;
- ☐ rajono centre;
- ☐ kaimo vietovėje.

5. Jūsų įmonės, kuriai vadovaujate, tipas:

- maža įmonė (1-9 darbuotojai);
- smulki įmonė (10-49);
- vidutinė įmonė (50-249);
- stambi įmonė (250 ir daugiau).

6. Ar Jūs patenkinti specialistų rengimo kokybe šalies aukštosiose mokyklose?

- ☐ patenkintas;
- ☐ galėtų būti rengiami geriau;
- ☐ nepatenkintas;

7. Kaip manote, ar aukštosios mokyklos specialistus rengia atsižvelgdamos į darbo rinkos poreikius?

- ☐ taip;
- ☐ dalinai taip;
- ☐ ne;
- ☐ dalinai ne;
- ☐ kita.

8. Su kuriais universitetais, kolegijomis ar profesinio rengimo mokyklomis tenka bendradarbiauti rengiant Jūsų įmonei reikalingus specialistus? Kokia tai bendradarbiavimo forma?

9. Kuriam specialistui teikiate pirmenybę įdarbindami?

- ☐ baigusiam universitetą;
- ☐ baigusiam kolegiją;
- ☐ baigusiam profesinę mokyklą;
- ☐ kita.

10. Ar rengiant atranką į darbo vietą svarbus institucijos vardas (aukštosios mokyklos reitingas), kurioje kandidatas įgijo aukštojo mokslo diplomą?

- ☐ visiškai nesvarbu;
- ☐ nesvarbu;
- ☐ sunku pasakyti;
- ☐ svarbu.

11. Jeigu pasirinkote „svarbu“, kurios aukštosios mokyklos rengiamų specialistų įgyta kompetencija pasitikite labiausiai? (galimi keli atsakymo variantai)

- ☐ Vilniaus universitetas;
- ☐ Vilniaus Gedimino technikos universitetas;
- ☐ Lietuvos edukologijos universitetas;
- ☐ Mykolo Romerio universitetas;
- ☐ Kauno technologijų universitetas;
- ☐ Vytauto Didžiojo universitetas;
- ☐ ISM vadybos ir ekonomikos universitetas;
- ☐ Šiaulių universitetas;
- ☐ Klaipėdos universitetas;
- ☐ Lietuvos sveikatos mokslų universitetas;
- ☐ Lietuvos žemės ūkio universitetas;
- ☐ kita aukštoji mokykla;
- ☐ užsienio aukštoji mokykla.

12. Kurios kolegijos rengiamų specialistų įgyta kompetencija pasitikite labiausiai?

- ☐ Vilniaus kolegija;
- ☐ Kauno kolegija;
- ☐ Vilniaus technologijos ir dizaino kolegija;
- ☐ Klaipėdos valstybinė kolegija;
- ☐ Šiaulių valstybinė kolegija;
- ☐ Utenos kolegija;
- ☐ kita kolegija;
- ☐ neturiu nuomonės;

13. Jūsų nuomone, kokio tipo diplomą įgyję jauni specialistai geriausiai atitinka Jūsų įmonės poreikius?

- ☐ bakalauro diplomą;
- ☐ magistro diplomą;
- ☐ daktaro diplomą;
- ☐ neturi įtakos diplomo tipas.

14. Ar kviečiate studentus atlikti praktiką Jūsų įmonėje?

- ☐ taip;
- ☐ kviečiu, bet retai;
- ☐ ne;
- ☐ kita.

15. Jeigu atsakėte „taip“, ar liekate patenkinti praktikantų darbu?

- ☐ taip;
- ☐ dalinai taip;
- ☐ ne;
- ☐ dalinai ne.

16. Kokie kriterijai Jums svarbūs priimant į darbą aukštosios mokyklos absolventą? (galimi keli atsakymo variantai)

- ☐ teorinės žinios;
- ☐ gebėjimas bendrauti ir dirbti kolektyve;
- ☐ darbo patirtis;
- ☐ užsienio kalbų mokėjimas;
- ☐ siekimas tobulėti;
- ☐ strateginis mąstymas;
- ☐ rekomendacijos;
- ☐ kita.

17. Ar Jūsų įmonė susiduria su specialistų paieškos problemomis?

- ☐ taip;
- ☐ ne;
- ☐ kita.

18. Jeigu Jums sunkiai sekasi/sektųsi ieškoti reikiamo specialisto, kaip Jūs sprendžiate/spręstumėte šią problemą?

- ☐ patikiu šią užduotį įmonėms, užsiimančioms personalo paieška;
- ☐ papildomai skiriu laiko paieškoms;
- ☐ talpinu daugiau darbo skelbimų į įvairius darbo paieškos portalus;
- ☐ naudoju asmeninius ryšius;
- ☐ kita.

19. Kiek vidutiniškai užtrunka laiko surasti reikiamą aukštos kvalifikacijos specialistą?

- ☐ iki mėnesio;
- ☐ 1-3 mėn.;
- ☐ 3-5 mėn.;
- ☐ pusę metų ir daugiau.

20. Kokiais būdais ieškote naujų darbuotojų / specialistų?

- ☐ skelbiame konkursus;
- ☐ viešiname skelbimus spaudoje ir internete;
- ☐ kreipiamės į įdarbinimo agentūras ir konsultacines įmones;
- ☐ kreipiamės į mokymo įstaigas;
- ☐ kreipiamės į darbo biržą;
- ☐ naudojamesi asmeniniais ryšiais ir rekomendacijomis;
- ☐ kita.

21. Ar Jums teko užsiimti aukštos kvalifikacijos specialistų perviliojimu iš vienos įmonės į savo, siūlant geresnes darbo sąlygas ir atlyginimą („galvų medžioklė“)?

- ☐ taip;
- ☐ ne;
- ☐ ateityje planuoju tai daryti;
- ☐ kita.

22. Ar Jūsų įmonei šiuo metu trūksta aukštos kvalifikacijos specialistų?

- ☐ taip;
- ☐ ne.

23. Jūsų įmonei reikalingi specialistai, turintys šį išsilavinimą:

- ☐ Biomedicinos mokslų srityje;
- ☐ Fizinių mokslų srityje;
- ☐ Humanitarinių mokslų srityje;
- ☐ Socialinių mokslų srityje;
- ☐ Technologijos mokslų srityje.

24. Jeigu trūksta arba ateityje trūktų aukštos kvalifikacijos specialistų, kas, Jūsų nuomone, galėtų padėti spręsti šią problemą?

- ☐ planuoti ir prognozuoti specialistų rengimą aukštosiose mokyklose;
- ☐ stiprinti aukštųjų mokyklų ryšius su socialiniais partneriais;
- ☐ stiprinti įmonių ryšius su konkrečiomis aukštosiomis mokyklomis;
- ☐ plėtoti studentų praktiką konkrečiose įmonėse;
- ☐ rengti specialistų emigracijos prevencines programas;
- ☐ stiprinti valstybės vaidmenį rengiant darbo rinkos poreikius atitinkančius specialistus;
- ☐ kita.

25. *Ar baigusiems absolventams stinga darbui žinių, atsineštų iš aukštosios mokyklos?*

- ☐ taip;
- ☐ iš dalies taip;
- ☐ ne;
- ☐ iš dalies ne;
- ☐ kita.

26. *Kaip manote, ko trūksta Jūsų įmonės specialistams? (galimi keli atsakymo variantai)*

- ☐ teorinių žinių;
- ☐ darbo patirties;
- ☐ užsienio kalbų mokėjimo;
- ☐ bendravimo įgūdžių;
- ☐ raštvedybos, dokumentacijos tvarkymo žinių;
- ☐ įstatymų žinojimo;
- ☐ administracinių ir organizacinių gebėjimų;
- ☐ sisteminio, analitinio mąstymo;
- ☐ lojalumo įstaigai / įmonei;
- ☐ atsakomybės už atliktus darbus ir priimtus sprendimus;
- ☐ komunikacinių gebėjimų;
- ☐ darbo komandoje įgūdžių;
- ☐ gebėjimų konstruktyviai spręsti problemas ir konfliktus;
- ☐ kita.

27. *Kokiais būdais motyvuojate aukštos kvalifikacijos specialistus?*

- ☐ geriname darbo apmokėjimo sąlygas;
- ☐ suteikiame karjeros augimo galimybes;
- ☐ keliame kvalifikaciją kursuose, seminaruose ir kitur;
- ☐ kita.

28. *Jūsų nuomone, ar aukštos kvalifikacijos specialistų poreikis ateityje didės?*

- ☐ taip;
- ☐ ne;
- ☐ neturiu nuomonės;
- ☐ kita.

29. Jūsų nuomone, kokį išsilavinimą turinčių specialistų daugiausiai reikia šiandieninėje darbo rinkoje:

- ☐ su aukštoju išsilavinimu;
- ☐ su aukštoju neuniversitetiniu išsilavinimu;
- ☐ su profesiniu išsilavinimu(su konkrečia specializacija);
- ☐ neturiu nuomonės.

Nuoširdžiai dėkoju už anketos atsakymams skirtą laiką!

Darbdavių siūlymai, kaip tobulinti studijų sistemą, kad absolventai ateitų dirbti su pakankamu praktiniu patyrimu

Darbdavių siūlymai	Realizavimo priemonių aprašymas
Praktinis mokymas turi būti privalomas ir neformalus	• aukštosios mokyklos galėtų skatinti darbdavius priimti studentus praktiniam mokymui; galėtų atsirasti tam tikros darbdavių skatinimo priemonės, kad šie būtų suinteresuoti priimti studentus į praktikas; jauno specialisto integraciją į rinką turėtų apmokėti valstybė (apie pusę metų mokėti algą), arba skirti lėšų įmonėms priimančioms praktikantus; įmonės turėtų pačios ruošti sau specialistus, finansuoti jų paruošimą; • skatinti studentus atsakingiau žiūrėti į praktiką, galbūt tai galėtų būti finansinis paskatinimas, pavyzdžiui, už atliktą praktiką mokėti atlygį arba atleisti nuo mokesčio už mokslą; galbūt sudaryti studentams sąlygas atlikti praktiką ne vienoje, o keliose įmonėse, stažuotis užsienyje; taip pat siūloma leisti studentams patiems susirasti praktikos atlikimo vietas; • praktinį mokymą organizuoti tik tose įmonėse, kurios turi tam skirtas sąlygas; pačiose aukštosiose mokyklose atnaujinti praktinio mokymo materialinę bazę pagal šiuolaikinį lygį; studentai turi turėti galimybes susipažinti su naujausiomis technologijomis, atlikti praktikas su naujomis technologijomis, nauja informacija; • praktinio mokymo užduotis sieti su būsimu konkrečiu studento darbu įmonėje, praktika turėtų atitikti

	specialybę; praktikos turėtų būti kuo įvairesnės; praktiką atlikti būsimose darbovietėse, kad atsirastų motyvacija; diplominiai, kursiniai darbai labiau turėtų būti susieti su praktika; darbdaviai turėtų kuo daugiau bendrauti su absolventais, daugiau informacijos suteikti apie darbo rinką; • griežtinti reikalavimus dėstytojų kompetencijai; įmonių atstovai gali dėstyti atitinkamus dalykus universitete; rengti seminarus ir kursus darbdaviams ir įmonių vadovams, priimančioms praktikantus; • griežtinti praktikos kontrolę bei vertinimą; sutvarkyti teisinę bazę dėl praktikos, praktikantų priėmimo; reikia geresnės, kokybiškesnės studentų praktikos priežiūros iš mokymo įstaigų pusės; baigus praktinį mokymą studentas turėtų pateikti pasiūlymus apie tos įmonės verslo tobulinimą, analizę.
Šiuolaikiškas požiūris į studijų programas	• gilinti bei gerinti studijų programas; studijų programų rengime turėtų dalyvauti potencialūs darbdaviai; • organizuoti pakopinę studijų sistemą; studijas adaptuoti prie rinkos poreikių; bent nuo trečio kurso aiškiai apibrėžti darbo profilį ir specializaciją; • rengti siauresnės specializacijos specialistus; kurti lankstesnius studijų modulius.
Sudaryti sąlygas studentams dirbti studijų metu	• praktinis patyrimas įgyjamas pradėjus dirbti; tačiau šiuo atveju gali nukentėti studentų studijų kokybė. • skatinti studentų savarankiškumą: patys studentai turėtų rodyti daugiau iniciatyvos, kadangi dabar jiems trūksta motyvacijos.